

a falu

2023. tél

XXXVIII. évfolyam

Megjelenés minden évszakban

› A Generosa szőlőfajta
elterjedése

› Vidéki területek fejlesztése
a Kínai Népköztársaságban

› A kultúra és a vidék-
fejlesztés kapcsolatának
vizsgálata Hollókő
településen

› Zártkertek funkció-
váltásának térbeli
elemzése Csömörön
és Kaposváron

Szerzők

Baglyas Ferenc – főiskolai tanár, Neumann János Egyetem, Kertészeti és Vidékfejlesztési Kar, Kertészeti Tanszék

Barna Róbert – egyetemi docens, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet, Agrárdigitalizációs és Szaktanácsadási Tanszék

Bazsik István – PhD hallgató, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Gazdaság- és Regionális Tudományok Doktori Iskola

Bujdosó Zoltán – egyetemi tanár, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet, Fenntartható Turizmus Tanszék

Farkas Tibor – egyetemi docens – Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet, Vidék- és Területfejlesztési Tanszék

Koncz Gábor – egyetemi docens – Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet, Vidék- és Területfejlesztési Tanszék

Korom Annamária – adjunktus – Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Kar, Gazdálkodási és Vidékfejlesztési Intézet

Lábas Kata Sára – intézeti mérnök – Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Kar, Gazdálkodási és Vidékfejlesztési Intézet

Nemeskéri Zsolt – egyetemi tanár, Pécsi Tudományegyetem, Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar, Kultúra- és Társadalomtudományi Intézet, Kultúraelméleti és Alkalmazott Kommunikációtudományi Tanszék

Zádori Iván – egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem, Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar, Vidékfejlesztési Intézet, Vidékfejlesztési Tanszék

Orfalu

Radnóti Miklós: Téli napsütés

Az olvadt hó beroskad
és szertesündörög,
kondérok gőzölögnek,
mint bíbor sült-tökök.

A jégcsap egyre nyúlik,
a csöppje már nehéz,
egy-egy kis tócsa pattan
s szelíden égre-néz.

S ott fönn az égi polcon
hátrább csúszott a hó,
kevés beszédű lettem
s ritkán vitatkozó.

Ebédre várok-é, vagy
talán meg is halok?
lélekként szálldosom majd
horzsolván éjt s napot?

Árnyékom rám tekint, míg
borong a téli nap.
Kincstári sapka rajtam,
a nap fején kalap.

A FALU

Alapítva: 1985

Alapító:

Agroinform Kiadó és Nyomda Kft.

A Szerkesztőbizottság tiszteletbeli
elnöke:

Dr. Nagy István
agrárminiszter

A Falu szerkesztősége

Főszerkesztő:

Dr. Komarek Levente
komarek.levente@szte.hu

A Szerkesztőbizottság tagjai:

Dr. Mikó Edit

Dr. Rákóczi Attila

Dr. Szalka Éva

Dr. Szöllösi László

Dr. Takács István

Dr. Vásáry Miklós

Dr. Zádori Iván

Kiadó:

Felelős kiadó:

Bozzay Péter ügyvezető

1223 Budapest Park utca 2.

Telefon: 06-1-362-8100

Központi e-mail cím:

hermanottointezet@hoi.hu

E-mail: avalu@hoi.hu

www.agrarlapok.hu

ISSN 0237-4323 (Nyomtatott)

ISSN 3003-9886 (Online)

Megjelenik minden évszakban

A kéziratokat elektronikus formában küldött

levél mellékleteként kérjük beküldeni

a következő e-mail címre:

komarek.levente@szte.hu

Címlapfotó: Fekete István

Tartalom

5

**A Generosa szőlőfajta
elterjedése**

Bagyas Ferenc

19

**Vidéki területek fejlesztése
a Kínai Népköztársaságban**

Nemeskéri Zsolt –
Zádori Iván

33

**A kultúra és a vidék-
fejlesztés kapcsolatának
vizsgálata Hollókő településen**
Lábas Kata Sára –
Korom Annamária

51

**Zártkertek funkció-
váltásának térbeli elemzése
Csömörön és Kaposváron**
Barna Róbert –
Bazsik István –
Farkas Tibor –
Koncz Gábor –
Bujdosó Zoltán

A falu szerzői és lektorai – a folyóirat újraindítása óta – díjazás nélkül végzik a munkájukat, ezzel járulnak hozzá a fenntartásához. A megjelent írásművek ezért csak a szerző, illetve a Kiadó hozzájárulásával használhatók fel.

96
MELANON
KONTOBIZ
MELANON 177
MELANON 96

A Generosa szőlőfajta elterjedése

The spread of Generosa grape variety

Baglyas Ferenc

ABSZTRAKT

A Generosa szőlőfajta az 1950-es években született Mórton. Bíró Károly nemesítő a viszonylag bő termő és a homoktalajt tűrő, a rosszabb évjáratokban viszont csak asztali bor minőséget adó, Ezerjő pontuszi fajtát a *Vitis vinifera* conv. *occidentalis* eredetű, minőségi bor készítésére alkalmas Piros Traminival kívánta javítani. A magoncok értékelését Dr. Hadju Edit kezdte meg 1976-ban Kecskeméten. a Szőlészeti és Borászati Kutató Intézet Miklóstelepi Állomásán. A fajta 2004-ben kapott állami minősítést.

Termésbiztonságát a rügyek termékenysége és viszonylagos fagyűrűrése biztosítja, kedvező szerkezetű lombsterkezte megkönnyíti a metszést és a zöldmunkát. Ez egyáltalán nagyobb mértékű gépesíthetőséget tesz lehetővé, ami a mezőgazdaságot általánosan jellemző humánmunkaerő hiányt tekintve szintén fontos szempont. Fekvés és talaj iránt nem igényes. Dombvidéken és sík vidéken is biztonságosan termesztendő magas műve-

lésmódokon. Korai érésű, termése magas cukorfokkal szüretelhető, bora illatban gazdag, zamatos, de visszafogott.

Annak ellenére, hogy viszonylag régi keresztezés, csak az utóbbi években kezdett el terjedni. A Generosa szőlőterületének növekedése és a fajtát termesztő szőlészek, borászok illetve a szelektálást végző Hajdu Edit véleményei kerülnek összegzésre a cikkben.

ABSTRACT

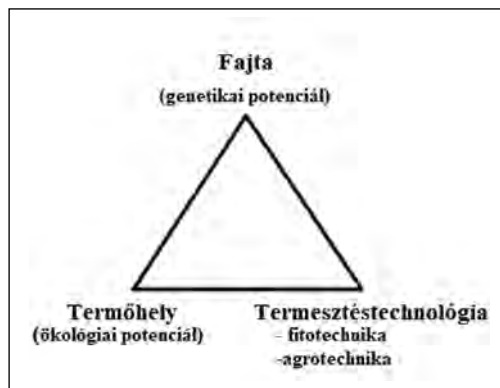
The Generosa grape variety was born in Mór in the 1950s. The breeder, Károly Bíró wanted cross the Ezerjő pontica variety, which is widespread on sandy soil, but gives only table wine in worse vintage, with Piros Tramini of *Vitis vinifera* conv. *occidentalis* origin which produces high quality wine.. Dr. Edit Hadju started the evaluation of seedlings in 1976 in Kecskemét at the Miklóstelep Station of the Viticulture and Wine Research Institute. The variety received state certification in 2004.

The crop safety of the variety is ensured by the fertility and relative frost tolerance of the buds, the structure of the foliage is favourable, which facilitates pruning and green work. At the same time, this enables a greater degree of mechanization, which is also important in view of the general lack of human labor in agriculture. This variety is undemanding to location and soil. It can be grown safely both in mountainous areas and in flat areas. Generosa is early ripening, the fruit can be harvested with a high sugar content, the wine is rich in aroma, juicy, but restrained.

Despite of being a relatively old cross, it has been spreading only in recent years. The increase of the vineyard surface as well as the producer's opinions are summarized in the article together with Edit Hajdu's opinion who selected the variety.

Bevezetés

A szőlőtermesztés sikeressége 3 fő pilléren nyugszik. Ezek: a termőhely ökológiai viszonyai, termesztéstechnológia, fajta (1. ábra). A termőhelyi viszonyok (klíma, talaj, tengerszint feletti magasság) állandóak, ezeken nagyon nehezen tudunk változtatni, viszont a fajta és a termesztéstechnológia a termés-

1. ábra: A szőlőtermesztés legfontosabb elemei
Figure 1: The main elements of viticulture
Forrás: saját szerkesztés

tő ember kezében lévő eszközök, melyekkel a kedvezőtlen ökológiai tényezők hatásait mérsékelni tudjuk.

Az alföldi szőlőtermesztés évszázadokon keresztül a kedvezőtlen agroökológiai potenciálhoz alkalmazkodott, de egyúttal hasznosította is azt. A téli fagyok ellen tartható fejművelési formát alkalmaztak, ezen viszont csak termékeny alsó rügyekkel rendelkező, nagyfürtű, pl. Kadarka, Ezerjő, Kövidinka szőlőfajtákat lehetett eredményesen termesztetni. Ezek a fajták merev, felfelé álló hajtásokat nevelnek, kevés hónaljhajtással, ami a karóhoz vagy akár hajtásoknak önmagukhoz való kötését (gyalogművelés) nagyban elősegítette. A tőszám 1 hektárra vetítve 10 000 tőke körül alakult (1 m x 1 m sor és tőtávolság) kis tőkeformán. A gyenge tápanyag-szolgáltató képességű és rossz vízgazdálkodású talajokon ez a termelési rendszer évszázadokon sikeresnek bizonyult (Csepregi, 1982).

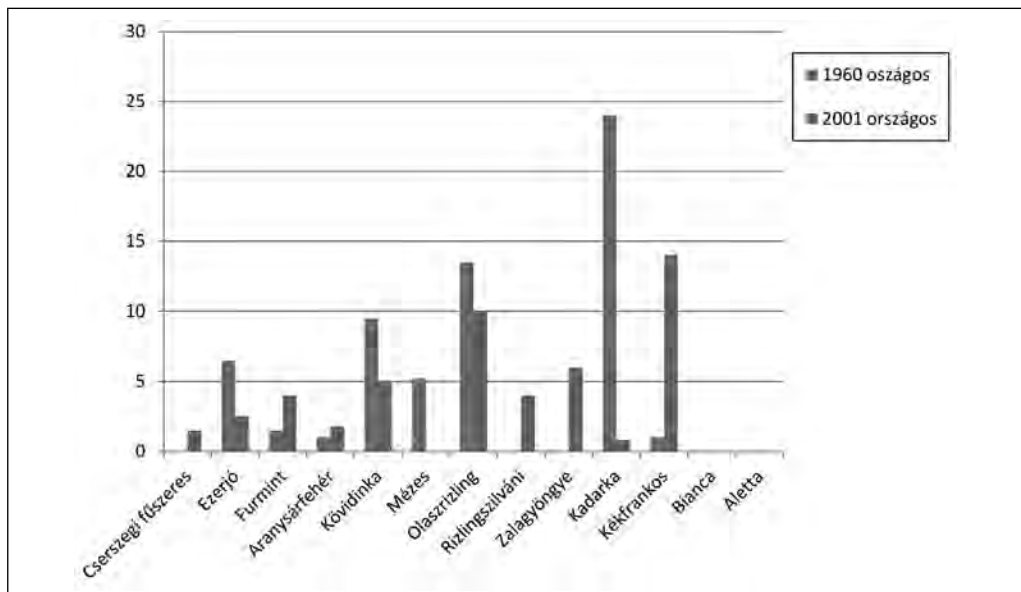
A fejművelés nagy kézimunka igénye és rossz gépesíthetősége azonban rosszabb eredményességhez vezetett. A 60-as évektől bejött Magyarországra a Moser művelés. Ehhez meg kellett találni a megfelelő fajtákat.

A fajtaszerkezet teljesen átalakult, hiszen a magas művelés megkívánta az alacsony tengerszint feletti fagyveszélyes Alföldön a fagyűrő fajták termesztését. Előtérbe kerültek a nagy tőkeformán is megfelelő cukortartalommal szüretelt korai szőlőfajták.

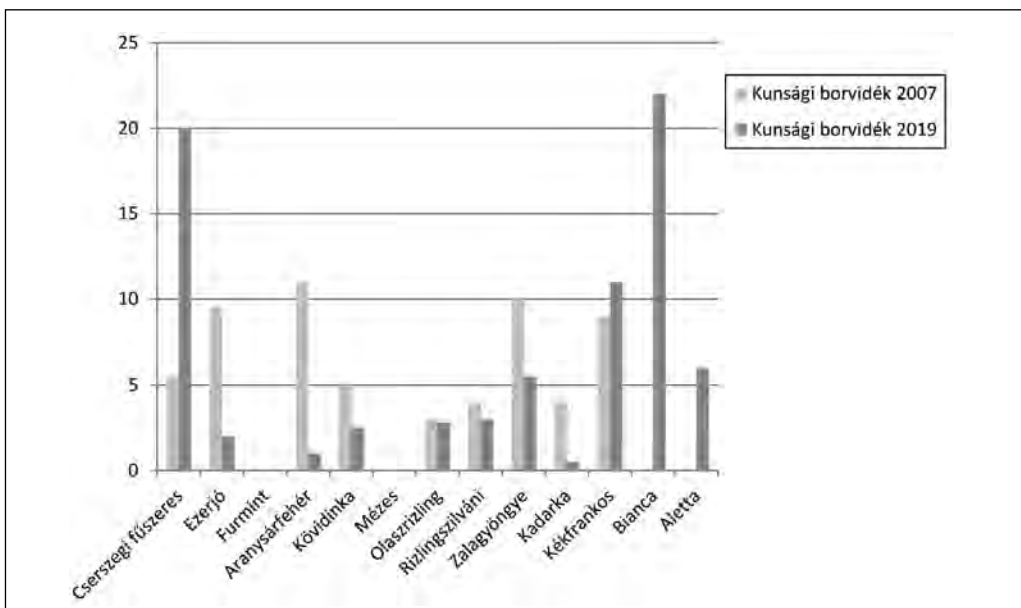
A szőlő fajtaösszetétel országosan is átalakult. Visszaszorult a korábban egyeduralgó Kadarka és több hagyományos pontuszi fajta is (2. ábra). A Kunsági borvidéken a rezisztens fehér borszőlőfajták előretörése figyelhető meg (3. ábra).

A világ szőlőtermesztése

A FAO adatai alapján 2021-ben a szőlő globális termésmennyisége 68,7 millió tonna volt, ami azt jelenti, hogy a korábbi 10 év átlagá-

2. ábra: Szőlőfajta összetétel Magyarországon 1960 és 2001 között
Figure 2: Grape variety composition in Hungary between 1960 and 2001
Forrás: HNT adatok alapján saját szerkesztés

3. ábra: A szőlőfajta megoszlása a Kunsági borvidéken 2007 és 2019 között
Figure 3: Grape variety composition in Kunsági Wine District between 2007 and 2019
Forrás: HNT adatok alapján saját szerkesztés

Év	Szőlő termőterülete (ha)	Betakarított szőlő mennyisége (millió tonna)
2012	6 970 125	67,5
2013	7 040 760	69,3
2014	7 010 210	68,8
2015	7 210 540	69,2
2016	6 910 030	69,0
2017	6 836 721	68,7
2018	6 890 216	70,2
2019	6 910 230	69,2
2020	6 920 150	69,1
2021	6 729 198	68,7

1. táblázat: Szőlő termesztési területe és a szüretelt borszőlő mennyisége a világban

Table 1: Vineyard surface and grape production in the world

Forrás: FAO adatok alapján saját szerkesztés

hoz viszonyítva 1,7%-kal termett több szőlő. A szőlő termesztési területe némi csökkenést (3,5%) mutat a 2010-2020-ig terjedő időszak átlagához viszonyítva. A 2021-es évben 6.729.198 hektáron termesztettek szőlőt világ szinten (1. táblázat).

A 4. ábrán megfigyelhető, hogy míg a természetőterületek csökkenő, a betakarított szőlő mennyiség mégis növekvő tendenciát mutat. Ennek oka, többek közt a termesztési

Terület	Szőlőterület területi részesedése %
Európa	36,6
Ázsia	35,3
USA	18,6
Afrika	6,4
Óceánia	3,1

2. táblázat: A világ szőlőterületeinek megoszlása kontinensenként 2021-ben

Table 2: Vineyard surface according to continents in 2021

Forrás: FAO adatok alapján saját szerkesztés

technológia fejlődése. A termésátlagok az elmúlt 10 évben közel 1 tonnával növekedtek. 2011-ben 9,9 tonna volt az átlagos termés hozam hektáronként a világon, ez 2021-re 10,9 tonnára bővült.

Az öt kontinens közül Európa termeli a legnagyobb mennyiségű szőlőt. 2021-ben a világ szőlőinek 36,5%-át takarították be itt. Hasonló volumenű szőlőtermelő, Ázsia. Termelése 35,5%-os értékével alig marad el Európától. Amerika, Afrika és Óceánia tesz ki a világ szőlőtermelésének a maradék harmadát (2. táblázat).

Szőlőtermelés Magyarországon számokban

A hazai borszőlővel beültetett területek 2012-től 2018-ra több mint 10.000 hektárral növekedtek. Ekkor a területek nagysága 61.727 ha volt, majd 2021-re fokozatosan leszűkült 57.600 hektárra, mely a vizsgált időszak átlagos területnagyságától (57.817 ha) csak rendkívül csekély mértékben tér el (3. táblázat).

2021-es évben 57.600 hektárról összesen 429.472 tonna szőlőt szüreteltek a borszőlőt

Év	Szőlőterület (ha)
2012	51 820
2013	55 917
2014	57 389
2015	58 067
2016	58 703
2017	59 459
2018	61 727
2019	59 375
2020	58 276
2021	57 600

3. táblázat: Magyarország borszőlő termőterületeinek változása 2012-2021

Figure 3: The change vineyard surface in Hungary between 2012 and 2021

Forrás: HNT adatok alapján saját szerkesztés

termesztő gazdák, így az egy hektárra jutó megtermelt szőlő mennyisége 7,45 tonna volt (4. táblázat). 2012-től 2021-ig a termésátlag 6,97 tonna, így a 2021-es év nem csak a termesztett területek nagyságában, de a termésátlag tekintetében is átlagosnak mondható. Ahogy a táblázatban is látható, a termésátlagok tekintetében 2012-ben (5,37 tonna) és 2018-ban (8,44 tonna) tapasztalhattunk kiugró adatokat. 2012-ben 22,94%-kal volt kevesebb termés egy hektáron, mint „egy átlagos” évben, 2018-ban pedig 21,04%-kal termett több szőlő ugyanekkor területen.

Év	Termésátlag (t/ha)
2012	5,37
2013	6,91
2014	6,05
2015	6,87
2016	6,84
2017	7,70
2018	8,44
2019	6,59
2020	7,20
2021	7,45

4. táblázat: Magyarország borszőlő termésátlaga 2012-2021

Table 4: Average yield per hectare in Hungary between 2012 and 2021

Forrás: HNT adatok alapján saját szerkesztés

A magyar szőlőnemesítés története

A borszőlő-nemesítésben a csemegeszőlőhöz hasonlóan szintén Mathiász János játszott úttörő szerepet. Első borszőlő fajtája a Kecskemét virága volt. Kocsis Pál hozta létre a kettős hasznosítású Irsai Olivér és Kocsis Irma fajtákat és a kevésbé elterjedt Balaton kincse, Szent László, Kecskeméti rizling és Úrréti fajtákat. A borszőlőfajták nemesítésekora a fő célkitűzés az volt, hogy a megszokott, híres

fajták gazdaságosságát növeljék, elsősorban fajtán belüli szelekció révén. A nemesítés további fontos feladata lett a rezisztens fajták előállítására a direkttermők leváltása érdekében.

A fajtacsoporton belüli szelektálás kidolgozója Kozma Pál volt, aki a klóntípus-szelekcióval javította a Kadarka minőségét és elkezdte a Furmint szelekcióját is. A korszerű klónszelektációs módszer megalapozója Németh Márton, akinek az Országos Szőlészeti és Borászati Kutató Intézet pécsi telepén szelektálta a Cirfandli, a Fehér Furmint, Hárslevelű, Olasz rizling és a Kék kadarka fajtákat (Hajdu, 2016).

A borszőlő-nemesítés második szakaszát a fajtakeresztesítés jelentette. 1950-ben indult el ez a munka. A francia direkttermők honosítását és nemesítési alapanyagként való felhasználását Csizmazia Darab József és Bereznai László kezdte el a Szőlőtermesztési és Borászati Kutató Intézet Egri Kutató Állomáson 1948-ban. Kecskemét-Miklóstelepen Kurucz András és Kwaysser István végzett kersztezés nemesítést. fajtahibridizálással. 1959–1963 között 21 fajtajelöltet terjesztettek fel állami elismerésre. A Keszthelyi Agrártudományi Főiskola Kertészeti Tanszékén Bakonyi Károly állított elő új szőlőfajtákat 1949-től.

Tamássy István és Koleda István fagyűrő szőlőfajtákat nemesített a Kertészeti Egyetem Nemesítés Tanszékén (5. táblázat).

A szőlőtermesztés egyik fő célja, hogy biztosítsa a szőlőtermék a borkészítés céljára. „Hosszú időn át hazánk borvidéki ültetvényeinek 95-96%-án borszőlőfajtákat, a megmaradt 4-5%-on alanyokat és csemegeszőlő-fajtákat termesztettünk (Feyér, 1970), de mára ez az arány megváltozott, mert a csemegeszőlő terület 1,5%-ra esett (NAK, 2020). Már ebből következik a borkészítésre alkalmas fajták szükségessége és fontossága” (Hajdu, 2013) .

Nemesítő	Előállított szőlőfajta
Csizmazia D. József-Bereznai László	Zalagyöngye, Bianca, Medina, Aletta, Viktor
Németh Márton	Fűszeres kadarka, Pintes
Bakonyi Károly	Cserszegi fűszeres, Pátia, Korona, Rozália
Tamássi István, Koleda István	Kunleány, Kunbarát, Amadeus, Orpheus, Odysseus
Kozma Pál	(Bíbor kadarka, Magyar frankos, Rubintos, Mátrai muskotály, Táltos, Viktória Gyöngye, Csillám
Kwaysser István	Ezerfürtű, Kármin, Jubileum 75

5. táblázat: Magyarország előállított szőlőfajták és nemesítőik

Table 5: Hungarian grape hybrids and their breeders

Forrás: Bényei – Lőrincz, 2005

A Generosa nemesítésének története

Az Ezerjő hibridanyagokból Király Ferenc a Zengő, Zenit és Zeus, Kurucz András a Jubileum 75 államilag minősített fajtákat állították elő (Hajdu, 2013).

A Generosa-t Bíró Károly keresztezte 1951-ben Mórott, az Ezerjő és a Piros tramini fajtákból. A hibridcsalád kiértékelését és felszaporítását 1976-tól Hajdu Edit és munkatársai végezték el Kecskemét – Miklóstelepen. A Szőlészeti és Borászati Kutató Intézetben a II. világháború után szervezett nemesítési program indult, melynek célkitűzése a Magyarországon nagy területen termesztett és tömegbort adó szőlőfajták minőségének és terméshibáinak javítása volt. A Generosa is ebből a koncepcióból született (Hajdu, 2016).

Hajdu Edit és munkatársai a magonctáblákat tökéletesen vizsgálták, hogy a különböző értékű tulajdonságokat meg tudják figyelni. Az morfológiai, fenológiai és termesztési értékekre vonatkozó adatokat fénylukkártyás módszerrel dolgozták fel. A magonctáblából kiemelt növényeket mikroklonként szaporították tovább. Itt kb. 10-20 tőke növekedési erélyét, abszolút – relatív rügytermékenységet, a rügyek téltűrését és egyéb minőségi tulajdonságokat vizsgálták. Mikroparcellán a Generosa megjelölése II-A-2 volt. A tőkék terméséből itt már bort is készítettek, hogy annak tulajdonságait is analitikai és érzékszervi vizsgálatok se-

gítségével értékelni tudják. Ez után került középparcellára a saját gyökerű dugványvessző. Itt kb. 100-300 tőből álló ültetvényekből állt egy egység. Ekkor a fajta már a K.15. / Kecskemét 15 nevet kapta. A középparcellás vizsgálat során fontos a több évben tapasztalt különböző évszámot, hogy átfogó képet kapjunk a fajta tulajdonságairól. Középparcellán sokszor kontrollfajtával is összevetették, mely legtöbbször Rajnai rizling vagy Cserszegi fűszeres volt. A középparcella mellett párhuzamosan országos fajtakísérlet is zajlott az ország különböző tájain, hogy az eltérő borvidékeken a klimatikus és az edifikus tényezők fajtára gyakorolt hatását vizsgálják. Az országos fajtakísérleteket az egykori mezőgazdasági termelőszoövetkezetek (Izsák, Markaz, Ostoros), állami gazdaságok (Állampuszta, Etyek, Izsák) és szakszoövetkezetek (Kecel, Jánoshalma, Soltvadkert) szakemberei végezték.

A Piros tramini apától fagyűrészben, rothadás-ellenállásban és borminőségben adott az Ezerjő értékes utódokat. A Generosából nemes aszú bort is lehet kivételes évszámokban készíteni (Hajdu, 2013).

A fajtajelölt 1995-ben került bejelentésre, majd 2001-ben engedélyezték próbatermesztését. A vizsgálatok ideje alatt a K 15 vagy a Kecskemét 15 néven jegyezték (Hajdu et al., 2005).

A fajtáról készített képen látható, hogy a szőlőbogyó héja rózsaszín, amit a Piros tra-

4. ábra: A Generosa szőlőfajta
Figure 4: Generosa grape variety
Forrás: saját kép

miniól örökölt a fajta és termékeny rügyeből sok és nagy fürt fejlődött ki, ami az Ezerjő fajta sajátossága (4. ábra).

Anyag és módszer

Az elemzéshez a Hegyközségek Nemzeti Tanácsa elektronikus adatbázisa került felhasználásra. A fajtaival kapcsolatos szakmai

vélemények mélyinterjúk segítségével lettek feltárva. Ennek a kutatási formának az előnye, hogy az interjú alanya kötetlenül fejtheti ki véleményét és az általa fontosnak tartott dolgokat fel lehet tární. Ebből következik, hogy az interjúk során számos olyan szempont is felmerülhet, melyek korábban nem fogalmazódtak meg struktúrált kérdésekben (Majoros, 2004).

Az interjúnál három személy mondta el véleményét a fajtaról: Hajdu Edit, a fajta társnemesítője, Filus János, a Kaskantyúí Hegyközség elnöke és a Hegyközségek Nemzeti Tanácsa Ellenőrző Bizottsága elnökét, valamint Hetényi József szőlőtermesztő és borász.

Eredmények

A borszőlőfajta összetétel időbeli változása Magyarországon és az Alföldön

A 2. ábra azt mutatja, hogy a főbb szőlőfajták területe hogyan változott 1960 és 2014 között. A hagyományos (pontusi) fajták területe lecsökkent, előre törtek a rezisztens és klímatereláns fajták. A Kunsági borvidék területe a legnagyobb hazánkban, az ottani fajtaváltozás ezért nagyobb mértékben tükröződik vissza az országos adatokban. Ez látható a Bianca és Cserszegi fűszeres fajtánál. Az Aletta rezisztens fajta is az utóbbi 15 évben terjedt el (6. táblázat).

Fajtatípus	Fajtapéldák	2002/2022 terület változás (hektár)
világ	Rajnai rizling, Olasz rizling, Kékfrankos	-4 862
toleráns	Bianca, Aletta, Kunleány, Zala gyöngye, Villard blanc	2 995
új magyar	Cserszegi fűszeres, Generosa	1 324
őshonos	Kadarka, Ezerjő, Aranysárféher, Kövidinka	-6 258

6. táblázat: Szőlő fajtacsoportok változása 2000-tól napjainkig
Table 6: The changing of grapevine types between 2000 and 2022
Forrás: HNT (Keresztes, 2022)

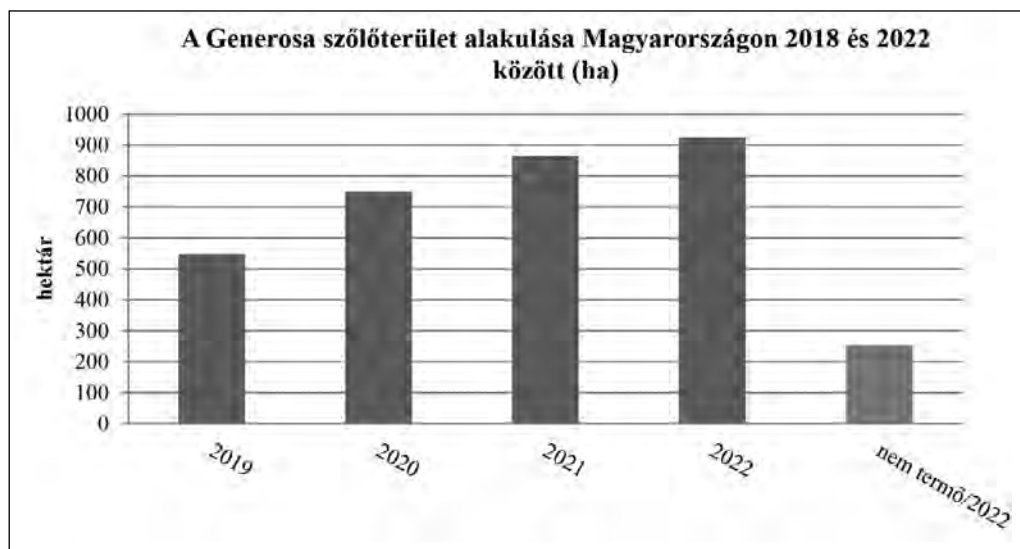

Keresztes József kimutatása alapján szembevetendő az őshonos fajták területének visszaesése. Ahogyan az már korábban említésre került, ezeket a szőlőfajtákat takarásos fejművelésen termesztették, ezért ezek nagyobb kézimunkaigénye szorultak vissza legnagyobb mértékben. Érdekes jelenség a világfajták nagymértékű visszaesése. Ez azt jelezheti, hogy az Alföldön a minimalizált önköltség stratégia a legsikeresebb, és ebbe a jó minőségű bort adó, de kis termőképességű fajták nem férnek bele. Ennek a szempontnak az olcsó toleráns fajták felelnek meg legin-

kább. A toleráns fajták borminősége elmarad a vinifera fajtáktól, ami azt mutatja, hogy felértékelődnek a klímaturó, de jó minőségű intraspecifikus vinifera borszőlőfajták. Ezek közül legnagyobb karriert a Cserszegi fűszeres futott legnagyobb karriert, de a Generosa szőlőfajta is szép jövő előtt állhat (3. ábra).

A Generosa terjedése az elmúlt években

A Generosa szőlőterületek alakulása az utóbbi években növekvő tendenciát mutat (5. ábra). A nem termő területek aránya or-

5. ábra: A Generosa szőlőterület alakulása Magyarországon 2019-2022 között

Figure 5: Ggenerosa vineyard surface in Hungary between 2019 and 2022

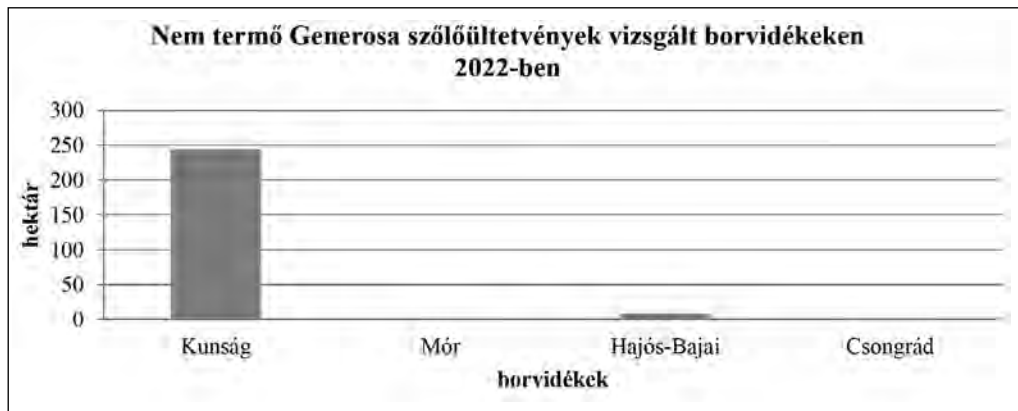
Forrás: HNT adatok alapján saját szerkesztés

Borvidék	Összesen telepített (ha)	Nem termő (ha)	%
Kunsági	857	243,8	28,4
Hajós-Bajai	44	8,1	18,4
Móri	18	0,0	0,0
Csongrádi	5	1,4	28,0
Összesen	924	253,3	27,4

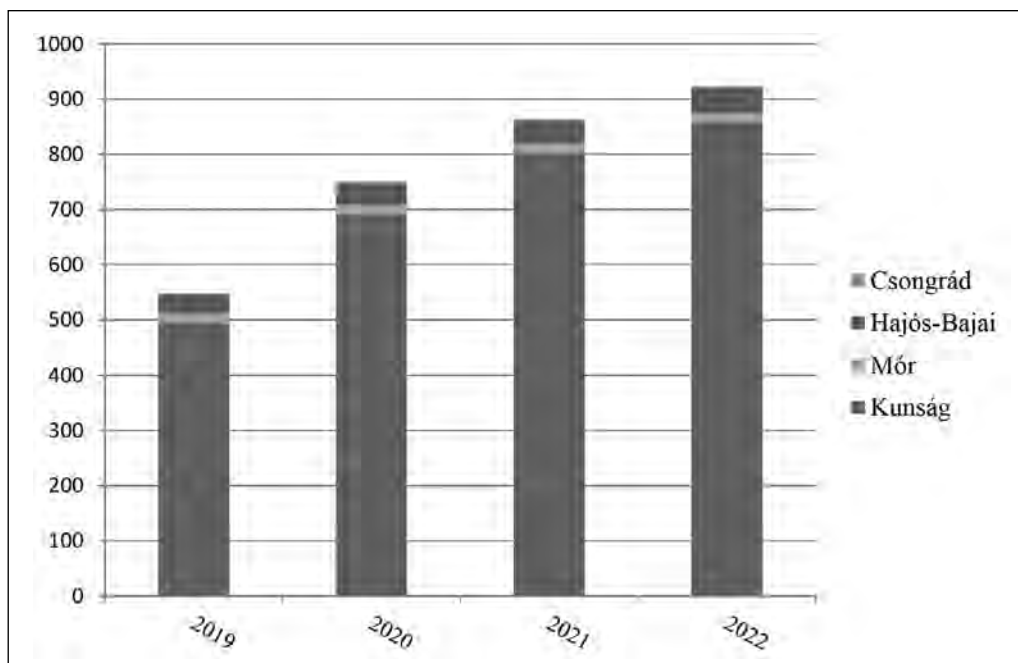
7. táblázat: A Generosa nem termő területeinek alakulása Magyarországon 2022-ben

Table 7: Non bearing Generosa vineyard surface in Hungary in 2022

Forrás: HNT adatok alapján saját szerkesztés

6. ábra: A nem termő Generosa szőlőterületek 2022-ben
Figure 6: Non bearing Generosa vineyard surface in 2022
Forrás: HNT adatok alapján saját szerkesztés

7. ábra: A Generosa szőlőterület változása Magyarországon 2019-2022 között
Figure 7: The changing of Generosa vineyard surface in Hungary between 2019 and 2022
Forrás: HNT adatok alapján saját szerkesztés

szágos szinten igen jelentős. Az összes területnek több mint 25%-a nem termett még, a 2022-es évben. Ez is azt támasztja alá, hogy a Generosa terjedése az elmúlt pár évben

szinte robbanás szerint megindult, és sokan választották ezt a fajtát új telepítések céljából.

A 7. táblázat szerint az utóbbi időben a legtöbb telepítés a Kunsági borvidéken tör-

Borvidék	2019	2020	2021	2022	nem termő/2022
Kunság	494	691	802	857	244
Mór	18	18	18	18	0
Hajós-Bajai	33	37	40	44	8
Csongrád	3	4	4	5	1,5

8. táblázat: A Generosa szőlőterület alakulása Duna borrhégyiban és Móron
Table 8: Generosa vineyard surface in the Duna Wine Region and Mór Wine District
Forrás: HNT adatai alapján saját szerkesztés

Borvidék	Borvidék területe (ha)	Generosa területe (ha)	%
Kunság	27 903	857	3,07
Mór	730	18	2,46
Hajós-Baja	2066	44	2,12
Csongrád	2840	5	0,17

9. táblázat: Generosa szőlőfajta a Duna Borrhégy és a Móri borvidék fajtaszerkezetében
Table 9: Generosa grape variety in the variety structure of Duna Borrhégy and Mór Wine District
Forrás: HNT adatai alapján saját szerkesztés

tént. Ennek egyik oka a fajta jó savgyűjtő képessége, mely ezen a borvidéken a talajtani viszonyokból adódóan hatalmas érték.

A Móri borvidéken megállt a fajta terjedése (6. ábra), bár az ottani ökológiai viszonyok között bora kiemelkedően magas minőségű és pezsgő alapbornak is kiváló. A Csongrádi borvidéken most kezdenek felfigyelni a fajtára.

Az 7. ábrán a Generosa területének növekedése látható a négy, terjedésében szerepet játszó, borvidéken. A Kunsági borvidék területnövekedése meghatározó, melyhez képest a több borvidék területe eltörpül. Ez a 8. táblázat adataiból is kiolvasható.

A termesztési területek nagyságában a Kunsági borvidéket a Hajós-Bajai borvidék jóval lemaradva követi, de ha a borvidék nagyságát is figyelembe vesszük, látható, hogy a Generosával beültetett területek százaléka nem egészen egy százalékkal marad csak el (9. táblázat).

Bár a Móri borvidéken csak 18 hektár Generosa volt eltelepítve 2022-ben, a borvidék területe olyan kicsi, hogy ha ehhez viszo-

nyítjuk, a Hajós-Bajai borvidéket arányában megelőzi.

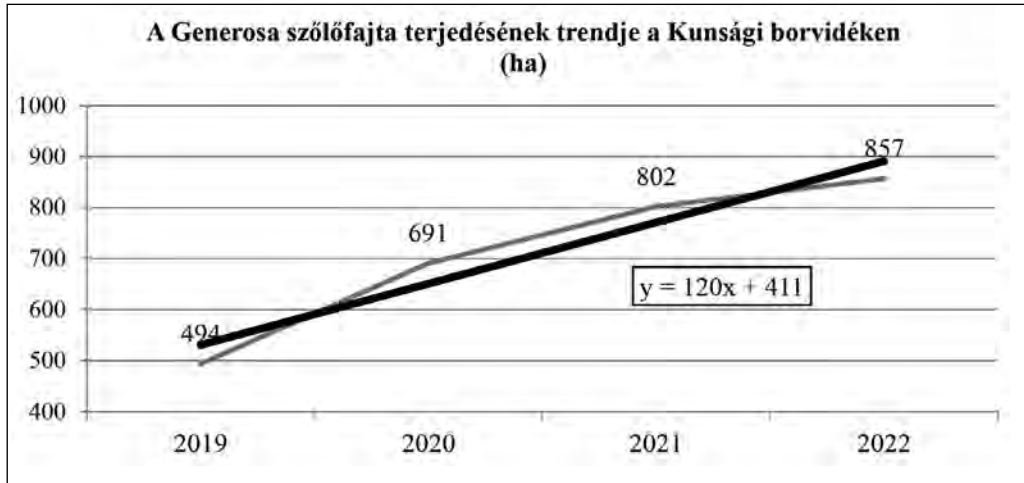
A Csongrádi borvidéken is megtalálható a fajta, de mind az termesztett terület, mind a borvidék nagyságához mér termesztési terület jóval elmarad a korábban említett három régiótól. Összességében elmondható, hogy a borvidékek területeihez viszonyítva szinte azonosan terjed a fajta a Kunsági, a Hajós-Bajai és a Móri borvidéken is. A Csongrádi borvidék lemarad ezektől.

A fajta növekedésének trendje pozitív, évente 50-100 hektárral növekedik a területe. Az utóbbi 2 évben a növekedés telítődik (8. ábra).

Szakemberek véleménye a Generosa fajtáról

Az interjúk többnyire alátámasztották a szekunder kutatás során gyűjtött adatokat, de nagyban segítettek azokat értelmezni, rávilágítani azok lényegére.

Filus János megállapítja, hogy a Generosa egy perspektivikus fajta, mely továbbra is

8. ábra: A Generosa szőlőterületek terjedésének tendenciája a Kunsági borvidéken
Figure 8: The tendency of Generosa spread in the Kunság Wine District
Forrás: HNT adatok alapján saját szerkesztés

terjed, de mivel az ár nem követi a minőséget, így véleménye szerint a telepítések terén lassulás várható. A Kunsági borvidéken való terjedése a fajta helyi vonatkozásával magyarázható, melyet Hajdu Edit és Hetényi József is megerősített. Hajdu Edit szeretné, ha ismét „hazájára találna” a fajta, és a Móri borvidéken nagyobb részarányban jelenne meg a fajtaszerkezetben. A Generosa kiváló savgyűjtő képességét a Móri borvidéken a Molnár Borház ki is használja, ugyanis fajtapesztsgőt készítenek belőle.

Mivel állami támogatás nélkül kizárólag az Aletta és a Bianca termesztése rentábilis (melyekről köztudott, hogy savszegény fajták), fennáll a veszélye annak, hogy a Generosát a Homokhátságon ezen borok minőségi javítására használják. Filus János hozzátette azt is, hogy vannak már bevált „töltelék” fajták, mint például a Kunleány, vagy az Eger 2.

Filus János úgy gondolja, borát nem illata, hanem egyedülálló zamata teszi különlegessé. A Cserszegi fűszeres védelme érdekében ugyan kikerült az illatos fajtakörből, de a fajtában nagy potenciál rejlik. A Cserszegi fűszeres értékes fajta, aromás, de a Generosával

összehasonlítva savai nem elég finomak. Hajdu Edit véleménye szerint a Generosa bora kétarcú. Homokon, az Alföldön harmonikusabb, míg a Móri borvidéken testesebb. Megfigyelései alapján az évjáratok is nagy hatást gyakorolnak a fajtára. Különböző klímatis körülmények között hol savdomináns, és az Ezerjó tulajdonságait hordozza, hol pedig a Piros tramini aromadominanciája jellemzi. Elmondása szerint 2018-ban a Kis és Társai Kft.-nél egy kései szüretelésű Generosa ültetvényen az aszúsodás is megfigyelhető volt.

Hetényi József hívta fel a figyelmemet arra, hogy a fajta kései szüretelése nagy kockázatot rejt magában, ugyanis teljes érésben könnyen reped, ez pedig fokozza a szürkerothadás kialakulásának veszélyét. Elmondása szerint Frittmann János is aggódik a fajta jövőjét illetően. A nagyüzemek is felfigyeltek a fajtára, és attól tart a fajtát nem megfelelőképpen ismerik meg a fogyasztók. A nagyipari asztalibor előállítás során silányabb minőségű borok készülhetnek. Filus János is tart a „petpalack haláltól” és hogy a fajta hasonlóképpen jár, mint a rozé, miszerint kezdetben a kisebb pincészetek remek tételekkel álltak elő, de a

nagyüzemek meglátták benne a piaci lehetőséget és olcsó, rosszabb minőségű tömegborkokat kezdtek el a piacra dobni.

Hajdu Edit, Filus János és Hetényi József is egyet értettek abba, hogy a Generosának kiemelten nagy szüksége van az egyéni vagy akár a közösségi marketingre. Sajnos a gyakorlati tapasztalat az, hogy a borászatok ritkán szánnak pénz ilyesmire, tehát az egyetlen elképzelhető megoldás a Nemzeti Bormarketing Stratégiába való beépítés lenne.

Hajdu Edit külön hozzátette, nem elég a marketing, innovatívabb módszerekre van szükség a fajta bevezetésére, mivel nagyon nehéz a piacra való betörés, és azt nehézkes kiépíteni. Fontos lenne a gasztronómiával, vagy akár különböző művészetekkel összekapcsolni, legyen az színház vagy akár zenei előadások.

Hetényi József gyakorlati tapasztalata az, hogy a késő tavaszi fagyok a fajtát megviseli, nehezen regenerálódik. Ezt ellensúlyozza, hogy egy nagyobb téli fagy eseténa termelők valószínűleg fel fognak figyelni a fajta terméshibáira. Ezt a tulajdonságát a Piros traminival örökölte. Téli fagyűrűse mellett nagy előnye még, hogy a termesztése viszonylag olcsó, bár termésmennyisége nem összevethető az Alettával vagy a Biancával. Jól gépesíthető, a merev, felfelé álló hajtások miatt vékony lombfalat nevel, a fürtök szinte végig egy sávban teremnek. Hetényi József egy évben kétszer csonkázza. Zöldmunkája nagyon jó, főhajtáson hoz két fürtöt, ernyőművelésre ideális. A gyakorlati tapasztalat is azt mutatja, jelentős szárazság esetén is normál eredménnyel terem. Szárvesszőn nem hozta a várt eredményeket, többet termelt ugyan, de nem annyival amennyire előzetesen számítani lehetett.

Filus János tapasztalatai alapján nem hoz csúcstermést, de kiegyenlített terem. Savszerkezete egyedülálló. A harmadik évben is már igen jelentős termésmennyiségre képes, így ezt kordában kell tartani. A közép-parcellás ültetvény már tartja magát 25 év óta.

Bár meszes homoktalajon is jól érzi magát, talaj iránt nem igényes, szaporításához fontos feltétel a jó minőségű természetközeli gyökérzete nem túl erős, de jól ered. Az aszályt jól tűri. Hónaljhajtást alig hoz. Levélnyel és levéllemez állása kifejezetten jó. Virágzásakor sem sűrűsödik be a lombzat.

A Generosa név nagyon jó választás. A szóösszetétel első szava a gén utal a nemesítői munka fontosságára a rosa pedig a bogycsészéire, egybeolvasva pedig a latinul a nemes eredetűt jelenti. Hajdu Edit elmondása szerint Spanyolországban is létezik egy Generosa fajta, de mivel az nem lett nemzeti fajtajegyzékbe véve, így az itthon is ismert szőlőfajta jogosult kizárólagosan erre a névhasználatra.

Következtetések és javaslatok

A Generosa szőlőfajta nemesítésekor a nemesítő Bíró Károly célja az volt, hogy az Alföldre edzett, talaj iránt igénytelen fajtát, az Ezerjót minőségi szőlőfajtaival, a Piros traminival keresztezze két szülő kedvező tulajdonságainak kombinálása céljából. A Dr. Hadú Edit által szelektált K 15-ös magonc (később Generosa) rendelkezik ezekkel a tulajdonságokkal. Az Ezerjótól kiváló lombszerkezetet és savkaraktert örökölt, míg a Piros traminival fűszeres illatot, magasabb mustfokot és kisebb rothadásérzékenységet. Mint kiderült, a Rajnai rizlinghez hasonló fajtákkal rendelkezik. Ezek alapján az Alföldi minőségi borszőlő fajták szortimentjének bővítésére alkalmas. Az eddig magas művelésen egyedüli uralkodó Cserszegi fűszeres komoly kihívója lehet. Bár illata és íze, aromaanyagai kevésbé intenzívek, savai tisztábbak, finomabbak annál. A hibrid közel 50 éven át bizonyított és került állami minősítésre. Az Alföldön, főleg a Kunsági borvidéken terjed. Mind a borászok, mind a szőlészek kedvelik. Reduktív technológiával, musttisztítással és irányított erjesztéssel kiváló minőségű bor készül belőle. Ezt több

elismert borászat tudja igazolni. A kombájnos betakarítás viszont rontja a bor minőségét, oxidálja és egy kis színanyag is beoldódik a cefrébe (pinkesedik). A nagy asztali bort készítő borászatok nem alkalmazzák a költséges borászati technológiát, ezért a Generosa a vegyes fehér kategóriába kerül a Biancával és többi tömegtermő fajtával együtt. Tehát fenn áll a „pethalál” veszélye.

A borászok azt javasolják, hogy nagyobb nyilvánosságot kellene adni a fajtának pl. Generosa Napok, borversenyek. A Generosa más borvidékeken is kiváló minőségű bort ad. Így például a Móri borvidéken pezsgőt is készítenek belőle. Egyelőre terjed a fajta, de a jövője az elkövetkezendő néhány évben fog eldőlni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Bényei F. – Lőrincz A. (szerk.) (2005): Borszőlőfajták, csemegeszőlő-fajták és alanyok. Mezőgazda Kiadó, Budapest. 346. p.

Csepregi P. (1982): A szőlő metszése, fitotechnikai alapjai, Mezőgazdasági Kiadó, Budapest. 357. p.

Feyér P. (1970): Szőlő- és borgazdaságunk történetének alapjai. Akadémiai Kiadó, Budapest. 407. p.

Hajdu E. – Kővágó R. – Végh Z. (2005): A Generosa szőlőfajta származása és értékei. Borászati Füzetek 17 (5) pp. 8-13.

Hajdu E. (2013): Magyar szőlőfajták. Mezőgazda Kiadó, Budapest. 464. p.

Hajdu E. (2016): A kertészeti növények nemesítése a szőlő példáján. Gradus 3 (2) pp. 378-383.

HNT (2023): Hegyközségek Nemzeti Tanácsa. <http://hnt.hu> a letöltés dátuma 2023. április 8.

Majoros P. (2004): A kutatómódszertan alapjai. Perfekt ZRT., Budapest. 250. p.

NAK (2020): Csemegeszőlő termelés. Világgazdaság. 2020. január 15. pp. 23-24.

<http://fao.org>, a letöltés dátuma 2023. április 18.

<https://portal.nebih.gov.hu/documents>, a letöltés dátuma 2023. május 5.

© 2011

Vidéki területek fejlesztése a Kínai Népköztársaságban

Rural Revitalization in the People's Republic of China

Nemeskéri Zsolt – Zádori Iván

ABSZTRAKT

Tanulmányunk a Kínai Népköztársaság (Kína) mezőgazdasági és vidéki fejlesztési stratégiáját mutatja be az elmúlt négy évtizedben. Kína ezen időszak alatt példátlan gazdasági növekedést ért el és az élelmiszerek iránti kereslet jelentős növekedését tapasztalta meg. Vizsgálatunk fókuszában a kínai vidéki fejlesztést meghatározó dokumentumok áttekintése, majd ezen dokumentumok elemzését összegezve a vidéki revitalizáció tervezett irányainak bemutatása áll. Kutatási célkitűzésünk a fentieknek megfelelően a magyar szakirodalomban hiánypótló módon a kínai vidéki területek fejlesztési prioritásainak ismertetése. A kutatás módszertana az eredeti tervezési dokumentumok elemzése, illetve a releváns nemzetközi szakirodalom áttekintése. Összehasonlítjuk az Európai Unió és a Kínai Népköztársaság fejlesztési irányait és

megállapítjuk, hogy Kínában az európainál jóval jelentősebb ellentmondás feszül a zöld átállás és az ellátásbiztonság között. Az a tervezési cél, hogy Kínát „mezőgazdasági szuperhatalommá” tegyék, jelzi az élelmiszerbiztonság növekvő geopolitizálódását egy új globális környezetben, amelyet egyre inkább a nagyhatalmi verseny határoz meg.

ABSTRACT

The study presents the agricultural and rural development strategies of the People's Republic of China (China) over the past four decades. China has experienced unprecedented economic growth during this period, accompanied by a significant increase in demand for food. The focus of our research is on reviewing the documents that define China's rural development and summarizing the analysis of these documents to present the

planned directions of rural revitalization. The research objective is to provide an overview of the development priorities of rural areas in China, which is currently lacking in the Hungarian literature. The methodology of the study includes document analysis of the original planning documents and an overview of relevant international literature. In the results we briefly compare the rural development directions of the EU and the People's Republic of China and conclude that in China there is a much more significant contradiction between the green transition and food security than in Europe. The goal to make China an "agricultural superpower" signals the growing geopoliticization of food security in a new global environment increasingly defined by the competition of global superpowers.

Bevezetés

Az elmúlt négy évtizedben a Kínai Népköztársaság példátlan gazdasági növekedést és ezzel párhuzamosan az élelmiszerek iránti kereslet jelentős növekedését tapasztalta meg. Az 1978 és 2018 közötti negyvenéves időszakban az ország bruttó hazai terméke éves átlagban 9,4%-kal nőtt, ami azt eredményezte, hogy a kínai gazdaság mérete 37-szeresére nőtt az 1978-as kezdeti időszakhoz képest és 2011-ben Kína a világ második legnagyobb gazdaságává vált (Huang et al., 2019). Ennek háttérben a gyors gazdasági növekedés és a növekvő népesség által megnövekedett élelmiszerigénye állt. Kína főként saját mezőgazdasági termeléséből elégítette ki az élelmiszerigényét, a mezőgazdasági GDP éves növekedési üteme meghaladta a népesség növekedését az elmúlt 40 évben. A kontinensnyi országban a mezőgazdasági GDP átlagos éves növekedési üteme az elmúlt negyven évben 4,5% volt, ami messze meghaladja az 1%-os éves népességnövekedést ugyanebben az időszakban (KNSH, 2010; KNSH, 2018).

A világ népességének közel 20%-ával rendelkező Kínai Népköztársaság 2015-ben a teljes élelmiszerigényének 95%-át fedezte a globális szántóterületek kevesebb, mint 8%-ának megfelelő termőterület felhasználásával, a világ édesvízkészletének kb. 5%-át mobilizálva a termelés érdekében (Huang et al., 2019).

A kínai mezőgazdaság stratégiája az évek során átalakult, elmozdult a hagyományos terménytermelésről a munkaigényes, nagy értékű növényi termékek és húskészítmények előállítására felé (Chen et al., 2023). Ezenkívül – hasonlóan a korábbi szocialista Magyarországon megtapasztaltakhoz – a mezőgazdasági termelők egyre inkább vállalkoztak a primer gazdaságon kívüli tevékenységek végzésére többletjövedelem megszerzése érdekében, ami segítette a vidéki területek átalakulását. A mezőgazdaságon kívüli foglalkoztatás növekedése és a gazdaságon kívüli tevékenységek hozzájárultak a mezőgazdasági termelők jövedelmének növekedéséhez, a vidéki szegénység csökkenéséhez (Kimura et al., 2021).

Amikor Kína 1978-ban megkezdte reformjait, a vidéki lakosok többsége (több mint 500 millió fő) szegénységben élt. Negyven évvel később a szegénységben élő vidéki lakosság 16,6 millióra (vagyis a vidéki lakosság 1,7%-ára) csökkent (KNSH, 2019). Kína volt az első fejlődő ország, amely teljesítette az ENSZ Millenniumi Fejlesztési Célok célkitűzését és felére csökkentette a szegénységben élő vidéki lakosság arányát. Kína mezőgazdasági és vidéki szektora gyors fejlődést ért el az elmúlt négy évtizedben. A víz és a föld, mint termelési tényezők növekvő szűkössége mellett az agrárszektor Kínában a termelékenység és a hatékonyság növelésével nagyrészt képes volt elérni a nemzeti élelmezésbiztonságot a korábban említett, adottságként felfogható input-tényezők használatával (Huang et al., 2019).

Időközben azonban jelentős változások történtek a mezőgazdasági termelés és az

élelmiszer-fogyasztás szerkezetében is. A gazdasági reform a vidéki szegénység jelentős csökkenéséhez vezetett. A folyamatos intézményi innováció, valamint a föld, a víz, a munkaerő, a technológia és a humántőke-felhalmozást szabályozó ösztönzők javítása meghatározó szerepet játszottak a vidékfejlesztésben és a szegénység csökkentésében (Nemeskéri – Zádori, 2019). Bár a múltban elért eredmények látványosak, Kína mezőgazdasága és vidékfejlesztése még mindig számos kihívással néz szembe (Rouzi, 2023). Ezekre a kihívásokra válaszul Kína kezdeményezte a nemzeti vidéki revitalizációs fejlesztési stratégiát. Ahhoz, hogy ez sikeres legyen, a vidék további reformja az intézmények és a piacosítás tekintetében alapvető fontosságú. Fontos továbbá, hogy a kormányzat a jövőben is a technológiai innovációkra összpontosítson mezőgazdasági és vidéki reformjai során (Wei, 2023).

Ezek a tapasztalatok nemcsak Kína jövőbeli reformjai szempontjából értelmezhetők, hanem más fejlődő országokra is hatással lehetnek a mezőgazdasági fejlesztés és átalakulás terén. Kína a 2018-ban elindított vidéki revitalizációs fejlesztési stratégiával további reformokat támogat (Ou – Gong, 2022). Tanulmányunkban a kínai vidéki területek fejlesztésének főbb irányjaival foglalkozunk. A vizsgálat fókuszában a kínai vidéki fejlesztést meghatározó dokumentumok áttekintése, majd ezen dokumentumok elemzését összegezve a vidéki revitalizáció tervezett irányainak bemutatása áll. Kutatási célkitűzésünk a fentieknek megfelelően a magyar szakirodalomban hiánypótló módon a kínai vidéki területek fejlesztési prioritásainak ismertetése. A kutatás módszertana az eredeti tervezési dokumentumok elemzése, illetve a releváns nemzetközi szakirodalom áttekintése. Hazai szakirodalmi források korlátozottan, inkább csak az ország ismertetéséhez és a kínai regionális fejlődés egyes szempontjaihoz kapcsolódóan állnak rendelkezésre,

jelentős részben jelen tanulmány szerzőinek tollából (Nemeskéri, 1998, 2000, 2001, 2006, 2017; Nemeskéri – Zádori, 2016, 2019). Ugyan e cikk keretei között az Európai Unió vidékfejlesztési programjainak bemutatása nem célunk, azonban az összegző fejezetben a tanulmányban ismertetett kínai fejlesztési politikát röviden összehasonlítjuk az EU fejlesztési prioritásaival, meghatározzuk e két, kontinensnyi terület fejlesztési célrendszerei közti eltéréseket és hasonlóságokat.

Anyag és módszer

A vidékfejlesztés kormányzati irányítási rendszere Kínában

Kínában a vidéki területek fejlesztését és gazdálkodását számos jogszabály, törvény és rendelet szabályozza. Ezek a jogszabályok és rendeletek segítik a vidéki területek fejlődését, a mezőgazdasági gyakorlatokat, a környezetvédelmet és az egyéb vidéki fejlesztési szempontokat szabályozzák. A szabályozás célja, hogy előmozdítsa a vidéki területek fejlesztését, javítsa az ott élők életminőségét és ösztönözze a fenntartható mezőgazdasági gyakorlatokat. A területre vonatkozó legfontosabb fejlesztési dokumentumokat az 1. táblázat tartalmazza. Kína kormánya folyamatosan módosítja és frissíti ezeket a jogszabályokat, hogy azok alkalmazkodjanak az ország gazdasági és társadalmi változásaihoz, és elősegítsék a vidéki területek fenntartható fejlődését. A vidéki területek fejlesztésével kapcsolatos állami tervezési feladatok kormányzati háttérét a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium (Ministry of Agriculture and Rural Affairs, rövidítéssel: MARA) biztosítja.

A fejlesztési dokumentumok között kiemelt helyen szerepel Kína évente kiadásra kerülő első számú központi dokumentuma (a hivatalos nevén „Kína Központi Kommunista Párt Központi Bizottsága és Kína Népköztársaság

	Dátum	Kiadja
Vidéki revitalizáció		
A KKP 19. nemzeti kongresszusának jelentése	2017	Központi Kínai Bizottság Kommunista párt (KKP)
Vélemények a vidék újjáélesztésére irányuló stratégia végrehajtásáról	2018	KKP, Államtanács
Iránymutatások a vidéki vitalizációs stratégia végrehajtásához és a mezőgazdasági átalakulás felgyorsításához	2018	MARA
Vidéki vitalizációs stratégiai terv (2018-2022)	2018	KKP, Államtanács
Tudományt és technológiát támogató cselekvési terv	2018	MARA
A szántóföldek minőségének védelme és javítása		
Cselekvési terv a szántóföldek minőségének védelmére és javítására	2015	MARA
Az északkeleti fekete talaj védelmi tervének vázlata (2017-2030)	2017	MARA, Nemzeti Fejlesztés és Reform Bizottság (NDRC) és mások
Cselekvési terv a fekete talaj konzervatív termesztésére Északkelet-Kínában (2020–2025)	2020	MARA, Pénzügyminisztérium
A szántóföldek „nem gabona” használatának megakadályozása és az élelmiszertermelés stabilizálása	2020	Államtanács
A vetőmagipar fellendítése		
Nemzeti Modern Növénytermesztési Ipari Fejlesztési Terv (2012-2020)	2012	Államtanács
Nemzeti közép- és hosszú távú fejlesztési terv A növényi csíraplazma erőforrások védelme és hasznosítása (2015-2030)	2015	MARA, NDRC és mások
Az állatállomány és a baromfi genetikai forrásainak nemzeti jegyzéke	2020	MARA
Nemzeti vízimadarak genetikai fejlesztési programja (2020-2035)	2020	MARA
Vélemények a mezőgazdasági csíraplazma-erőforrások védelmének és hasznosításának megerősítéséről	2020	Államtanács
Mezőgazdasági modernizáció és zöld fejlesztés		
Nemzeti Fenntartható Agrárfejlesztési Terv (2015-2030)	2015	MARA és mások
Cselekvési terv a műtrágyahasználat nullára csökkentésére 2020-ig	2015	MARA
Nemzeti Mezőgazdasági Modernizációs Terv (2016-2020)	2016	Államtanács

	Dátum	Kiadja
Az intézményi mechanizmusok innovációjára és a mezőgazdaság zöld fejlesztésének előmozdítására vonatkozó iránymutatás	2017	KKP, Államtanács
Öt intézkedés a mezőgazdaság zöld fejlődésének előmozdítására	2017	MARA
Technikai iránymutatások a mezőgazdaság zöld fejlődéséhez (2018-2030)	2018	MARA
A talajszennyezés megelőzéséről szóló törvény	2018	Nemzeti Népi Kongresszus
Vélemények a műanyag mulcsozó fólia által okozott szennyezés megelőzésének és ellenőrzésének felgyorsításáról	2019	MARA, NDRC és mások

1. táblázat: A vidéki revitalizációra és a mezőgazdasági termelés korszerűsítésre irányuló fejlesztési dokumentumok

Table 1: Development documents for rural revitalization and modernization

Forrás: SAIN, 2021

Államtanácsának Központi Bizottsága által kiadott dokumentum”), ami lényegében a kínai kormányzat és a Kínai Kommunista Párt éves iránymutatása a tárgyévre. Ezt a dokumentumot minden év elején hozzák nyilvánosságra, és részletes iránymutatást tartalmaz Kína gazdasági, társadalmi és politikai fejlesztésének terén (Xiaoshan – Zhou, 2018).

Ez a dokumentum kulcsfontosságú az állami politika kialakításában és a fejlesztési tervek kidolgozásában. Célja, hogy irányt mutasson a gazdasági növekedés, a társadalmi reformok és a kormányzati intézkedések terén (SCIO, 2023). A kínai állami- és pártvezetés általában széles körű belső konzultációt folytat az elkészítése során, és amelyben figyelembe veszik a kínai tudományos intézmények elemzéseit, illetve az aktuális gazdasági és társadalmi kihívásokat. A dokumentum kiadása rendkívül fontos esemény Kínában, jelzi az ország fejlesztési prioritásait és céljait az adott év során (Wei, 2023). A 2. táblázatban tekinthetők át az 1982-2020 között kiadott első számú központi dokumentumok fő témái, amelyek jól mutatják az adott időszakra vonatkozó fejlesztési prioritásokat az agrárium és a vidéki területek vonatkozásában.

Kína 2021 február 21.-én mutatta be 2021-re vonatkozó első számú központi dokumentumát, hangsúlyozva a vidéki revitalizációs stratégia átfogó előmozdítására, valamint a mezőgazdaság és a vidéki területek korszerűsítésének felgyorsítására irányuló erőfeszítéseket. A 2021. évi dokumentum azért különös fontosságú, mert ez az év jelentette a 2021-2025 között megvalósuló 14. Ötéves Terv kezdetét (SAIN, 2021). Emiatt a dokumentum nemcsak az adott évben kiemelt intézkedéseket részletezte, hanem felvázolta a következő öt év ütemtervét is. A dokumentum fő témái közé tartozott a szegénység visszaszorításában elért eredmények fenntartása és kiterjesztése, a vidék revitalizációjának előmozdítása, a mezőgazdaság és a vidéki területek korszerűsítésének felgyorsítása, a vidéki alapvető infrastruktúra építésének előmozdítása.

Ezek a témák összhangban vannak a korábbi évek dokumentumaiban és a vonatkozó szakpolitikákban szereplőkkel (lásd: 1. és 2. táblázatok). Ezek mellett a 2021. évi első számú központi dokumentum olyan sürgető kérdéseket vet fel, mint a vetőmagipar fellendítése, a zöld fejlődés előmozdítása, a szántóföldek minőségének védelme és javítása, valamint

Év	Fő témák
1982	A háztartási szerződés felelősségi rendszerének megerősítése (a gazdálkodók feljogosítása a földhasználatra és a termékek tulajdonjogára a vidéki földek kollektív tulajdonjogának megőrzése mellett)
1983	A mezőgazdaság, az erdészet, az állattenyésztés, a halászat és a melléktevékenységek átfogó fejlesztésének előmozdítása; a szövetkezeti üzlet és a magánvállalkozás fejlesztése
1984	Az árutermelés fejlesztésének előmozdítása és a szegénység felszámolása; a földszerződés időtartamának meghosszabbítása több mint 15 évre
1985	A gabonapiaci reform, eltörölte az egységes vásárlást és értékesítést, helyettesítette őket szerződéses vásárlással
1986	Vegyük a mezőgazdaságot a nemzetgazdaság alapjául, támaszkodjunk a tudományra és a technológiára, növeljük a beruházásokat a stabil mezőgazdasági növekedés fenntartása érdekében, tovább reformáljuk a vidéki gazdaságot
2004	A mezőgazdasági termelők jövedelmének növelése, a mezőgazdasági szerkezet kiigazítása, a mezőgazdasági termelők munkahelyének növelése, a vidéki beruházások fokozása, valamint a mezőgazdasággal kapcsolatos tudomány és technológia előmozdítása
2005	A vidéki munka erősítése és a mezőgazdaság általános termelési kapacitásának javítása
2006	Szocialista új vidék építése, a mezőgazdasági adó eltörlése
2007	A modern mezőgazdaság fejlesztése és a szocialista új vidék építésének folyamatos előmozdítása
2008	A mezőgazdaság alapjainak megerősítése, a mezőgazdaságot támogató hosszú távú mechanizmus létrehozása, a mezőgazdasági tudományos és technológiai szolgáltatási rendszer megerősítése
2009	A mezőgazdaság folyamatos fejlődésének előmozdítása és a mezőgazdasági termelők jövedelmének tartós növelése, a közvetlen támogatások további növelése
2010	Az összehangolt város- és vidékfejlesztés felgyorsítása, a mezőgazdasági támogatási szakpolitikai rendszer javítása és a vidéki térségek igénybevételének biztosítása, a vidéki közszolgáltatások javítása
2011	A vízvédelem fejlesztésének felgyorsítása, a mezőgazdasági területek öntözésének javítása
2012	A tudományos és technológiai innováció felgyorsítása a mezőgazdasági termékekkel való ellátás erősítése érdekében
2013	A mezőgazdaság korszerűsítésének felgyorsítása, a vidéki növekedés vitalitásának erősítése
2014	A vidékfejlesztési reform elmélyítése a mezőgazdasági modernizáció felgyorsítása érdekében
2015	A reform és az innováció megerősítése a mezőgazdasági modernizáció felgyorsítása érdekében
2016	Az agrármodernizáció felgyorsítása, az innováció-vezérelt fejlesztés erősítése, az agrárfejlesztési módszerek átalakítása
2017	A kínálati oldal reformja, valamint a mezőgazdaságot és a vidékfejlesztést ösztönző új lendület kiaknázása

Év	Fő témák
2018	A vidék revitalizációs stratégiájának végrehajtása, a mezőgazdasági fejlesztés minőségének javítása, a vidéki zöldfejlesztés előmozdítása
2019	A vidék és a mezőgazdaság fejlesztésének előtérbe helyezése, a szegénység felszámolásáért folytatott csata döntő megnyerése, a mezőgazdasági termékekkel való ellátás fenntartása, a vidéki ipar fejlesztése és a gazdálkodók jövedelmének növelése, a vidéki környezet javítása
2020	A szegénység felszámolásáért vívott csata megnyerése, a mezőgazdaság és a vidéki területek leggyengébb láncszemeinek kezelése; a kulcsfontosságú mezőgazdasági termékek hatékony ellátása, a mezőgazdasági termelők jövedelmének növelése
2021	Modern vetőmag genetikája, valamint stabil gabona- és sertéshús-ellátás az élelmezésbiztonság érdekében
2022	A mezőgazdasági termelés stabilitása a gazdasági lassulás összefüggésében (COVID-19 korlátozások, geopolitikai bizonytalanságok).
2023	A vidéki revitalizáció átfogó elősegítése érdekében megvalósítandó legfontosabb feladatok meghatározása

2. táblázat: Kína első számú központi dokumentumainak fő témái 1982-2023 között
 Table 2: Main topics of China's Number 1. central documents between 1982-2023
 Forrás: SAIN, 2021 alapján a szerzők kiegészítéseivel

a vidéki ipar fejlesztése. A 2021. évi és a 2025. évi célokat az alábbiakban összegezhetjük:
 2021. évi célok

- Az élelmezésbiztonság fenntartása és a vidék revitalizációjának átfogó előmozdítása a két nagy feladat 2021-ben.
- Az élelmezésbiztonság erősítése érdekében Kína tovább fokozza a mezőgazdaság kínálati oldali reformját, stabilizálja a gabonavetési területet és eléri a 650 millió tonna feletti termelést, megtartja a sertésipar fejlődését, tovább javítja a mezőgazdasági termékek minőségét és az élelmiszerbiztonságot.
- A vidék újjáélesztésének előmozdítása érdekében Kína megőrzi a szegénység visszaszorításában elért eredményeket, elindítja a mezőgazdasági és vidéki modernizációs tervet, fokozza a vidéki alapvető infrastruktúra építését és javítja a vidéki lakókörnyezetet.

2025. évi célok

- 2025-re Kína célja, hogy jelentős előrelépést érjen el a mezőgazdaság és a vidéki területek korszerűsítésében, beleértve a mező-

gazdasági infrastruktúra korszerűsítését, a vidéki életkörülmények és az alapvető közszolgáltatások javítását.

- A mezőgazdaság és az élelmiszeripar stabil működésének biztosítása, az élelmiszerek és a fontos mezőgazdasági termékek biztonságos ellátása, az optimalizált mezőgazdasági termelési szerkezet és a regionális elrendezés, a mezőgazdasági termelés minősége, hatékonysága és versenyképesség jelentősen javulása. 2025-ig 500 kísérleti övezetet hoznak létre a modern mezőgazdaság számára.
- Jelentős előrelépés a vidéki építkezések terén, a vidékfejlesztés lendületének ösztönzése, valamint a gazdálkodók boldogságának és biztonságának javítása. A vezetékes víz lefedettség aránya 2025-re eléri a 88 százalékot a vidéki régiókban.

A bemutatott stratégiát a modernizált gazdaság fejlesztésének kulcsfontosságú lépéseként terjesztették elő a Kínai Kommunista Párt 19. nemzeti kongresszusán, 2017-ben. A vidék revitalizációs stratégia célja a vidéki területek megerősítése virágzó vállalkozásokkal,

kellemes életkörnyezettel, társadalmi jóléttel és hatékony kormányzással. Tanulmányunk következő fejezetében a legfrissebb, 2023-ban érvényes központi dokumentum prioritásait ismertetjük részletesen.

Eredmények

A kínai vidékfejlesztési politika 2023-ban

A kínai vidéki revitalizációs törekvések aktuális cél- és eszközrendszerét a legfrissebb, 2023. évi első számú tervezési dokumentum és a tanulmány irodalomjegyzékében szereplő linken elérhető, kapcsolódó államtanácsi határozat eredeti kínai nyelvű dokumentuma alapján foglaljuk össze. A fejlesztéspolitikai dokumentum kiadásának globális kontextusa tekintetében kiemelésre érdemes, hogy az elmúlt években az ukrajnai háború, a megnövekedett geopolitikai feszültségek és az éghajlatváltozás okozta szélsőséges időjárási események növekvő gyakorisága által súlyosbított globális élelmiszerhiány még fontosabbá tette a kínai agrár- és vidékpolitikai fejlesztési dokumentumok tanulmányozását.

A tanulmány megírásakor folyamatban lévő ukrán-orosz háború súlyosan megzavarta a konfliktusban közvetlenül résztvevő két jelentős gabona- és műtrágyatermelő ország mezőgazdasági termékeinek termelését és kereskedelmét. A bevezetett nyugati szankciók és Oroszország tengeri blokádja további nyomást gyakorolt a világ gabonapiacainak stabilitására. Bár Oroszország 2022 nyarán beleegyezett abba, hogy az ENSZ közvetítésével létrejött megállapodás keretében bizonyos gabonaszállítmányok elhagyják az ukrán fekete-tengeri kikötőket, később ez a megállapodás megszűnt.

A Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága (KKP KB) és az Államtanács 2023 február 13.-án közösen kiadta az első számú dokumentumot, melynek címe: „Az Államtanács véleménye a vidék újjáélesztése

2023. évi kulcsfontosságú munkájának átfogó előmozdításáról”. Ez az első kiadott első számú dokumentum a Kínai Kommunista Párt 2022-ben megtartott 20. kongresszus óta, sorrendben pedig a huszadik kiadott első számú dokumentum. A dokumentum kilenc fő fejezetet és 33 fejezetet tartalmaz, főbb üzenetei a következők:

- a számos hazai és globális kihívás fényében Kína további 50 millió tonnával kívánja növelni a gabonatermelést, és elő kívánja mozdítani kiváló minőségű mezőgazdasági területek fejlesztését az élelmezésbiztonság megerősítése érdekében,
- továbbra is a dokumentum fókuszát adja az öt tényezőn alapuló vidéki revitalizáció és a nagyarányú elszegényedés megelőzése, melyhez új foglalkoztatási lehetőségek és a szociális szolgáltatások fejlesztése párosul,
- a dokumentum megismétli Kína azon törekvését, hogy diverzifikálja mezőgazdasági kereskedelmét és növelje a kereskedelem ellenálló képességét,
- a mezőgazdaság digitalizálása és a digitális falusi kezdeményezések további előmozdítása szintén a terv központi eleme,
- a zöld mezőgazdaság és a termőtalaj védelme szintén jelentős hangsúlyt kap,
- végül, a dokumentum jelzi Kína törekvését, hogy „mezőgazdasági szuperhatalommá” váljon (nongye qianguo 农业强国).

A következőkben ezen főbb területek legfontosabb tartalmi mondanivalóját foglaljuk össze.

- Élelmezésbiztonság: az élelmezésbiztonságot hat alkalommal említi a dokumentum, ez a témakör korábban egyetlen hasonló típusú dokumentumban sem szerepelt ilyen hangsúllyal. A kínai gabonabiztonság folyamatos kihívásokkal néz szembe mind a belföldi, mind a külső környezet részéről. A Jangce folyó mentén, Közép-Kínában elhúzódozó aszály és a szigorú Covid-19 korlátozások 2022-ben jelentős kihívások elé állították a kínai mezőgazdasági termelést, amíg végül

feloldották a korlátozásokat országszerte 2022 decemberében. A kínai vezetés az első számú dokumentumban megerősítette elkötelezettségét az önellátás iránt az élelmiszergabonák, de egyre inkább a takarmánygabonák terén is, amelyek tekintetében Kína eddig nagymértékben támaszkodott az importra. A korábbi évekhez hasonlóan az első számú dokumentum megismételte az évi több mint 650 millió tonna gabona előállítására vonatkozó kötelezettségvállalást. A hivatalos becslések szerint Kína 2022-ben 687 millió tonna gabonát termelt, ami meghaladta a kitűzött célt, bár egyes szakértők szkeptikusak voltak az adatok megbízhatóságával kapcsolatban. Az eredmények ellenére a dokumentum további évi 50 millió tonna gabona előállítására irányuló kampányra szólít fel, tükrözve a politikai döntéshozók aggodalmát a növekvő kereslet kielégítése miatt.

- Kiváló minőségű mezőgazdasági területek védelme és fejlesztése: az élelmezésbiztonság és a gabonatermelés önellátásának elérése érdekében a dokumentum felvázolja azt a tervet, hogy 2030-ig 80 millió hektár mezőgazdasági területet „kiváló minőségűvé” alakítsanak. Cél, hogy fokozatosan minden szántóterületet tartósan jó minőségű mezőgazdasági területté kell átalakítani. A MARA iránymutatást adott ki 2030-ig évente 2,33 millió hektár termőterület korszerűsítésére, amely olyan intézkedéseket foglal magában, mint a területek felosztása, az öntözési infrastruktúra telepítése, stb.

- Mezőgazdasági kereskedelem: 2022-ben a kínai mezőgazdasági import 236 milliárd USD-t tett ki, ami 74%-os növekedést jelent 2021-hez képest. Exportja viszont 98,2 milliárd USD volt, ami 16,5%-os növekedést jelent 2021-hez képest. A 137,8 milliárd dolláros mezőgazdasági kereskedelmi mérleg alapján a kínai mezőgazdasági import folyamatosan meghaladta az ország exportját, jelezve a nagyobb kínai mezőgazdasági keresletet a más országokból származó termékek iránt.

Brazília és az Egyesült Államok volt Kína két legfontosabb mezőgazdasági importforrása, 2022-ben, rendre 50,8 milliárd USD, illetve 40,9 milliárd USD importvolumennel. Míg a teljes gabonaimport tömeg szerinti mutatója 2022-ben 10,7%-kal csökkent, addig az import értéke ugyanebben az időszakban 13,7%-kal nőtt. Ennek oka a kínai jüan leértékelődése az amerikai dollárral és más főbb devizákkal szemben 2022-ben, ami megdrágította az importot. A takarmánygabona, a szójabab és a kukorica behozatala 91 millió tonna, a kukorica behozatala pedig 20,6 millió tonna volt, ami csökkenést jelent az előző évek importszintjéhez képest. A csökkenés azon kínai erőfeszítéseknek tulajdonítható, hogy önellátó legyen ezekből a növényekből azáltal, hogy kiterjeszti a termesztést az ország új régióira. Másrészt az olyan élelmiszergabonák, mint a búza és a rizs terméshozama 2022-ben enyhe növekedést mutatott 2021-hez képest, ami a COVID-19 korlátozások és a Kína főbb búza- és rizstermelő régióiban 2022-ben bekövetkezett időjárási katasztrófáknak tulajdonítható.

- Vidéki revitalizáció: a 2018-2022 közötti vidéki revitalizációs stratégiai terv 2017. évi kiadása óta a vidék revitalizációja kiemelt helyen szerepel a politika napirendjén. Jelen dokumentum hangsúlyozza a munkahelyteremtést és a szociális szolgáltatások javítását a vidéki területeken. Megismétli továbbá a korábbi felhívást a megyei szintű ipari fejlődés előmozdítására. Kína gyors iparosodása és urbanizációja az 1980-as évek után sok vidéki terület és lakos került hátrányos helyzetbe gazdag városi és tengerparti társaik mögött a jövedelem és a társadalmi fejlődés terén (Nemeskéri, 2006). Bár az abszolút szegénység felszámolására irányuló erőfeszítéseket 2020-ban sikeresnek nyilvánították, a növekvő egyenlőtlenség és a relatív szegénység továbbra is sújtja a vidéki területeket Kínában. Az ipar vidéki területekre történő telepítésére irányuló politika az egyenlőtlen városi-vidékfejlesztési fejlődés örökségét kívánja kezelni.

- Mezőgazdasági digitalizáció: a korlátozott szántóföld- és vízkészletek, a kisebb gazdaságméreték és a kínai mezőgazdaság alacsonyabb hatékonysága a digitalizációt az élelmiszerbiztonság és a vidéki revitalizációs erőfeszítések különösen életképes megoldásainak egyikévé tette. A vidéki e-kereskedelem gyors elfogadása Kínában előnyös a gazdálkodók és a vidéki területek számára, amint azt a „Taobao falvak” (amelyek Kína legnagyobb e-kereskedelmi platformjára, a Taobao-ra alapozzák tevékenységüket) sikere bizonyítja a munkahelyteremtésben és a vidéki lakosok extra jövedelemcsatornáinak megteremtésében.

- Zöld mezőgazdaság: a mezőgazdaság zöld fejlesztése szintén szerepel a dokumentumban. A tervek között szerepel a mezőgazdasági ráfordítást csökkentő és ezzel párhuzamosan a hatékonyságot növelő technológiák népszerűsítésének és alkalmazásának felgyorsítása, a mezőgazdasági hulladékok, pl. a szalma, mezőgazdasági fólia, növényvédőszer-csomagolási hulladék, állat- és állatállomány gyűjtésének, hasznosításának és kezelésének kialakítása és fejlesztése. Hangsúlyt kap az ökológiai monitoring rendszer kiépítése.

- Kína, mint „mezőgazdasági nagyhatalom”: a 2023. évi dokumentum felvázolja azt a víziót, hogy Kínát „mezőgazdasági szuperhatalommá” tegyék. A 20. pártkongresszuson újonnan bevezetett kifejezés jelentése még mindig homályos, de a politikai körökben folytatott viták azt sugallják, hogy a kifejezés a diverzifikált és önellátó élelmiszerellátási láncok kiépítésére helyezi a hangsúlyt. Kína mezőgazdasági szuperhatalommá alakítása szorosan függ az úgynevezett „öt revitalizálással”, ideértve a termelés, a tehetség, a kultúra, az ökológia és a szervezeti irányítás újjáélesztését a mezőgazdaságban és a vidéki területeken.

Következtetések és javaslatok

Tanulmányunkban a releváns tervezési dokumentumok alapján mutattuk be a kínai vidékfejlesztési politika sajátosságait. A dokumentumok elemzése alapján látható, hogy a kontinensnyi méretű ország saját fejlettségi szintjének és problémáinak megfelelő, jól kidolgozott fejlesztési dokumentumokkal rendelkezik. A vidékfejlesztési célrendszer elemzése megmutatja, hogy a Kínai Népköztársaságnak hatalmas különbségeket kell egyszerre kezelnie a tervezésnél: az egyik oldalról megjelennek a legfejlettebb 21. századi technológiai innovációk, tudásintenzív fejlesztések, a környezeti fenntarthatósággal és a klímaváltozással kapcsolatos célok, a másik oldalról pedig hangsúlyozottan a vidéki szegénység problémája, a számunkra, európai emberek számára már talán elképzelhetetlen infrastrukturális elmaradottság kezelése (pl. nyilvános illemhelyek, vízhálózat). Mindezek mellett a vidéki fejlesztéseknek a kommunista-szocialista rendszer ideológiai meghatározottságára is reagálnia kell.

Láthattuk, hogy 2023-ban a vidékfejlesztési politika legfontosabb célja egyúttal a Kínai Kommunista Párt legfőbb célja is, hogy a szegénység elleni harcban elért eredmények fenntarthatók legyenek: a vidéki területeken élő százmilliók ne süllyedjenek vissza a szegénységi küszöb alá a COVID-19 világvárvány és a deglobalizációs majd reglobalizációs gazdasági-politikai folyamatok ellenére sem (Zádori et al., 2020). Éppen ezért, ha a kínai vidéki fejlesztés célrendszerét összehasonlítjuk az Európai Unió közös agrárpolitikájának céljaival (3. táblázat), meglepő azonosságokat és hangsúlyos különbségeket is észrevehetünk. A vidék revitalizációja kínai megközelítésben azt a folyamatot jelenti, amely során a mezőgazdasági termelők jövedelme növekszik, fejlődnek a vidéki ipari termelés feltételei, figyelembe véve a környezetvédelem és a vi-

Európai Unió – a közös agrárpolitika célrendszere	Kínai Népköztársaság – a vidéki revitalizáció célrendszere
1. Méltányos jövedelem biztosítása a mezőgazdasági termelők számára	1. A gabona és más fontos mezőgazdasági termékek termesztésének és ellátásának biztosítása
2. A versenyképesség javítása	2. A mezőgazdasági infrastruktúra kiépítésének megerősítése
3. A mezőgazdasági termelők helyzetének javítása az értékláncon belül	3. Mezőgazdasági technológiai és eszköztámogatás erősítése
4. Az éghajlatváltozással kapcsolatos intézkedések meghozatala	4. A szegénység enyhítésével kapcsolatos eredmények megszilárdítása és kiterjesztése
5. A környezet védelme	5. A vidéki iparágak fejlesztésének elősegítése
6. A tájak és a biológiai sokféleség megőrzése	6. Helyi gazdálkodók bevételeinek növelése és gazdagodásuk elősegítése
7. A generációs megújulás támogatása	7. Élhető, gazdag és esztétikus vidéki területek fejlesztésének elősegítése
8. A vidéki térségek gazdaságának élénkítése	8. A pártszervezetek által vezetett vidékírányítási rendszer fejlesztése
9. Az élelmiszer-minőség és az egészség védelme	9. Szakpolitikai garanciák és az intézményi innováció megerősítése
10. Az ismeretek bővítése és az innováció fokozása	

3. táblázat: Az EU és a Kínai Népköztársaság agrárpolitikai és vidékfejlesztési célrendszere
Table 3: Agricultural policy and rural development targets of the EU and those of the People's Republic of China

Forrás: szerzők saját szerkesztése

déki területek humán erőforrás fejlesztésének szempontjait. Ezzel szemben az EU a diverzifikációra és az integrált szemléletre fekteti a hangsúlyt, a 2021-ben elfogadott hosszú távú jövőkép arra irányul, hogy az uniós vidéki területek erősebbé, összekapcsoltabbá, reziliensebbé és virágzóbbá váljanak (Európai Bizottság, 2021).

Mindkét esetben jelen van az ellátásbiztonság, a modern termelési feltételek megteremtése, a vidéki gazdálkodók jövedelmi helyzetének a javítása, az egyes területi egységek közötti fejlettségbeni kohézió megteremtésének szándéka. Ugyanakkor az EU esetében jól kitűnik a zöld átállás, a klímaváltozás és a fenntarthatóság prioritása, míg

Kína esetében inkább a szociális biztonság garantálása kerül a középpontba. A kínai célrendszerben nagyon súlyos ellentétekre figyelhetünk fel. Kína vidéki újjáélesztésre való törekvése és a további urbanizáció és a vidéki iparosítás iránti egyre növekvő földigény miatt a termőterületek növelésére vonatkozó cél nehezen teljesíthető. A Kínai Mezőgazdasági Egyetem és a Kínai Természeti Erőforrások Minisztériumának tanulmánya szerint Kína 2030-ra eléri a 70%-os urbanizációs rátát, miközben 1,33 millió hektár kiváló minőségű mezőgazdasági területet veszít el (Rouzi, 2023).

Az ún. földfinanszírozás gyakorlata (az önkormányzatok ingatlanfejlesztők és ke-

reskedelmi vállalatok számára történő föld-eladással növelik bevételeiket) komoly kihívást jelent a termőterület csökkenésének megakadályozására. Tekintettel az ingatlan-fejlesztések fontosságára és az urbanizáció dinamikájára, a következő évek során érdekes lesz megfigyelni, hogy a kínai döntéshozók képesek lesznek-e összehangolni ezeket a versengő érdekeket és fejlesztéspolitikai célokat, és ha igen, hogyan.

Kínában az európainál jóval jelentősebb el-lentmondás feszül a zöld mezőgazdaság (zöld átállás, Green Deal) és az ellátásbiztonság között. Egyes tanulmányok szerint a korábbi erdőtelepítési, elsvatagosodás elleni és ökológiai helyreállítási erőfeszítések Észak-Kínában veszélyeztethették az élelmezésbiztonságot azáltal, hogy a korábbi termőterületek helyén védőövi erdőket építettek, ezzel csökkentve a helyi agrártermelést és -jövedelmeket (Rouzi, 2023). Emiatt a vidéki fejlesztéspolitikában a jövőbeli környezetvédelmi erőfeszítéseket az ellátásbiztonság céljaival összefüggésben kell értékelni. A nettó zéró kibocsátás elérése a mezőgazdaságban élelmezésbiztonság feláldozása nélkül kell, hogy megvalósuljon. Kína vállalta ugyanis, hogy mezőgazdasága 2060-ra szén-dioxid-semlegesé válik.

Bár az előző fejezetben bemutatott dokumentum nem határoz meg konkrét dátumokat vagy paramétereket ahhoz, hogy Kínát „mezőgazdasági szuperhatalommá” tegyék, már maga a kifejezés is jelzi az élelmezésbiztonság növekvő geopolitizálódását egy új globális környezetben, amelyet egyre inkább a nagyhatalmi verseny határoz meg. A korlátozott szántóföldi erőforrásokkal rendelkező legnagyobb agrár-élelmiszeripari fogyasztóként és importőrként Kínának elemtérdeke fűződik a nemzetközi agrár-élelmiszeripari rend stabilitásához és fenntarthatóságához. Az agrár-élelmiszeripari ágazat nemzeti-globális kettősségének optimalizálására irányuló kínai stratégia, azaz Kína reakciója az élelmiszerterületén folyó geopolitikai versenyre,

messzemenő következményekkel jár majd a határain túl is.

A kínai regionális politikát és a területi fejlődés konvergenciáját vizsgáló írásainkban már a 2000-es évek elején feltettük a kérdést: vajon egyben maradhat-e Kína az országon belül tapasztalható hatalmas és (akkoriban) növekvő regionális különbségek ellenére (Nemeskéri, 2006)? Vagy a növekvő regionális különbségek olyan eltérő érdekeket hoznak felszínre, hogy több részre kell szakadnia az országnak? Az azóta eltelt időszak fejlesztési politikája bizonyította, hogy a kínai vezetés észlelte a növekvő fejlettségbeni különbségek-ből adódó potenciális feszültségeket, kiemelt prioritássá vált az ország belső (nem keleti part menti), jellemzően rurális területeinek fejlesztése. Hasonlóképpen, az egyes területek közötti gazdasági lehetőségek különbségeit kiegyenlítő, ám az ország lakosságának hatalmas méretéből adódó kezelési kényszere miatt illegális belső munkaerővándorlás is megjelenik a vidéki fejlesztési politikában. Ezek a kiemelt példák azt is mutatják, hogy a kínai vidék fejlesztési politikája nagyban hozzájárul Kína stabilitásához és fejlődéséhez.

FELHASZNÁLT IRODALOM

A Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának és az Állami Tanácsnak a 2023-as vidéki revitalizáció kulcsfontosságú munkáinak átfogó támogatásáról szóló véleménye. Peking. Xinhua. Online. https://www.gov.cn/zhengce/2023-02/13/content_5741370.htm Letöltés időpontja: 2023.08.12.

Chen X. – Wei H. – Song Y. (szerk.) (2023): Rural Revitalization in China: A Socialist Road with Chinese Characteristics. China Social Sciences Press. 209. p.

Európai Bizottság (2021): A long-term Vision for the EU's Rural Areas - Towards stronger, connected, resilient and prosperous rural areas by 2040. COM (2021) 345 final, Brüsszel. https://eur-lex.europa.eu/legal_content/

EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0345 Letöltés időpontja: 2023.11.09.

Huang J. – Rozelle S. – Zhu X. – Zhao S. – Sheng Y. (2019): Agricultural and rural development in China during the past four decades: an introduction. *Australian Journal of Agricultural and Resource Economics* 64 pp. 1-13.

Kimura S. – Yu W. – Han M. (2021): Multidimensional Evolution of Rural Development Policy in the People's Republic of China. *ADB East Asia Working Paper Series* 44 pp. 1-78.

KNSH (2010): *China Statistical Yearbook, 2010*. China Statistical Press, Beijing.

KNSH (2018): *China Statistical Yearbook, 2018*. China Statistical Press, Beijing.

KNSH (2019): *China Statistical Yearbook, 2019*. China Statistical Press, Beijing.

Nemeskéri Zs. (1998): Nyugati elméletek a kínai valóság tükrében - a kínai regionális politika fejlődése 1980-1996 között. *Tér és Társadalom* 12 (4) pp. 105-115.

Nemeskéri Zs. (2000): Konvergencia és regionális fejlődés. *Tudásmenedzsment* 1 (1) pp. 39-52.

Nemeskéri Zs. (2001): A vidéki területek fejlődésének sajátosságai Kínában. pp. 61-72. In.: Mezei C. – Mezei K. (szerk.) *Ph.D. tanulmányok 2000*. PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécs. 72. p.

Nemeskéri Zs. (2006): Konvergencia és regionális fejlődés Kínában. *Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar, Pécs*. 215. p.

Nemeskéri Zs. (2017): Kína különleges övezetei. *Tudásmenedzsment* 18 (1) pp. 33-42.

Nemeskéri Zs. – Zádori I. (2016): Honkong és Makaó gazdasági versenyképessége, fenn-

tarthatósági kihívásai. pp. 274-291. In.: Erdős K. – Komlói É. (szerk.) *Tanítványaimban élek tovább*. Emlékkötet Buday-Sántha Attila tiszteletére. PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécs. 395. p.

Nemeskéri Zs. – Zádori I. (2019): Különleges státuszú területek geopolitikai jelentősége Kínában: Hongkong az új évezred küszöbén. *Geopolitikai Szemle* 1 (1) pp. 87-106.

Ou M. – Gong J. (2022): Farmland Transfers in China: From Theoretic Framework to Practice. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 19 (1) pp. 1-14.

Rouzi A. (2023): China's annual blueprint for agricultural and rural development. *Sino-German Agricultural Centre (DCZ), Beijing*. 9. p.

SAIN (2021): SAIN Infosheet, No. 31. UK-China Sustainable Agriculture Innovation Network. http://www.sainonline.org/pages/zhishiku/%E4%BF%A1%E6%81%AF%E9%80%9A%E6%8A%A5/SAIN_Infosheet%20No%2031.pdf Letöltés időpontja: 2023.08.12.

SCIO (2023): China's Green Development in the New Era. The State Council Information Office of the People's Republic of China. Foreign Languages Press, Beijing. 47. p.

Wei H. (2023): Future Development Trends in Rural Areas. *China Watch* 3 (17) pp. 1-7.

Xiaoshan Z. – Zhou L. (2018): *China's Rural Development Road*. Springer Nature, Singapore. 245. p.

Zádori I. – Nemeskéri Zs. – Szabó Sz. (2020): Deglobalizáció vagy reglobalizáció? Munkaerőpiac a vírus előtt, alatt és után: vitaindító tanulmány. *Új Munkaügyi Szemle* 1 (3) pp. 2-13.

A kultúra és a vidékfejlesztés kapcsolatának vizsgálata Hollókő településen

Exploring the link between culture and rural development in Hollókő

Lábas Kata Sára – Korom Annamária

ABSZTRAKT

A kultúra szerves része a mindennapjainknak. Az utcán sétálva körbevesznek minket a különböző történelmi és művészeti jelentőségű épületek, vagy egy helyi étterembe beülve megkóstolhatjuk a régió specialitásait. Részt vehetünk különböző tematikájú fesztiválokon és rendezvényeken, amelyek mind-mind kapcsolódnak a kultúrához. A kultúra, az identitástudat, a helyi közösségek fontos szerepet játszanak egy adott vidék vagy egy adott település fejlesztésében, fejlődésében. Tanulmányunkban a kultúra, a helyi identitás és közösség, valamint a vidékfejlesztés közötti kapcsolatot vizsgáljuk Hollókő példáján. Ehhez a compiláció módszerével feldolgoztuk az elérhető szakirodalmat, interjúkat készítettünk a település vezetőivel, és kérdőívezést végeztünk a helyi lakosok között.

ABSTRACT

Culture is an integral part of our daily lives. As we walk the streets, we are surrounded by various buildings of historical and artistic significance. When we enter a local restaurant, we can taste the region's specialties. We can also participate in various themed festivals and events, all of which are connected to culture. We believe that culture, identity, and local communities play important roles in the development and growth of a particular region or town. In this paper, we research the connection between culture, local identity, community, and rural development in Hollókő. We processed the available literature using the compilation method, conducted interviews with the leaders of the settlement, and conducted a survey among the local residents.

Bevezetés

Hollókő Nógrád vármegye középső részén, a Cserhát hegységben található. Az UNESCO Világörökség Bizottsága Budapest mellett elsőként a Nógrád vármegyei palóc falut, Hollókőt, pontosabban az Ófalu részt 1987-ben vette fel a Világörökségi Listára. „A legfontosabb feltételnek, azaz az egyedi és egyetemes jelentőségnek Hollókő azzal tesz eleget, hogy a 17-18. században kialakított falu a hagyományos településformáját, a tradicionális építészet és a 20. századot megelőző falusi élet páratlan példája, melyet sikerült eredeti állapotban megőrizni.” [1] A teljes igazsághoz hozzátartozik, hogy az épületek azért maradtak meg eredeti formájukban, mert akkora volt a szegénység a településen, hogy nem volt pénz azok átépítésére. „Hollókő szelíd és harmonikus szimbiózisban fejlődött a természettel és napjainkra sem vált Szabadtéri Múzeummá: mindig élő, lakott település. Hagyományőrző lakói az épületek nagy részét jelenleg is rendeltetészerűen használják.” [1]

Hollókő két településrészből áll: Ófalu és Újfalu. Az Ófaluban 67 védett ház található. Az Ófalu szívében található Hollókő jellegzetes szimbóluma a fatornyos, zsindeletű katolikus templom. A körülötte lévő fehérre meszelt, tornácos, deszkamellvédés, kontyolt palóc parasztházak funkciói eltérnek egymástól (1. kép). Találhatók közöttük különböző múzeumok, bemutatótermek, kézműves műhelyek, valamint számos szálláshely is kialakításra került. E vendégházak korhű, eredeti bútorokkal vannak berendezve úgy, hogy az odalátogatók kényelme és komfortérzete maximálisan ki legyen elégítve.

A téma feldolgozása során a feltételezéseink a következők voltak:

- Az a település, ahol aktív kulturális élet van, sikerebb a vidék fejlődési mechanizmusában, mint az a település, ahol a kulturális élet nem, vagy csak alig jelenik meg.
- A népi kultúra, a hagyományok ápolása szükséges tényezője egy adott közösség és így a vidék fejlődésének.
- A népi kultúra, a népi hagyomány és az erre épülő turizmus hármasságának jó

1. kép: Hollókő Ófalu
Picture 1: The Old Village of Hollókő
Forrás: Czékus Péter

kiinduló alapként szolgálhat egy település fejlődéséhez.

A hipotézisek feldolgozásához a téma szempontjából releváns szakirodalmat feldolgoztuk a kompiláció módszerével, és interjúkat készítettünk a település vezetőivel, valamint kérdőíveztést végeztünk a helyi lakosok között.

A helyi közösség, a kultúra és vidékfejlesztés kapcsolata

Az ember mivel társas lény szüksége van közösségre. A közösséget, mivel emberi kapcsolatok rendszeréről van szó, folyamatosan ápolni kell. Mi sem lehet ennél jobb példa, mint a közös értékek, hagyományok ápolása, amelyek felmenőinkről maradtak ránk.

A „helyi közösség” mindazokat felöleli, akik a településen élnek (Mendras, 1973). Kapcsolataikat részint íratlan törvények szabályozzák. Ilyen értelemben a faluközösség „a szokások világa” (Paládi-Kovács, 1998-2002).

„A közösség az emberek olyan együttese, amelyet a következő négy tényező köt össze: közös érdek, közös cél, közös értékrend és a fenti három tényező meglétének tudata, vagyis a „mi”-tudat” (Hankiss, 2012).

Vásárhelyi Judit (2002) szerint a közösség egy „lakóhelyükön, de ezen túl jogi és társadalmi szabályrendszereken, természeti és társadalmi javakon osztozó, csoportként közös érdekeket képviselő kistérsadalom” (Horváth, 2020; p. 106.). „A falusi társadalmat a várossal összevetve többnyire az jellemzi, hogy a benne élő közösség kisebb méretű, társadalmi és kulturális szempontból egységesebb. Falun kisebbek a társadalmi különbségek, kevésbé jelentős a népesség területi, foglalkozási és rétegek közötti mobilitása” (Paládi-Kovács, 1998-2002).

„Legáltalánosabban fogalmazva a népi közösség területileg is együttélő emberek olyan csoportja, akik egymással közvetle-

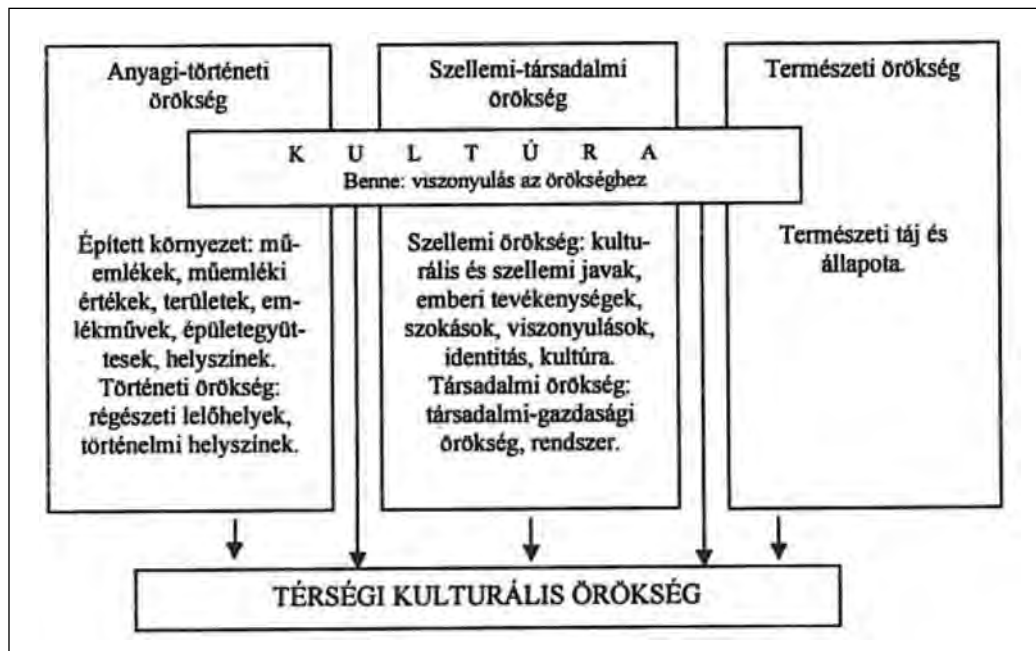
nül érintkeznek, s közöttük a társadalmi együttműködés folyamata a tevékenységek sorozatában valósul meg. Mindez a kölcsönös függés, az együttműködés és az egység gyakorlatát valósítja meg körükben” (Paládi-Kovács, 1998-2002).

A definíciókban megfogalmazott és felsorolt tulajdonságok (településen együtt élő emberek csoportja, közös érdekeket képviselő társadalom, kisebb társadalmi különbségek, mi-tudat) igazak Hollókő lakosságára. A településben rejlő kulturális értékeket a helyi lakosok felismerték és megőrizték. Ez a feladat, törekvés egyúttal közösségbe fonta és fonja a benne résztvevőket, így erősítve a közösséget és helyi identitásukat. A mindenkori településvezetés jól meg tudta fogalmazni és közvetíteni a településen élők felé a közös érdekeket és a közös célokat. Hollókő fejlődése tudatos tevékenység eredménye.

Ray kultúrgazdaság koncepciójában a kultúra és a vidéki térségek fejlődése, illetve a vidékfejlesztés viszonya újszerű értelmezésként jelenik meg (Ray, 1998). Felfogásában „a kultúra elemeinek olyan új, gazdasági funkciója jön létre, mely a kultúrát a helyi fejlesztések alapjává teszi (Kovach, 2012), azaz a helyi kultúra jelenti a gazdasági fejlődés dinamizálásának bázisát (Csurgó, 2014)” (idézi Kis, 2014; p. 12.).

Vagyis a kultúra, a helyi hagyományok ápolása, turisztikai termékké tétele – mint helyi erőforrások – jelenti egy adott vidék, egy adott település fejlődésének kiindulási pontját. Ennek legjellegzőbb formái a helyi kultúra áruba bocsátása vagy a helyi kultúra beépítése a térség arculatának kialakításába.

Az 1. ábrán látható, hogy kulturális örökség részei az anyagi-történeti, a szellemi-társadalmi, valamint a természeti örökség is. Ezek megléte, illetve megfelelő kihasználása során hozzá tud járulni egy adott terület, egy adott vidéki település versenyképességének fokozásához. Azonban nem szabad megfeledkezni arról, hogy egy terület, egy vidéki

1. ábra: A kulturális örökség területfejlesztési szempontú megközelítése
Figure 1: The cultural heritage from a territorial development perspective
Forrás: Czene, 2004; p. 86.

település fejlődéséhez önmagában kevés az, ha rendelkezik az 1. ábrán látható kulturális örökség valamelyik típusával. Ahhoz, hogy egy vidéki település versenyképesé váljon és az is maradjon elengedhetetlen a helyi közösség, a helyi „húzó” emberek megléte, akik akár az épített műemlékekből, akár a szellemi örökségből attrakciót, látványosságot tudnak kovácsolni. A helyi „húzó” emberek, avagy kulcs figurák szerepét más kutatók is hangsúlyozzák a kulturális örökség és helyi identitás megőrzésében (Simonyi et al., 2013; Zsótér et al., 2020). A kulturális örökséghez való viszonyulás meghatározó egy térség fejlődése szempontjából, tehát a kultúra és a helyi közösség kapcsolata elválaszthatatlan, lényegében egymást erősítő spirális hatásmechanizmusként értelmezhető.

Egy település vonzerejéhez a következő tényezők járulnak hozzá: településkép, kulturális örökség, környezet állapota, helyi iden-

titás (2. ábra). A vidéki örökség megőrzése és fenntartható fejlesztésének célja a vidéki térség településeinek a kulturális örökség helyreállítása, fenntartása, korszerűsítése. Egyúttal a településkép és a környezet állapotának javítása, karbantartása, fejlesztése. Ezekkel együttesen óvjuk a helyi identitást és a települések vonzerejét is növeljük.

Czene (2004) a következő megállapítást tette: „a kulturális örökség állapota és a térség fejlődőképessége között közvetlen összefüggés van. Tehát azok a térségek, amelyek kulturális öröksége élő és gazdag, sikeresebbek a társadalmi – gazdasági fejlődésben, mint azok, amelyek öröksége sérült vagy szegényebb. Másképpen fogalmazva: nincs társadalmi – gazdasági versenyképesség élő és gazdag kulturális örökség nélkül” (Czene, 2004; p. 148.).

„A helyi kulturális örökség egyik központi eleme a folklór, így a helyi szimbólumok

2. ábra: Település vonzerejéhez hozzájáruló tényezők
Figure 2: Factors contributing to the attractiveness of a settlement
Forrás: Czene, 2004 alapján saját szerkesztés

megalkotásában minden településen nagymértékben támaszkodnak a helyi vagy nem helyi népi kultúrára, ezen keresztül jelenítik meg a hely sajátosságait a külső fogyasztók, de a helyi közösség számára is” (Csurgó, 2014; p. 17).

Ám hiába rendelkezik egy terület, egy vidéki település egyedi és sokszínű kultúrával, ha az ott élő emberek, a helyi közösség nem ápolja, és nem számol azokkal. „A vidék létezésének és fejlődésének alapvető összetevői (meghatározói) a vidéken élő emberek és az általuk létrehozott közösségek” (Kis, 2019; p. 15.). A későbbiekben láthatjuk majd, hogy Hollókőn hogyan jelenik meg a mindennapokban a gazdag helyi kultúra, a hagyományörzés, hogyan jelennek meg a különböző turisztikai termékekben, valamint e tényezők hogyan segítik Hollókő község fejlődését. Hollókő közigazgatásilag község,

de egy zsákfalu, ahol a helyi közösség a kulturális és történelmi örökségét felhasználva olyan bravúrt hajtott végre, amelyre kevés ilyen csekély lélekszámú település képes.

“Font rávilágít arra, hogy a vidékfejlesztés nem más, mint tiszteletben tartani a helyi kultúrákat, a maguk sokszínűségében és azokat, mint az emberiség túléléséhez szükséges erőforrásokat gondozni, védeni. Meggyőződése, hogy a kultúra és az egészség az a két pillér, amelyre a vidékfejlesztés biztosan alapozható” (Muhi, 2020; p. 283.). “A vidékfejlesztés egyik legfontosabb feladata a helyi kultúrák fenntartása, annak a sokszínűségnek a megőrzése, amely társadalmi közösségeként változó, egyedi és megismételhetetlen értékeket képes létrehozni. Legyen az építészeti örökség, közösségi hagyomány, viselkedési szokás vagy termelési kultúra” (Szendrőné, 1999; p. 18.).

Jelen tanulmányban a vidékfejlesztés alatt elsősorban azt szeretnénk hangsúlyozni, hogy egy adott vidéki település (jelen esetben Hollókő) helyi kultúráját – a maga sokszínűségében – fenn kell tartani ahhoz, hogy az itt élők életminősége növekedni tudjon, úgy, hogy az évtizedeken, évszázadokon át öröklődött hagyományok megőrződjenek és a lehető legkisebb mértékben sérüljenek. Ezek révén egy gazdag kultúrával rendelkező vidéki település reagálni tud a mai kor kihívásaira. A kulturális örökséget fenn kell tartani, ezzel segítve a helyi közösség erősödését, a helyi identitás megőrzését és fejlesztését, ezáltal visszahatva a helyi kultúra és hagyományok megőrzésére, azok gazdasági hasznosíthatóságát is figyelembe véve, így javítva az életminőséget.

Anyag és módszer

A népi kultúra, a hagyományok ápolása elengedhetetlen tényezője egy adott közösség és így a vidék fejlődésének, valamint a népi kultúra, a népi hagyomány és az erre épülő turizmus hármas kapcsolata hozzájárulhat egy település fejlődéséhez. Annak érdekében, hogy a lehető legszélesebb körben tudjuk ezt a feltételezést megvizsgálni, három, Hollókő életében és mindennapjaiban fontos szerepet betöltő személlyel, kulcs figurájával készítettünk félig strukturált interjút: Szabó Csabával, a település polgármesterével, Kelecsényi Péterrel, a Hollókő Világörökség-kezelő Nonprofit Kft. ügyvezető igazgatójával, valamint Rigóné Kovács Gabriellával, a Küszöb Információs Iroda vezetőjével. Az interjúk, a földrajzi távolságból adódóan, minden esetben telefonon keresztül zajlottak le, egyéni interjúra formájában. A nyílt kérdések alkalmazásával sikerült az interjúalanyok álláspontját és gondolkodásmódját megismernünk a témával kapcsolatban (Hunkár, 2013; Lengyel, 2012).

Szabó Csaba születésétől fogva Hollókőn

él és 1998 óta, immár 25 éve vezeti sikeresen Hollókő község mindennapjait. Az interjú során beszéltünk a település legfontosabb kulturális értékeiről, hagyományairól, az ezekre épülő rendezvényekről, a helyi közösség szerepéről, valamint pályázati lehetőségekről is.

2011-ben alakult meg a Hollókő Világörökség-kezelő Nonprofit Kft., melynek ügyvezető igazgatója Kelecsényi Péter, szintén hollókői lakos. A Hollókő Világörökség-kezelő Nonprofit Kft.-t a helyi önkormányzat hozta létre abból a célból, hogy a turisztikai feladatokat és az ehhez kapcsolódó egyéb tevékenységeket átvegye az önkormányzattól. A tevékenységi körébe tartozik még a Hollókő Világörökség-kezelő Nonprofit Kft.-nek a turisztikai attrakciók fejlesztésében való részvétel, a különböző pályázatokhoz kapcsolódó tevékenységek lebonyolítása, valamint a helyi közösség építése, amelyben az önkormányzat munkáját egészítik ki. A Kelecsényi Péterrel készített interjú során beszéltünk a kultúra és a vidékfejlesztés kapcsolatáról, a helyi közösségről, valamint arról is, hogyan élnek meg napi szinten, hogy kis falujuk szerepel a Világörökségi Listán.

A harmadik interjú alany Rigóné Kovács Gabriellával volt, aki 20 éve dolgozik a településen. Korábban a Hollókő Világörökség-kezelő Nonprofit Kft. csapatát erősítette, jelenleg pedig a hollókői Küszöb Információs Iroda vezetője. A Küszöb Információs Iroda a Hollókőre látogató vendégek eligazításában segít. A látogatók itt kaphatnak tájékoztatást arról, hogy milyen lehetőségeik vannak Hollókő településen. A Küszöb Információs Iroda aktívan részt vesz a település marketingtevékenységében, a rendezvények szervezésében, lebonyolításában, valamint a pályázatokhoz kapcsolódó tevékenységekben. Tulajdonképpen azt lehet mondani, hogy a Küszöb Információs Iroda, a Hollókő Világörökség-kezelő Nonprofit Kft., valamint a helyi önkormányzat közösen végzik a fent felsorolt feladatokat. Rigóné Kovács Gabriellával az interjú során

többek között beszélgettünk Hollókő turizmusáról, a település marketingjéről, a helyi közösségről, a vidékfejlesztésről és természetesen a kultúráról is.

A szakirodalmak feldolgozása és a három interjú mellett készült egy online kérdőív is, amelyben a hollókői lakosokat szólítottuk meg. Arra voltunk kíváncsiak, hogy a helyi lakosok mennyire szorosan kötődnek településükhöz, hogyan viszonyulnak a helyi kultúrához, valamint milyen mértékben vesznek részt a településen megrendezésre kerülő rendezvényekben, azaz mennyire aktívak a lakosok a helyi közösség építésében.

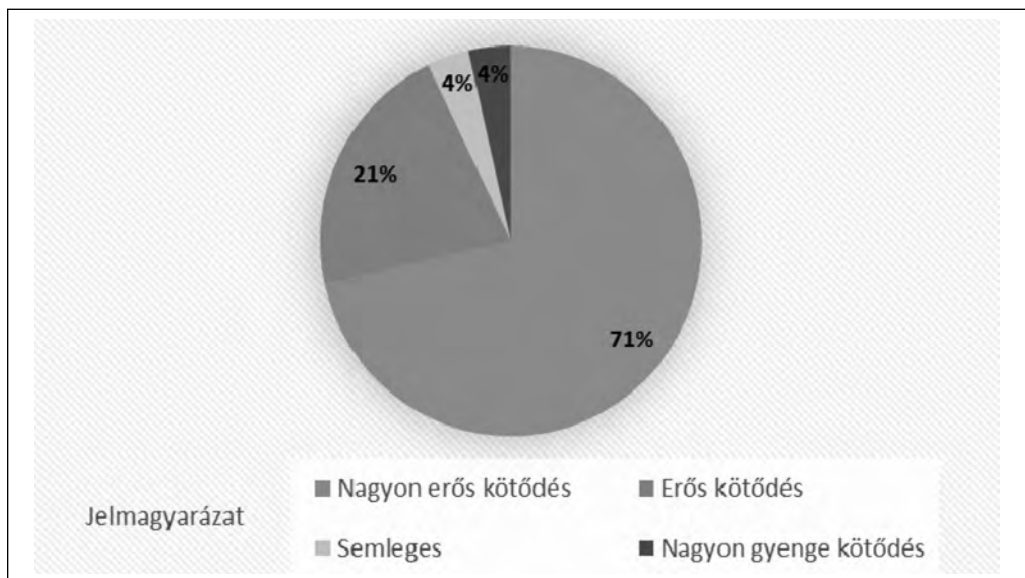
A kérdőív négy szakaszból állt, melyek a következők voltak: általános, demográfiai adatok; kultúra; kultúra és közösségek; turizmus és kultúra. A kérdőív összesen 42 kérdést tartalmazott. A második és a negyedik szakasz 13, a harmadik szakasz 9, az első szakasz pedig 7 kérdésből állt. A kérdőív túlnyomó részt zárt kérdésekből állt, mivel tapasztalataink alapján az emberek szívesebben töltenek

ki kérdőívet akkor, ha nincs, vagy csak kevés kifejtős (nyílt) kérdés található benne. Ezért többségében feleletválasztós (zárt) kérdéseket fogalmaztunk meg. A kérdőívet 29-en töltötték ki, így nem reprezentatív.

Eredmények

Először a kérdőíves felmérés eredményeire térünk ki, de a terjedelmi korlátok miatt csak néhány elemet szeretnénk kiemelni, melyek vizsgálata szoros összefüggésben áll a korábban megfogalmazott feltételezéseinkkel. Majd az interjúk tartalmi elemzését összegezzük a megfogalmazott hipotéziseink tükrében. Az interjúkra szeptember 7-én és szeptember 15-én került sor és minden interjúalanyunk esetében mintegy 60 percet vett igénybe. A kérdőív kitöltésére 2023. július 31. és 2023. szeptember 30. között volt lehetőség.

A kérdőív segítségével vizsgáltuk, hogy a kitöltők mennyire szeretnek Hollókőn élni, valamint mennyire érzik erősnek a kötődé-

3. ábra: A kitöltők kötődésének erőssége Hollókő településhez
Figure 3: The strength of the respondents attachment to the village of Hollókő
Forrás: kérdőívek válaszai alapján saját szerkesztés

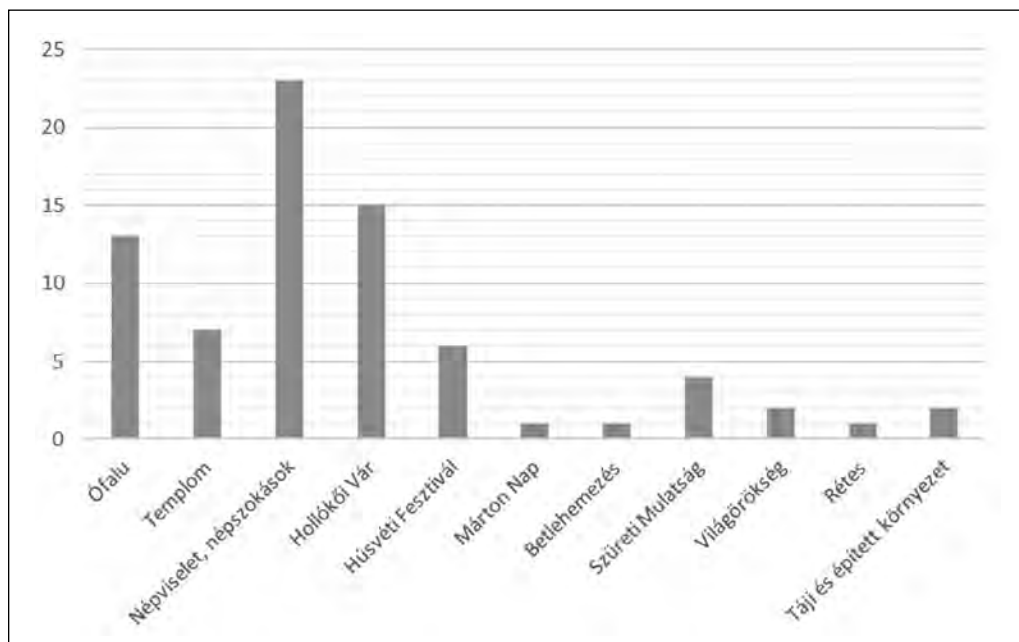
süket a település iránt. A válaszadók közel 80%-a nagyon szeret e kis palóc faluban élni. Csupán 1 fő válaszolta azt, hogy ha tehetné, elköltözné a településről. Ennek oka nem derült ki, mert a kérdőív nem biztosított lehetőséget arra, hogy ezt meg is indokolja. Hollókőhöz való kötődés erősségének meghatározása során 20 fő válaszolta azt, hogy nagyon erős kötődéssel rendelkezik Hollókő iránt (3. ábra).

A kérdőívet kitöltők több mint fele (62,1%) teljes mértékben tisztában van a helyi szokásokkal és hagyományokkal. A kitöltők között nincs olyan, aki egyáltalán ne ismerné ezeket. Kíváncsiak voltunk arra, hogy a helyi lakosok számára melyek a település legfontosabb kulturális értékei és hagyományai. Ez a válasz nyílt kérdésként jelent meg, ezáltal a válaszadók több lehetőséget is írhattak.

A válaszadók maguk fogalmazhatták meg az általuk fontosnak tartott értékeket,

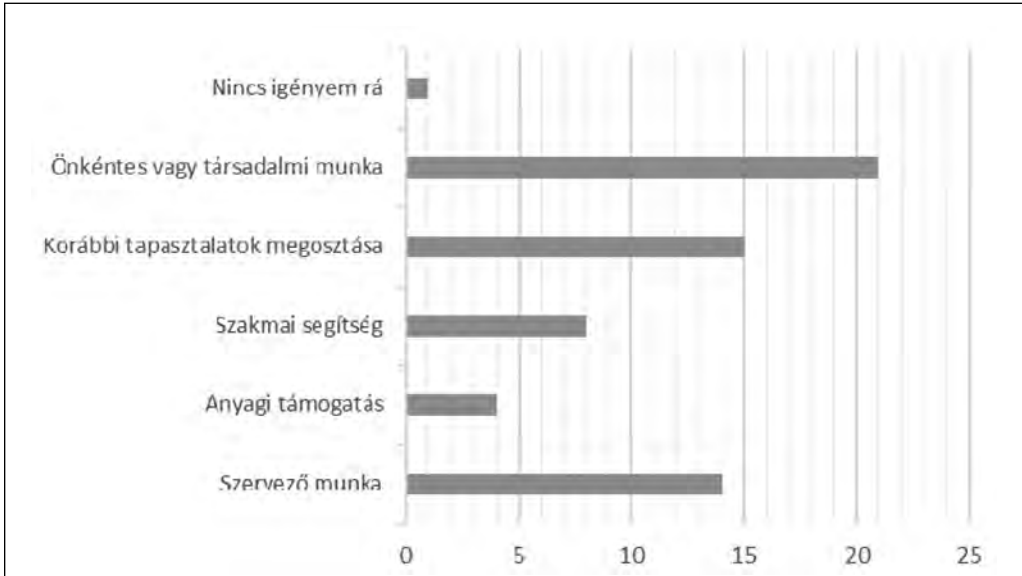
11 dolog került fel a listára (4. ábra). Legnagyobb arányban a népviselet, a népszokások, vagyis maga az élő népi kultúra jelent meg. Ezt követi a Hollókői Vár, az Ófalu a maga pompájában, majd a híres fatornyos templom. A világörökségi cím a kitöltők számára kevésbé meghatározó. Vélhetően ez azért van, mert a mindennapjaikat nem a világörökségi cím határozza meg elsősorban, hanem a település rendezvényei, helyszínei, palóc szokásai. A válaszadók 96,6%-a válaszolta azt, hogy mind az épített örökségek, mind a kulturális értékek megőrzése nagyon fontos.

A válaszadók csaknem fele (48,3%) aktív részese valamelyik helyi civil szervezetnek. Legtöbbször a helyi színjátszókörnek, a Hagyományőrző Néptáncsoportnak a tagjai. Ezek mellett megjelenik még a Kerekdombos Egyesület, a Jó Palócok Egyesület, a Polgárőrség, Szent László Vitézei, valamint az Értéktár Bizottság is mint helyi civil szervezetek.

4. ábra: Hollókő legnépszerűbb kulturális értékei és hagyományai a válaszadók körében
Figure 4: The most popular cultural assets and traditions of Hollókő among respondents

Forrás: kérdőívek válaszai alapján saját szerkesztés

5. ábra: Egyéni hozzájárulások az aktívabb közösségi élethez a válaszadók körében
Figure 5: Individual contributions to a more active community life among the respondents
Forrás: kérdőívek válaszai alapján saját szerkesztés

Vannak válaszadók, akik ugyan nem tagjai egyik szervezetnek sem, de ettől függetlenül aktívan részt vesznek a helyi közösségi életben. A válaszadók közül csupán 8-an (27,6%) választották azt, hogy nem kapcsolódnak tevékenyen a közösségi élethez.

Az 5. ábrán az látható, hogy a válaszadók mivel tudnának hozzájárulni a még aktívabb közösségi élethez, a helyi identitás növeléséhez. A kérdés esetén több válasz is megjelölhető volt. A válaszadók többsége (21 fő) az önkéntes vagy társadalmi munkát jelölte meg. Számunkra ez is azt bizonyítja, hogy a Hollókőn élő lakosság mennyire fontosnak tartja és magáénak érzi a helyi közösség aktív meglétét.

A kérdőívet kitöltők többsége nem a turizusból él. Mindössze 24,1% számára biztosítja az idegenforgalom a megélhetést, 17,2%-nak pedig kiegészítő jövedelmet jelent. A fennmaradó 58,6% számára pedig egyáltalán nem bevételi forrás a turizmus.

A kérdőív utolsó kérdése arra irányult, hogy a válaszadók véleménye szerint mi a

legfőbb mozgatórugója a falu fejlődésének. A kitöltők közül legtöbbször a helyi összefogást, az összetartó közösséget, a kezdeményező készséget és a tenni akarást írták. Gondoljunk bele, hogy egy 350 főt számláló település képes évről-évre megszervezni olyan rendezvényeket, amelyekre több ezren látogatnak el. Ahhoz, hogy ezek a nagyszabású rendezvények zökkenőmentesen, gördülékenyen, az odalátogatók számára kielégítő módon valósuljanak meg, hatalmas összefogásra, tervezettségre és szervezethez való szükség van. Ehhez kapcsolódóan kiemelték a polgármester úr, valamint a vezetői pozícióban lévő szakemberek (Rigóné Kovács Gabriella, Kelecsényi Péter) munkáját is. Számunkra ennél a kérdésnél is bizonyosodott az, hogy egy település fejlődéséhez elengedhetetlen a település vezetőségének hozzáállása, a társadalmi összefogás és az egyéni elkötelezettség megléte.

Az elkövetkezendőkben a félig strukturált interjúkban elhangzott véleményeket, meglá-

tásokat foglaljuk össze a kultúra, a helyi közösség és a vidékfejlesztés kapcsán. Mindhárom interjú alany erősen kötődik Hollókőhöz, és meghatározó szereplői a helyi közösségnek és közösségi élet szervezésének.

Szabó Csaba Hollókő polgármestere 1998-tól, valamint tagja a helyi színjátszó csoportnak és a Hollókői Hagyományörző Néptánc-csoportnak is sok-sok évig oszlopos tagja volt. Kicsi gyermekkorától szerves része mindennapjainak a „hollókői kultusz”, vagyis e kis település kultúrája.

Kelecsényi Péter 11 éve a Hollókő Világörökség-kezelő Nonprofit Kft. ügyvezetője. A Kft. elsősorban rendezvények szervezésével, vendégházak, kávézók üzemeltetésével foglalkozik, amelyet az önkormányzat hozott létre abból a célból, hogy a turisztikai feladatokat átvegye az önkormányzattól. A szervezési és üzemeltetési feladatokon túl a Hollókő Világörökség-kezelő Nonprofit Kft. részt vesz a turisztikai attrakciók fejlesztésében, a különböző pályázatokhoz kapcsolódó tevékenységek lebonyolításában, valamint a helyi közösség építésében is. Tulajdonképpen tevékenységükkel a helyi önkormányzat munkáját segítik, egészítik ki.

Rigóné Kovács Gabriella nem hollókői lakos, de 20 éve a településen dolgozik. Korábban a Hollókő Világörökség-kezelő Nonprofit Kft. csapatát erősítette, jelenleg pedig a Küszöb Információs Iroda vezetője. A Hollókőre látogató vendégek eligazításában segít a Küszöb Információs Iroda. A vendégek itt kérhetnek tájékoztatást a különböző programokról, lehetőségekről. Ezen kívül a Küszöb Információs Iroda aktívan részt vesz a település marketingtevékenységében, a rendezvények szervezésében, lebonyolításában, valamint a pályázatokhoz kapcsolódó tevékenységekben.

Mindhárom interjú alany kiemelte, hogy a helyi kulturális örökség meghatározó a település életében. A településen a palóc kultúra az, ami a leginkább kiemelkedő. Ennek része

a népviselet, a tájszólás, a hagyományok, a gasztronómia. Hollókő igen kicsi település a maga 350 fő lakosával, ennek ellenére számos kulturális rendezvénnyel találkozhatunk, amelyeken megjelennek a palóc kultúra elemei. Ünnepekkor az egészen kicsiktől az igazán idős lakosokig mindenki palóc népviseletbe bújik, ezzel is kifejezve, hogy mennyire fontos számukra a helyi identitás.

Szabó Csaba szerint „Az ember próbálja a palóc kultúrát „megtanítani”, elmondani sok helyen, sok embernek, sok előadásában. Tehát aki ebbe beleszületett, az nem tudja ezt levenni a válláról, levetközni magáról.”

Kelecsényi Péter úgy véli, hogy az ő generációjában, a fiatal felnőttek körében, kicsit másképp jelenik meg a kultúra a mindennapokban, mint régebbi időkben. A népviselet, az ünnepi viselet csak hétfőente vagy ünnepnapokon kerül felöltésre. Ily módon a népi kultúra nem feltétlenül része a mindennapoknak, de különleges alkalmak során előkerül a szekrényből az ünnepi viselet.

A kulturális örökség legfontosabb elemei a rendezvények. Mindhárom interjú alany szerint Hollókő legfontosabb rendezvénye a Húsvéti Fesztivál. A fesztivál négy napja során kézműves foglalkozásokon, koncerteken, táncházakon lehet részt venni, amelyeket az Ófaluban kitelepülő árusok kézműves termékei színesítenek. Húsvét vasárnapjának reggele egy közös szentmisével kezdődik, ami a feltámadási körmenettel folytatódik. Húsvétkor sokan a locsolkodás miatt érkeznek a településre, amire húsvét hétfő reggelén kerül sor a templom előtti útelágazásban. A régi hagyomány szerint itt a fiatalok vízzel locsolkodnak. Emlékebe Hollókői Locsolóvizet már csatos üvegbe zárva is haza lehet vinni.

Kiemelt programok még az év többi részében a Pünkösödölés, a Várnapok, a Mesés Várjátékok, a Szent István Napok, a Hollókői Szüreti Multság, a Szent Márton Napi Vigaság, valamint a Hollókői Piknik.

Ugyanakkor mindhármójuknak az a véleménye, hogy önmagában nem elég, hogy egy település kulturális örökséggel rendelkezik. Jó kiinduló alap lehet a jövőre nézve, de ha a helyi lakosok nem alkotnak belőle attrakciót, akkor ez önmagában kevés. Kelecsényi Péter hangsúlyozta, hogy „akkor tud sikeressé válni egy ilyen adottságokkal bíró település, ha a kulturális örökség attrakcióvá válhat. Mindegy, hogy Hollókőn vagy máshol. Ott, ahol a kulturális turizmust, a kulturális örökséget valamiféle látogatható, kipróbálható turisztikai attrakcióvá tudják alakítani, ott elindítható ez a fenntartható, gazdasági növekedéssel járó fejlődés. Akkor hozza magával, ha jól és komplex módon van összerakva. Csak az, hogy egy néptánccsoport bemutatja a hagyományait, meg van 2-3 gasztronómiai ínycsok, az még nem éri el azt az ingerküszöböt, hogy fizessen érte valaki, hiszen sok-sok falunap van az országban, meg itt a környéken is, ahol ugyanezt megkapja. Kell valamiféle unikális tulajdonsággal vagy összetettséggel rendelkeznie.” Ennek kapcsán Rigóné Kovács Gabriella azt is kiemelte, hogy a hagyományok mellett szükség van modernebb programokra, koncertekre, kísérő rendezvényekre is, amelyekkel minden korosztályt meg lehet szólítani.

A helyi közösség szerepét mindhárman kiemelték a rendezvények szervezése kapcsán. Ahhoz, hogy ezek a nagyszabású (több ezer ember látogatásáról van szó) rendezvények gördülékenyen lebonyolításra kerüljenek, hatalmas együttműködésre, összefogásra van szükség. Az interjúk során kiderült, hogy szerencsére a településen megtalálható az a helyi társadalmi réteg, akik aktívan részt vesznek a rendezvények szervezésében, lebonyolításában az Önkormányzat, a Hollókő Világörökség-kezelő Nonprofit Kft. és a Küszöb Információs Iroda munkatársai mellett. Az aktív szervezők között találhatunk helyi fiatalokat, középkorúakat, de idősebbeket is, akik közül sokan tagjai a

helyi Hagyományőrző Néptánccsoportnak is. Kiderült azonban az is, hogy azokat a családokat, akik az elmúlt egy-két évben költöztek a településre, nehezebb megszólítani. A polgármester, Szabó Csaba jelenleg az utánpótlás hiányában látja a problémát. A születésétől kezdve Hollókőn élő lakosok lassan kiöregednek, ezáltal a hagyományőrzés, a hagyományátadás mértéke lecsökken. Annak ellenére, hogy viszonylag sok család települ be Hollókőre, a helyzet nem változik, hiszen ezek a családok már nem úgy viszonyulnak a helyi értékekhez és hagyományokhoz, mint azok, akik ebben nőttek fel. A kulcs a fiatalság kezében van, mivel évek múlva ők lennének azok, akik az évtizedek és az évszázadok alatt kialakult élő hagyományokat tovább tudják adni az őket követő generációk számára.

Kelecsényi Péter elmondása alapján azok a fiatalok, akik hollókői születésűek, itt nevelkedtek fel, abszolút vevők a helyi kultúrára és a helyi rendezvényekben aktív szerepet töltenek be. Az újak, akik nemrégén érkeztek a település életébe, még nem érzik teljes egészében magukénak ezt a közösségi életet. Ők egyelőre csak örülnek annak, hogy milyen különleges és szép helyen élnek. A helyi lakosokon túl külső segítőkre is mindig számíthatnak. Ide sorolhatók a környékről (Salgótarján) vagy távolabbi településről (Üllés) érkező néptánccsoportok, akik mindig színes műsort és vidám hangulatot hoznak a faluba. Kelecsényi Péter szerint „Aki megérti Hollókőnek a mondanivalóját, és szeretne tenni érte, valamint szeretne egy kicsit részese lenni ennek az életérzésnek, annak egy részét megtaláljuk. De ez a csoport nem feltétlenül mindig a helyiek közül kerül ki.”

Rigóné Kovács Gabriella is hasonlóképpen vélekedik a helyi közösségről, mint Szabó Csaba vagy Kelecsényi Péter. „Azt gondolom, hogy egy összetartó közösség, főleg, akik hollókőiek és nem kívülről betelepültek. Akik betelepülnek, ők is nagyon nyitottak arra,

hogy akár ők is beszerezzék az első népviseletüket, kicsit bevonják magukat. Nyilván nem kötelező, de örömmel fogadják őket is az emberek, ha szeretnének bekapcsolódni a falu életébe. ... Tényleg mindenki ismer mindenkit. Úgyhogy azt gondolom, hogy ez egy összetartó kis közösség.”

A fejlődés és jövőbeni kilátások kapcsán a turizmushoz kapcsolódó gondolatok voltak hangsúlyosak mindhárom interjú alany esetében. A polgármester úr bízik abban, hogy a jelenben zajló történések lehetővé teszik a település múltjának megismerését, megőrzését a jövő generációi számára is. Ehhez a helyiek elkötelezettsége és találékonyága (attrakcióteremtése) mellett nagy szükség van a finansziális háttér megteremtésére, azaz a különböző pályázatokra, melyeket folyamatosan figyelemmel kísérnek és igyekeznek kihasználni. A polgármester úr számára nagyon fontos, hogy az alacsony lakosságszám ellenére, élő maradjon a falu. Ennek egyik lényeges eleme a településen működő óvoda és általános iskola, bár csak alsó tagozat működik benne. Szerencsére az elmúlt években egyre több fiatal pár költözött a településre, akik már gyereket vállaltak, vagy gyerekvállalás előtt állnak, így még nagyobb szükség van a helyi óvoda és az iskola működtetésére. Ahhoz, hogy Hollókő élő maradhasson, kiemelt fontossággal kell kezelni ezen közintézmények meglétét. A gyerekek már óvodás korukban elkezdnek a helyi hagyományokkal ismerkedni, rendszeresen, személyesen ellátogatnak a helyi kézművesekhez. Az általános iskolában heti egy órában van Hollókő szakkör, ahol hagyománygyűjtéssel és a helyi értékek és ismeretek elsajátításával foglalkoznak. Valamint szintén heti egy órában kötelező néptáncóra tartására is sor kerül.

Hollókő népszerűsége kapcsán felmerül a kérdés, hogy van-e kifejezetten Hollókőre jellemző helyi termék. Különböző kézműves portékával természetesen lehet találkozni a faluban, azonban kizárólag csak Hollókőn

6. ábra: Hollókő emblémája

Figure 6: The emblem of Hollókő

Forrás: Hollókő-Ófalu és Környezete Kezelési Terv, 2017

megjelenő áru nincsen. Egy arculat van, amin folyamatosan dolgoznak.

Ez a keresztiszemes hímzéssel megálmodott Hollókő név, amelyen még látható egy fiatal pár, valamint a méltán híres templom (6. ábra). Ezzel készítene különböző termékeket, pólókat, sapkákat, bögréket, valamint a csatos üvegbe zárt locsolóvíz üvegén is ez az embléma szerepel. Az arculat másik meghatározó eleme a szlogen. A szlogen feladata, hogy elősegítse egy adott termék, vagy egy adott település turisztikai imázsának fejlődését. Hollókő esetében ez a következő: „Hollókő az élő falu”. A szlogen utal arra, hogy Hollókő gazdag kulturális értékekkel rendelkezik, amelyek a mindennapokat is átszövik (Hollókő-Ófalu és Környezete Kezelési Terv, 2017).

Rigóné Kovács Gabriella tapasztalatai alapján, nagyobb rendezvények kapcsán, Hollókő nem mindig tudja kiszolgálni – akár szálláshellyel, akár bármi mással – az ideérkezőket. Ez ilyenkor a környező településeken csapódik le. Ez előnyös egyrészt a turistáknak, akik

ezáltal ösztönözve vannak arra, hogy ne csak Hollóköt ismerjék meg, hanem felfedezzék a környező településeket is. Másrészt a térségben található települések is tudnak Hollókő népszerűségéből profitálni. Annak ellenére, hogy egy-egy rendezvény esetén szükség van a környező településeken lévő szálláshelyekre is, jelenleg nincs a térségben található települések között különösebb összefogás, együttműködés, így ezen a téren van még tenni való a térség fejlődése érdekében. Am ahogy Kelecsényi Péter is megfogalmazta: „Sikerült egy olyan pályán lévő Hollóköt megálmodni és megvalósítani, amely nem csak a turisták számára vonzó, hanem a helyi és környékbeli lakosoknak munkalehetőséget, megélhetést biztosít.” Meglátása szerint „Hollókő palócföld zászlóshajója, hiszen nem csak egy jó hívószó, hanem egy jó életszínvonalat kínáló település is, ami nem feltétlenül volt így ezelőtt húsz évvel.”

Következtetések és javaslatok

Hollókő igen gazdag kulturális értékekkel rendelkezik, amelyeket mind a településvezetés, mind a vezetést segítő intézmények első emberei, mind a helyi lakosok igyekeznek minél nagyobb mértékben megőrizni és a fejlődés érdekében felhasználni.

Egy település vonzerejéhez a következő tényezők járulnak hozzá: településkép, kulturális örökség, környezet állapota, helyi identitás (2. ábra). A kutatásunkban bebizonyosodott, hogy ez a négy tényező Hollókő esetében mind jelen van. A turisták és a betelepülő családok számára kiemelt fontosságú a rendezett településkép, a tisztaság, a nyugalom. A település Kezelési Tervében (2017) többek között márkaértékként jelenik meg a kiváló fekvés, a jó megközelíthetőség és az egyedi életérzés. Hollókő esetében nem kérdés a kulturális örökség megléte, 1987 óta szerepel az UNESCO világörökség listáján. Magyarország egyetlen olyan települése, amely skanzen

ugyan, de nem a klasszikus módon, hanem igazi élő falu, ahol az ott lakók szerves részei a turizmusnak. A településvezetés célja a holtidőszakok csökkentése, így a tanösvények kiépítése, a vár felújítása, a természeti környezet rendben tartása nagymértékben hozzá tudtak járulni ennek eléréshez. A helyi identitás megléte nélkül a rendezvények megszervezése teljes mértékben elképzelhetetlen lenne.

A világörökségi cím elnyerése hatalmas lendületet adott ahhoz, hogy a település nevét Magyarországon belül és kívül minél többen megismerjék és utazásaik során úti célul válasszák. A helyi lakosok és a vezetők is törekednek arra, hogy a falu jó hírét minél messzebb vigyék, testvértelepülési kapcsolatot ápolnak több határon túli településsel is. A kutatómunkánk során az is világossá vált számunkra, hogy magában a világörökségi cím nem elegendő. Szükség van a helyi közösség (a vezetők és a civilek) összefogására, kreativitására, vállalkozó kedvére és innovációra való nyitottságára.

A település gazdag programkínálattal bír. Mivel számos rendezvény van, a mindennapokat átszövi a helyi kultúrával kapcsolatos tevékenységek. Nemcsak egy-egy rendezvény lebonyolítása, hanem az azokra való felkészülés is sok időt és energiát igényel. Egy hollókői lakos a hétköznapiakban is a világörökségi címmel rendelkező település lakója. A polgármester úr megfogalmazásában soha, sehol nem tudják ezt letenni, levetni magukról. Nem lehet belekényelmesedni a már elért eredményekbe, folyamatosan fejlődni, újítani szükséges. Vannak ugyan helyi kézműves portékák, de kizárólag csak Hollókőn megjelenő termék egyelőre még nincs. A település arculatán folyamatosan dolgoznak, egyre több helyi terméken jelenik meg Hollókő emblémája, mellyel mostanra már a települést azonosítják. A falu szlogenje a „Hollókő az élő falu”.

Ezek a törekvések és a fent említett turis-

tacsalगतó attrakciók nemcsak az idegenforgalmat pezsdítik fel, hanem a helyi közösségépítésben is komoly szerepet játszanak. A településen járva minden helyi lakos büszkén mesél az elért sikerekről, a település múltjáról, jelenéről és jövőjéről. Számos civil szervezet és egyesület működik a településen, melyek közül a legnépszerűbbek a színjátszókör és a néptáncsoport. Ezek hagyományápoló és hagyományörző tevékenysége jelentős, annál is inkább, mert a különböző korosztályok együttes tevékenységére ad lehetőséget. Fontos ez abból a szempontból is, hogy biztosítva legyen az utánpótlás e téren. Már az óvodában elkezdődik a helyi népi hagyományokkal való ismerkedés, a szemléletformálás. Ennek ellenére kissé bizonytalan, hogy a most felnövőben lévő generáció körében a jövőben lesz-e elegendő helyi lakos, aki a palóc kulturális értékeket kellően fontosnak tartja és tovább viszi.

Hollókó élő és élhető falu. Ennek ellenére mégis jellemző a fiatalok elvándorlása, melynek hátterében több tényező is áll, többek között munkalehetőség, családalapítás, tanulmányok és a pezsgőbb élet iránti vágy. Az online végezhető munka a helyi munkalehetőségek alacsony számát bizonyos mértékig tudja ellensúlyozni és az is előfordul, hogy a gyerekek születése után egy-egy család visszaköltözik a nagyszülők közelébe. Az orvosi rendelőn, a postán, a közoktatási intézményeken (óvoda, általános iskola alsó tagozat), az önkormányzaton és az általa üzemeltetett irodákon (Küszöb Információs Iroda, Hollókó Világörökség-kezelő Nonprofit Kft.) túl a turizmus és a turizmushoz kapcsolódó szolgáltatások, intézmények (múzeumok, vár, hotel, vendégházak, éttermek, kávézók, kocsmák) biztosítanak leginkább megélhetési lehetőséget a Hollókón és a Hollókó környékén élők számára. Az itt élő idősebb generáció tagjai közül sokan bekapcsolódnak az úgynevezett attrakcióteremtésbe, azaz részt vesznek a régi mesterségek bemutatásában,

felelevenítésében és a turisták körüli teendők ellátásában (vendéglátás, szálláshely, helyi ízek kóstoltatása). A fiatalabbak ötleteikkel, a modern technológia bevonása révén (honlap, közösségi oldal) tudnak hozzájárulni a település népszerűsítéséhez.

Az interjúk és a kérdőív alapján megállapítható, hogy a turizmus megjelenik elsődleges és kiegészítő jövedelemként is a helyi lakosok körében. Emellett elmondható az is, hogy nagyon sokan életkortól függetlenül önkéntesként is részt vesznek a település idegenforgalmában. Jellemzően helyi lakosokról beszélünk, de vannak más településről bejáró munkavállalók is a faluban. Az is elmondható, hogy néhány hollókói a környékbeli települések valamelyikén talált munkát. A polgármesterek részéről megfogalmazódott egy kezdeményezés évekkal ezelőtt (Palóc Út Egyesület), ami egy túrát ajánlott a környező települések érintésével. Célja a környező települések bevonása a Hollókó által felpezsdített idegenforgalomba, hiszen ez a parányi zsákfalu egymagában nem tudja a turisták valamennyi igényét kielégíteni. Az összefogással azt is el lehetett volna érni, hogy a turisták több vendégéjszakát töltsenek el a környéken. Az ötlet jónak tűnt, maga a megvalósulás nem volt sikeres. Különböző programcsomagokban is gondolkodtak a résztvevő települések vezetői, több megbeszélést is tartottak, de ez az együttműködés sem lett gyümölcsöző, nem vonzott embertömegeket. Az összefogás ellenére is a környező települések közül Hollókó maradt a turisták elsődleges célpontja. Véleményünk szerint ez a tény alátámasztja azon hipotézisünket, miszerint az a település, ahol aktív kulturális élet van, sikeresebb a vidék fejlődési mechanizmusában, mint az a település, ahol a kulturális élet nem, vagy csak alig jelenik meg. Ugyanakkor érdemes lenne ennek az állításnak valamennyi aspektusát körbejárni és mindenre kiterjedő összehasonlításokat végezni hasonló adottságokkal rendelkező települések vonatkozásában, hogy

átfogóbban láthassuk, mely tényezők befolyásolhatják hasonló adottságú települések sikerességét.

Hasonló következtetésre jutottunk a második felvetéssel kapcsolatban is, miszerint a népi kultúra, a hagyományok ápolása szükséges tényezője egy adott közösség és így a vidék fejlődésének. A kutatómunka és a szakirodalom tanulmányozása során ráismertünk arra, hogy a népi kultúra és a hagyományok ápolása kiváló, de nem az egyetlen kiindulópont ahhoz, hogy egy adott település, közösség fejlődése meginduljon. Egyéb tényezők is, mint például a természeti adottságok, a történelmi múlt, a településhez kötődő hírességek, egyedi innovációk – a népi kultúra, a hagyományok ápolása nélkül is – szintén elindíthatják a települést a fejlődés útján.

A harmadik hipotézisünket maradéktalanul sikerült alátámasztani. Hollókő települést vizsgálva egyértelműen bebizonyosodott, hogy a népi kultúra, a népi hagyomány és az erre épülő turizmus hármas kapcsolata jó kiinduló alapként szolgálhat egy település fejlődéséhez. Hollókő esetében elmondható, hogy a palóc népi kultúra adott volt a maga gazdagságában, úgy mint építészet, viselet, ízes beszéd, tárgyi kultúra, gasztronómia. A Hollókőn megjelenő rendezvények szinte teljes mértékben a népi hagyományokra épülnek, melyek alapját képezik mind a belföldi, mind a nemzetközi turizmusnak. Számos szakirodalom a kultúrát teszi a helyi fejlesztések alapjává, azaz a szakirodalmi megfogalmazásokban is a kultúra, a helyi hagyományok ápolása, turisztikai terméké tétele jelenti egy adott vidék, egy adott település fejlődésének kiindulási pontját. Ennek legjellemzőbb formái a helyi kultúra áruba bocsátása vagy a helyi kultúra beépítése a térség arculatának kialakításába. A tanulmányunkhoz felhasznált módszerek maximálisan igazolják mind a szakirodalmi megfogalmazásokat,

mind a harmadik feltételezésünket. Hollókő egy egyedi, virágzó település köszönhetően annak, hogy a helyi turizmus alapját a népi kultúra és a népi hagyományok megőrzése, ápolása képezi. Nem került vizsgálatra, de az interjúkból és a kérdőívből is kitűnt, hogy e hármas egység megvalósulásához elengedhetetlenül szükséges az egyéni elköteleződés. Mindhárom interjúalany – külön kérdés nélkül is – válaszaival, szemléletmódjával, hozzáállásával egyértelművé tette, hogy egyénileg rendkívül elkötelezett a település fejlődése iránt. A kérdőív válaszadói is elköteleződésüket bizonyították, hiszen szervező munkával, szakmai segítségnyújtással, önkéntes vagy társadalmi munkával, korábbi tapasztalatok megosztásával, néhányan akár anyagi támogatással is hozzájárulnának a közösség fejlesztéséhez és ezáltal a település fejlődéséhez.

A polgármester úr kifejtette, hogy Hollókő a világörökségi cím elnyerését megelőzően is kedvelt turisztikai célpont volt. Hangsúlyozta, hogy nem ők indították el ezt a folyamatot, hiszen már az őseik is felismerték a palóc kultúrában és a természeti környezetben rejlő értékeket. A palóc kultúra megléte adott volt, az elődök megőrizték, attrakciót azonban az utóbbi évtizedekben sikerült teremteni belőle. Aki ezen az úton indul el, soha nem dőlhet megnyugodva hátra. Mindig kell fejlődni, fejleszteni, újítani és az érdeklődést fenntartani.

Vidéki emberként nagyon szeretnénk, ha a vidék többé már nem lenne színönimája az elmaradott, fejletlen, hátrányos kifejezéseknek. Nagyon fontos a vidéki közösségek életminőségének, a vidéken élők életkörülményeinek javítása. A kulturális vonzerők fontosak a turizmus szempontjából, a turizmus fellendülése pedig fontos a vidék fejlődéséhez. Összességében a vidékfejlesztés és a kultúra szorosan összefonódnak, és együttműködve hozzájárulnak a vidéki közösségek fejlődéséhez.

Összefoglalás

Tanulmányunk témájának kiválasztását követően áttekintettük a rendelkezésre álló szakirodalmat (nyomtatott kiadványok, internetes források, egyetemi jegyzetek). Ezt követően összeállítottuk a kérdőív kérdéssorát, melyben a Hollókőn élők véleményére voltunk kíváncsiak a kultúra, a hagyományörzés, a helyi közösség és a turizmus témaköröket érintve. A kérdőív zömében zárt kérdéseket tartalmazott. Számosságát tekintve a kérdőív nem reprezentatív, a kapott válaszok azonban hozzájárultak az általunk megfogalmazott feltételezések vizsgálatához. A kérdőívezést kiegészítettük félig strukturált interjúk készítésével is, melynek keretében három, a település életében is fontos szerepet betöltő személyiséggel készítettünk interjút (Szabó Csaba polgármester, Kelecsényi Péter Hollókő Világörökség-kezelő Nonprofit Kft. ügyvezető igazgató, Rigóné Kovács Gabriella Küszöb Információs Iroda vezető).

A fenti anyagok és módszerek felhasználásával a hipotézisek kapcsán a következő megállapításokra jutottunk:

- Sikeresebb az a település, ahol aktív kulturális élet van, de lehetnek egyéb olyan tényezők egy település vonatkozásában, melyek hasonló sikerességet eredményeznek.
- A népi kultúra és a hagyományok ápolása kiváló, de nem az egyetlen kiindulópont ahhoz, hogy egy adott település, közösség fejlődése meginduljon.
- A harmadik hipotézis véleményünk szerint teljes mértékben megállja a helyét. Hollókő egy egyedi, virágzó település köszönhetően annak, hogy a helyi turizmus alapját a népi kultúra és a népi hagyományok megőrzése, ápolása képezi.

Fontos kiegészítésként megemlítenénk, hogy mind az interjúk, mind a kérdőív során felmerült a helyi húzóerő fontossága. Ahhoz, hogy egy vidéki település versenyképessé

váljon és az is maradjon elengedhetetlen a helyi közösség, a helyi „húzó” emberek megléte, akik akár az épített műemlékekből, akár a szellemi örökségből attrakciót, látványosságot tudnak kovácsolni, tehát a kulturális örökséghez való viszonyulás meghatározó. Hollókő esetében interjúalanyaink igazi húzóerőt jelentenek. Tisztában vannak azzal, hogy a világörökségi cím nemcsak egy lehetőség, nemcsak egy kiváltság, hanem komoly kötelezettség is. Megfogalmazódott és megerősödött bennük az, hogy a hagyományok továbbvitelét biztosító emberek körét fejleszteni, bővíteni szükséges. Ennek egyik alapköve a fiatal korosztályok helyi identitás tudatának erősítése a helyi kulturális örökség egyediségének és fontosságának tudatosításával. Másik sarokköve a betelepülő lakosok „hollókői tudatának” megteremtése aktív bevonásukkal a hagyományörzéshez kapcsolódó tevékenységekbe. Ez komoly közösségfejlesztői szerepvállalásokat igényel, amihez még tudatosabb szervezői munka szükséges.

Hipotéziseink mentén elsősorban a hagyományörzésre és a kultúra fontosságára fókuszáltunk, és ezeket helyeztük a vidékfejlesztés középpontjába, mind az interjúk során, mind a kérdőív kérdéseit tekintve. Hipotéziseinket részben vagy teljes egészében sikerült is igazolnunk. Az egyéni személyre, húzóerőre koncentráltunk, azonban felmerült, hogy vállalkozói aspektusból is meg lehetne közelíteni ezt a témakört. A település fejlesztésében a vállalkozók is jelentős szerepet tudnak, illetve tudnának vállalni. A későbbiekben érdemes lenne megvizsgálni, hogy a Hollókőn működő vállalkozások hogyan vesznek részt Hollókő mindennapjaiban és a fejlesztésekben.

Köszönetnyilvánítás

Szeretnénk köszönetet mondani Hollókő község polgármesterének, Szabó Csabának, a Hollókő Világörökség-kezelő Nonprofit Kft. ügyvezető igazgatójának, Kelecsényi Péter-

nek, valamint a Küszöb Információs Iroda igazgatójának, Rigóné Kovács Gabriellának az interjúk során nyújtott nyitottságukért és segítőkészségükért a témával kapcsolatban.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Czene Zs. (2004): A kulturális örökség szerepe a területfejlesztésben. Doktori (PhD) értekezés. Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Regionális Politika Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécs. 171. p.

Csurgó B. (2014): A vidék nosztalgiája. Kulturális örökség, turizmus-és közösség-szervezés három Észak-Alföldi kistérségben. Társadalomtudományi Szemle 4 (2) pp. 1-20.

Hankiss E. (2012): Egy ország arcai. Válogatott szociológiai írások 1977-2012. L'Harmattan Kiadó, Budapest. 522. p.

Hollókő-Ófalu és Környezete Kezelési Terv (2017) 169. p.

Horváth Cs. (2020): A közösség értelmezése, jellegzetességei és területi vonatkozásai. Köztes-Európa 12 (28) pp. 103-125.

Hunkár M. (2013): A kutatás módszertana (Gyakorlati jegyzet). Debreceni Egyetem Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar, Debrecen. 117. p.

Kis K. (2014): Vidékgazdaság, kultúra, lokalizáció: eltérő válaszok és fejlődési differenciák. Jelenkori társadalmi és gazdasági folyamatok 9 (1-2) pp. 9-28.

Kis K. (2019): Gondolatok a vidékfejlesztés „rendszeréről”-a teljesség fel. Jelenkori társadalmi és gazdasági folyamatok 14 (3) pp. 11-27.

Kovács I. (2012): A vidék az ezredfordulón: A jelenkori magyar vidéki társadalom szerkezeti és hatalmi változásai. Argumentum Kiadó, Budapest. 244. p.

Lengyelne Molnár T. (2012): Kutatástervezés. Eszterházy Károly Főiskola, Eger. 147. p.

Mendras H. (1973): Módszer a nyugati parasztság elemzésére. Szociológia 1 pp. 1-22.

Muhi B. B. (2020): A vidékfejlesztés és a vidéki turizmus összefüggései a Vajdaságban pp. 309-317. In.: Szalma J. (szerk.) A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken – 2020. 343. p.

Paládi-Kovács A. (1988-2002): Magyar néprajz. VIII. kötet. Társadalom. Akadémia Kiadó, Budapest. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/viii-tarsadalom-CA13/bevezetes-es-tarsadalmi-retegek-CA34/bevezetes-CA35/helyi-tarsadalom-CA6E/>

Ray C. (1998): Culture, Intellectual Property and Territorial Rural Development. Sociologia Ruralis 38 (1) pp. 3-20.

Simonyi P. - Illés S. - Zsótér B. - Rapkay B. (2013). Local economic development in the Hungarian countryside: the heritage of paternalism. Central European Regional Policy and Human Geography 3 (2) pp. 41-53.

Szendrőné Font E. (1999): A kultúra helye a vidékfejlesztésben. Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 8 (12) p. 18.

Zsótér B. - Illés S. - Simonyi P. (2020): Model of Local Economic Development in Hungarian Countryside. European Countryside 12 (1) pp. 85-98.

[1] <https://www.bnpi.hu/hu/reszletek/holloko-ofalu>

Zártkertek funkcióváltásának térbeli elemzése Csömörön és Kaposváron

The spatial analysis of the function change of the garden plots in Csömör and Kaposvár

**Barna Róbert – Bazsik István –
Farkas Tibor – Koncz Gábor –
Bujdosó Zoltán**

ABSZTRAKT

Az utóbbi évtizedben az agglomerációkba való kiköltözés új lendületet vett. Nem csak ott lévő települések, hanem a mellettük lévő zártkertek is – melyek falusias környezetet, olcsóbb ingatlanokat kínálnak a városokban élőknek vagy a városba költözni szándékozóknek – közkedvelt lakóhelyekké váltak. A választást nagyban befolyásolja a földrajzi elhelyezkedés, de az elérhetőség és a közművek megléte is erősen befolyásolja az oda-költözési hajlandóságot. Tanulmányunkban részletesen szeretnénk bemutatni ezeket a tényezőket két eltérő adottságú térségben Csömörön és Kaposváron. Ezeket a településeken vizsgáltuk a területi gazdasági-társadalmi jellemzőket és infrastrukturális ellátottságot.

Az általunk elérhető adatforrásokra és a személyes tapasztalatokra támaszkodva néhány esetben igazoltuk a funkcióváltást. A zártkerti területeken növekedett a lakó funkció és a korábban zártkerti terület erdőborítása vagy szántóként történő hasznosítása is a funkcióváltást mutatja.

ABSTRACT

The last decade has seen a new impetus to move out to the agglomerations. Not only the settlements there, but also the adjacent garden plots, which offer a rural environment and cheaper housing for people living in cities or those who want to move to the city, have become popular places to live. Geographical location has a strong influence on the

choice of location, but accessibility and the availability of utilities also strongly influence the willingness to move there. In our study, we would like to describe these factors in detail in two differently endowed areas, Csömör and Kaposvár. In these settlements, we examined their socio-economic characteristics and infrastructural facilities. The results were also presented on maps. Based on the data sources available to us and personal experience, we have verified the change of function in some cases. The residential function has increased in the garden plots and the conversion of previously enclosed land to forest or ploughland is also an indication of a change of function.

Bevezetés

Magyarországon, a mintegy 200 ezer ha kiterjedésű zártkertekben különös kettősség figyelhető meg. Egyrészt a kisparcellás művelésű dombvidéki szőlőhegyek és az alföldi gyümölcsöskertek a magyar táj karakteres elemei, amelyek igen jelentős értékekkel rendelkeznek mind a kulturális örökség, mind a genetikai sokféleség szempontjából. A kisméretű gazdaságok heterogén tevékenységének fontos szerepére európai kutatások is rámutattak a mezőgazdasági tájak fenntartható kezelése aspektusából (Slámová – Belčáková, 2019). Másrésztől széles körben elterjedt probléma a zártkerti ingatlanok elhanyagolt állapota és parlaggá válása, ami veszélyezteti az értékek megőrzését és a zártkertek élelmiszertermelési és rekreációs szerepkörét is.

A magyar vidék sajátos elemét képező zártkertek tájértéki, kultúrtörténeti és génmegőrzési szerepkörének megőrzése érdekében Magyarország kormánya előbb zártkerti mintaprogramot indított a Tanyafejlesztési Program keretein belül, majd 2017-ben önálló Zártkerti Program létrehozásáról született döntés (Jaczkó – Szikora, 2018). A program népszerűségét és egyben szükségességét

mutatja, hogy a nyertes pályázatok száma a három kiírás alkalmával együttesen 668 db volt.

A Zártkerti Program népszerűsége, folytatásának igénye és a nagyszámú megvalósított fejlesztés vizsgálatára az Agrárminisztérium felkérte a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetemet a program hatásainak tudományos igényű vizsgálatára. A kutatás a Herman Ottó Intézet közreműködésével valósult meg. A tanulmányunkban megtalálható a zártkertek jellemzőinek felmérése, elemzése, a program keretében megvalósult fejlesztések értékelése, az eredmények és hatások mérése. A vizsgálatok kiterjedtek a további fejlesztési igények beazonosítására is az érintett települési önkormányzatok körében. A kutatás primer (kérdőív, interjú) és szekunder (dokumentumelemzés, elérhető minisztériumi és KSH adatbázisok elemzése és értékelése) forrásokra egyaránt támaszkodott.

Jelen tanulmányunkban azt a kérdést vizsgáltuk, hogy a zártkertek funkcióváltása hogyan hatott azok térszerkezetére, földhasználatára, társadalmi és szociális helyzetére. A válasz megtalálása érdekében Csömör és Kaposvár zártkertjeinek térbeli elemzését végeztük el.

A zártkertek kialakulása, jogi szabályozása

A zártkertek, mint több szempontból is sajátos adottságokkal rendelkező, apróparcellás földrészletek, napjainkig fennmaradtak. Egyes területeken – pl. Zala vármegye – tömegével vannak jelen ezek a néprajzi, mezőgazdasági és térszerkezeti szempontból is egyedi területi egységek (Illés, 2022a). Alapfunkciójukat tekintve ezek ugyan mezőgazdasági területek, de egyes jó fekvésű, komolyabb környezeti értékkel bíró vidékeken, illetve a városok vonzáskörzeteihez közeli zónákban lakó, üdülő funkciót vettek fel, amely miatt az alapfunkciójuknak már nem képesek megfele-

lelni. A zártkertek Vas, Somogy, Zala, Baranya és Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyékben a legelterjedtebbek (Illés, 2022b).

A jelenlegi zártkertek és a régmúlt apróparcellás parasztbirtokai, amelyek közül sok hegyközségbe szerveződött, és szőlő-, bortermelő terület volt, jelentős területi átfedésben van, amely nem tekinthető véletlennek (Illés, 2020). A XIV. században a jobbágyok, a boldogulásukat elősegítendő irtásokat alakítottak ki, amelyek szabad rendelkezési joguk alatt álltak és személyes képességeik szerint segítették őket a társadalmi felemelkedésben. Ezek általában domborzati és vízrajzi adottságok miatt intenzív gazdálkodásra alkalmatlan területek voltak (Gyarmati, 2005).

Az irtásföldeken a zöldségek, a gyümölcsök és a szőlő termesztése zajlott. Az irtások mellett a XIV-XVIII. századig terjedő időszakban folyamatosan szaporodtak, majd az urbárium rendelettel megszilárdította a külterki kertek státuszát. Ez a két hasznosítási mód párhuzamba állítható a XX. századi zártkertekkel (Csirszki, 2018). Azonban ezek a területek a XX. század gépesített ipari jellegű gazdálkodására alkalmatlanok voltak, így a kollektivizálás elkerülte őket. A szocialista jogalkotók a meglévő településszerkezeti sajátosságokat megváltoztatni nem tudták, így azokat alapul véve a termelőszövetkezeti rendszerrel igyekeztek összhangba állítani, így alkották meg a zártkert fogalmát (Csordás, 2021).

Az 1959. évi 7. törvényerejű rendelet 28. §-a rögzítette, hogy a saját tulajdonú háztáji földnek a belterületi, tanyai belsőségben lévő vagy zártkerti részével a szövetkezeti tag, mint személyi tulajdonnal szabadon rendelkezik (Csirszki, 2018; Csordás, 2021).

A zártkertek helyzetének részletes jogszabályi rendezésére 1967-ben került sor. A III. törvény 69. §-a megerősítette, hogy a háztáji gazdaság és a termelőszövetkezeti rendszer szoros és szerves egységet képez, ezen belül a IV. törvény 26. §-a alapján a zártkertek a háztáji gazdaságok részei. Ezek elsősorban a

személyes szükségletre termelt zöldség, szőlő és gyümölcs termesztésére álltak rendelkezésre, mint személyi tulajdon (Méhes, 2017). Ez a funkció azonban már a kezdetektől sérülést, mivel sok ingatlan nyaralótelekké alakult, a perifériás területek pedig fokozatosan kikerültek a művelés alól, parlaggá váltak.

Az 1987. évi I. törvény hatályaon kívül helyezte az 1967. évi IV. törvényt. Ennek következménye volt, hogy a zártkert fogalmi meghatározása jogi szempontból megszűnt, majd 1994-től mint önálló téregységi kategória sem létezett tovább, mivel a termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény 89. §-a zártkertre is a külterületi földek szabályait rendelte alkalmazni (Csirszki, 2018). A földhivatali ingatlannyilvántartásban azonban továbbra is három területi kategóriába sorolható be a mezőgazdasági ingatlan: belterület, külterület, és zártkert. E kategóriák fenntartását indokolja, hogy ezek a jellemzően agrárhasznosítás alatt álló földek rendkívül eltérőek a többi külterülettől, különös tekintettel az átlagos méretükre, illetve a birtok lehatárolás jellegére.

A mezőgazdasági hasznosítás jellegét meghatározó művelési ág szerinti besorolás a zártkertekre ugyanúgy működik, mint a külterületekre. Minden művelési ág kategória használható a zártkertekre is, azonban a fő hasznosítási formák a kert, a szőlő és a gyümölcsös (Albicz, 2021; Bali, 2005). Ezen művelési ág besorolások és a gyakorlati funkciók ugyanakkor fokozatosan és egyre nagyobb mértékben váltak el egymástól. Annak ellenére, hogy a földhivatali nyilvántartásban és agrárjogi szempontból e területek még mindig mezőgazdasági hasznosítás alatt állnak, számos esetben az ingatlan lakó, üdülő funkciója vált dominánssá, a mezőgazdasági funkció pedig ennek következményeként akár teljesen megszűnt (Vigvári, 2022).

E folyamat a megközelítőleg 200 ezer hektárra tehető, közel 1,15 millió klasszikus zártkert egy részének funkcióvesztéséhez vezetett, amely a termőföld védelméről szó-

ló 2007. évi CXXIX. törvény szabályozóival összegegyeztetetlen helyzetet teremtett (Csirszki, 2018). A probléma feloldására az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvényt módosítani kellett. A mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló, 2013. évi CXXII. törvény új alapokra helyezte a földforgalmat, és a gazdák földszerzési előjogát erősítette. Ezt követően a 2015. évi XLIV. törvény 11. §-a 2016. december 31-ig, majd a 2016. évi CLXXXVII. törvény 2. §-lehetővé tette, hogy a tulajdonos a zártkertként nyilvántartott ingatlanját a művelési ág alól kivonja (Méhes, 2017). A művelési ág alól kivont területek agrárfunkciót már nem töltenek be, a zártkerti övezet egységes mezőgazdasági célú hasznosítását akadályozzák. Kialakult egy mozaikos térszerkezetű, de jól lehatárolható terület, ahol egyszerre van jelen a mezőgazdasági, a lakóhelyi, és az üdülő funkció, amelyek közül a helyi társadalmi-de-

mográfiai folyamatok határozzák meg, hogy melyik válik majd dominánssá. Csatári és szerzőtársai Kecskeméten végzett kutatásai az átalakulási folyamat gyorsaságára hívták fel a figyelmet, amit a mezőgazdaság szerepének csökkenésére, a földtulajdon szabályozás átalakulására, a környezettudatosság hiányára és a gyenge közösségi tervezésre kontrollra vezettek vissza (Csatári et al., 2013).

A zártkertek népességének és funkcióinak változása

A KSH népszámlálási adatai szerint a külterületi zártkertekben élők száma 2001 és 2011 között országos szinten is megduplázódott: míg 2001-ben csupán 42,2 ezren éltek e területeken, addig ez a szám 2011-re 89,5 ezer főre emelkedett (Vigvári, 2022). A 2011. évi népszámlálás adatai szerint a külterületi népesség döntő többsége, 77%-a magányos

1. ábra: A külterületi népesség megoszlása
Figure 1: Distribution of population in the outer belt area
Forrás: Kocsis, 2021

vagy csoportos beépítésű külterületi lakott helyen élt. A külterületi népesség területi megoszlása az 1. ábrán látható (Kocsis, 2021). A külterületi népesség növekedése elsősorban a nagyobb városok környékén volt jellemző (Bajmócy et al., 2018).

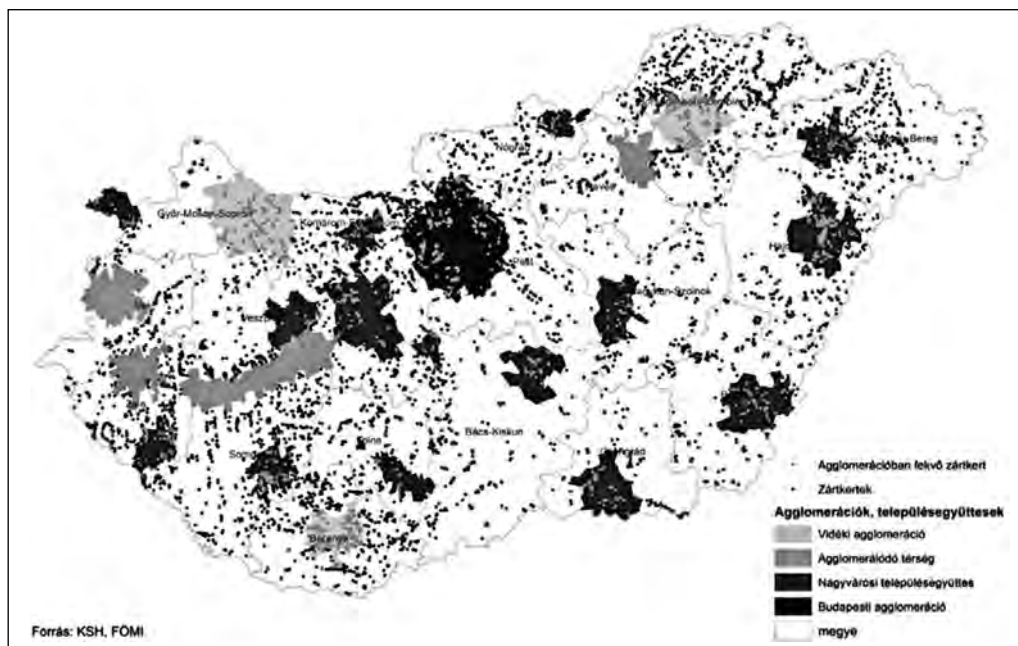
A népszámlálási módszertan szerint a külterületi lakóövezetet mezőgazdasági vagy erdőgazdasági hasznosítású lakóházak jellemzik, de emellett más külterületi lakóhely-típusok is léteznek (Balogh, 2012). A külterületen legnagyobb arányban a zártkertek alakultak át egységes lakóövezetté, itt a külterületi lakónépesség aránya 8,1% (KSH, 2016).

Lakó és üdülőfunkcióval rendelkező zártkertek

Világszerte zajlik az a térbeli-társadalmi folyamat, amelynek során a megfizethető városi lakhatás hiánya miatt egyre széle-

sebb társadalmi csoportok szorulnak ki a városokból, és kényszerülnek arra, hogy a városoktól távolabb, önellátóan gazdálkodjanak, ill. lakjanak. Ennek oka a lakáshiány és a lakásárak emelkedése. A háztartások a városokban elérhető magasabb jövedelem és a külterületeken adódó olcsó lakhatási lehetőségek kombinációja révén képesek elérni a társadalmi reintegrációt (Vigvári, 2022).

A 2. ábrán megfigyelhetjük, hogy a zártkertek, ill. a zártkerti népesség egy jelentős része a nagyvárosi, városi vagy vidéki agglomerációkban található. A külterületi népesség növekedése elsősorban ezeken a területeken jellemző (Lechner Tudásközpont, 2016). 1980-hoz képest napjainkig a zártkertek területe mintegy 12%-kal csökkent. A csökkenés oka az, hogy az elmúlt két évtizedben a zártkertek egy része lakóterületté vált, másik része pedig mezőgazdasági művelés alá került (Pócsi, 2012).

2. ábra: Az agglomerációban fekvő zártkertek
Figure 2: Garden plots in the agglomeration
Forrás: Lechner Tudásközpont, 2016

A különböző agglomerációkban fekvő zártkertekben jelentős lakó-, illetve üdülő-épület-állomány található. Ezek a zártkertek fokozatosan települési funkciójú területekké alakulhatnak. A lakó vagy üdülő funkcióval rendelkező zártkertek eddigi, illetve jövőben várható fejlődésének egyik fő mozgatórugója a zártkert földrajzi elhelyezkedése. Megkülönböztethetők azok a zártkertek, amelyek a belterülethez csatlakozva, vagy annak 1 km-es körzetében található, illetve azok, amelyek távolabb helyezkednek el. A belterülettől távolabb elhelyezkedő zártkertek esetében a települési funkció kialakulását segítő tényező lehet a közúti megközelíthetőség (Lechner Tudásközpont, 2016).

A Debrecenben végzett kutatások rámutattak, hogy a szuburbanizációs folyamatok jelentős változásokat indukáltak a város közigazgatási területén belül. A város szétterülése az ezredfordulót megelőzően dinamikus és decentralizált volt, majd lelassult és a falusias karakterű egyéb belterületek körül koncentrált. Jelentős különbséget figyeltek meg továbbá a város keleti és nyugati része között, az utóbbi esetében a jó adottságú területeken a nagyüzemi monokultúrák kerültek előtérbe, amelyek a korábbi épületállomány eltűnését eredményezték (Pénzes et al., 2023).

A zártkertekre irányuló lakóhelyi szuburbanizáció és a szociális problémák megjelenése

A külterületi zártkertekbe való kiköltözés az utóbbi évek egyik legjelentősebb és legsajátosabb mobilitási formája Magyarországon, amelynek során a korábban mezőgazdasági jellegű vidéki területek félinformális lakóövezetökké váltak (Vigvári, 2022). A külterületek népességét Vasárus (2018) négy fő csoportra osztja: első a tehetősebb beköltözők tömege, a második a vidékről bevándorló és a városból kiszoruló alacsonyabb státuszúak közössége, a harmadik a rendszerváltás óta helyben la-

kók és itt születettek csoportja, végül a csak hobbikertet művelők kisebb köre. E négy csoport rendkívül eltérő jellemzőkkel bír és még a csoportokat is eltérő státuszú egyének és családok alkotják.

A külterületi szuburbanizáció fő mozgatója, hogy a lehetővé teszi számos olyan háztartás életmódváltását, amelynek nem lenne lehetősége ezt az agglomerációkban megtenni (Vasárus, 2018). A külterületekre költöző jómódú népesség jobb anyagi helyzete és eltérő életvitele miatt sok szempontból idegen a többnyire falusias jellemzőkkel bíró helyi lakosságtól. A két csoportnak más az aktivitása, érdekérvényesítő képessége a lokális közösségben és a jövőképük a terület fejlődését illetően, eltérő jelentőségű számukra a lakófunkció és a szolgáltatások minősége, vagy a táji értékek és a mezőgazdaság fennmaradása. A beköltözők számára negatívum, ha nem tudnak beilleszkedni a helyi közösségbe, mivel így több remélt előnyből kimaradnak.

A külterületi, ill. a zártkerti népességszám növeléshez hozzájárult a hátrányos helyzetűek kiszorulása a városokból és letelepedése a zártkertekben. A nehezebben megközelíthető külterületen a társadalom periferiájára szorultak élnek, mert ezeken a területeken a megélhetés könnyebb (Vasárus et al., 2018). Míg a községek és városok szélén alacsony komfortfokozatú vagy komfortfokozat nélküli házakból álló cigánysorok népességét a magas természetes szaporodás emelte, addig a városok peremén a kivándorlás duzzasztotta a szegregátumok népességét. E folyamat modern szegénytelepek kialakulásához vezethet, mint ahogyan a miskolci Lyukóvölgyben is történt (Vasárus, 2018).

Anyag és módszer

A zártkertek elhelyezkedését, jellemzőit település szinten vizsgáltuk. Csömör és Kaposvár kiválasztását az indokolta, hogy

mindkettő agglomerációs település, de fekvésük, lakosság számuk, jövedelmi helyzetük, jellegük jelentősen eltér egymástól. Ezenkívül a zártkertek szerkezete, összetétele is különböző adottságú a két településen.

Csömör

Csömör az ország legnépesebb zsáktelepülése, amely a Gödöllői-dombság szélén terül el. A település Budapesttől észak-keleti irányban, annak közvetlen szomszédságában fekszik, így a főváros agglomerációjának része, délnyugati része egybeépült a XVI. kerülettel. A település az M0-s körgyűrű mellett található, közvetlen HÉV- és buszjárat köti össze a fővárossal. A zártkerti területek a település északi részén, a Közép-hegy nevű településrészen helyezkednek el, három nagyobb tömbben, összesen 63,67 ha-on (Lechner Tudásközpont, 2016).

Hosszú időig a szőlőművelés a legjövedelmezőbb gazdálkodási ágazata volt a településnek, erre utal a nagyközség címerében is megjelenő szőlőfürt. Napjainkban az üdülő funkciók mellett, az agglomerációs folyamatok hatására egyre nagyobb számban jelennek meg lakóépületek a területen. A régi szőlőművelés nyomai ma már nem láthatók (Lechner Tudásközpont, 2016). A lakónépessége 1990 január elsején még csak 5487 fő volt, ami 2022

január 1-én már majdnem ennek a duplájára, 10 365 főre nőtt (KSH, 2022a).

A zártkertekben körülbelül 200-300 gyerekes család és 100-200 egyéb család él, akik közül a sokan más településekről (jellemzően pl. Budapestről) költöztek be. Hátrányos helyzetűek nem jellemzőek a zártkertekben (3. ábra). Az átlagos életszínvonal alacsonyabb a belterületen élőkhez képest, de nem sokkal, nagyon szegények nincsenek. Nincsenek szegregált csoportok, a faluban sem. A zártkertek gazdálkodási jelentősége kicsi, vannak viszont farmok, lovastanyák is. A külterület nagy része művelt terület. A zártkerti terület 10%-án van gazdálkodási funkció, de kisebb nagyobb mértékben a zártkerti lakosok 20%-a termel valamit (Farkas et al., 2023)

Kaposvár

Kaposvár a Dél-Dunántúlon, a Somogyi-dombság területén, a Zselic északi részén, a Kapos folyó mentén terül el. Megyei jogú város Somogy vármegye és a Kaposvári járás székhelye és a Kaposvári Egyházmegye székvárosa. A Dél-Dunántúli régió egyik legfontosabb gazdasági, közúti és vasúti csomópontja, kulturális, oktatási és sportközpontja.

Kaposvár területéhez az idők során hozzácsatolták Kaposzentjakabot, Kaposfüredet, Toponárt és Töröcskét. A 70-es évek végén a

3. ábra: Végletek a csömöri zártkertekben
Figure 3: Extremes in the garden plots of Csömör
Forrás: Farkas Tibor felvételei

város népessége elérte a 75 000 főt. (Miénk a város Kaposvár, 2023) A lakónépesség 1990 január elsején még 71 788 fő volt, ami jelentősen csökkent, 2022 január elsején már csak 58 633 fő volt (KSH, 2022b).

A város déli részén. a belterületet teljes szélességben, a Zselic északi határán kiterjedt zártkerti övezet található. Ezek egy része az idők során egybefüggővé vált. Északon a Deseda tó keleti és nyugati oldalán található két zártkert, mindegyik az azóta Kaposvárra beolvadt település szőlőhegye volt. A zártkertek nevei: Cseridűlő, Egyenesidűlő, Füredi-szőlőhegy, Hangyásmál, Ivánfahegy, Kaposhegy, Kecelhegy, Kenesepusztá, Kovács-hegy, Körtönyeibükk, Lonkahegy, Nádas-hegy, Pál varga dűlő, Som-hegy, Toponári-szőlőhegy, Töröcskei-rét, Várdomb, Vörös-hegy, Zselic-kertváros.

A város teljes zártkerti területe: 1041,2 ha. A városfejlődésnek köszönhetően, a panoszítást követően egyre nagyobb igényként jelentkezett a háztáji célú mezőgazdasági tevékenységre, különböző szabadidős hobbi kertészkedésre. Mára jellemzően – annak ellenére, hogy nem lakóövezet – sokan költöznek ki a városból (4. ábra). A kis jövedelemmel rendelkezők jellemzően könnyebben tudnak számukra elérhető áron vásárolni „kertes” ingatlant, mint a város egyéb lakóterületi részén. A szegényebb családok jellemzően a

Szentjakab, Cseri dűlő zártkerteket választják (Farkas et al., 2023).

Az interjú állításánál erőteljesebb megfogalmazással is találkozhatunk. Hegedűs szerint a szentjakabi és a cseri terület szegregátumnak minősül. A Nádasdi utca és környéke a Cseri út és a Cseri park környéke, valamint a Cseri-dűlő területén jellemző a roma lakosság mind nagyobb számban való megjelenése (Hegedűs, 2020). A Cseri-dűlőben „A zártkerti területeken engedély nélkül felépített, kalyibákkal telezsúfolt területek alakultak ki, kis alapterületű, igénytelen házzal.” (Ecorys Magyarország Kft, 2008 17. oldal). „A Szentjakabi szegregátum területén a lakosság kb. 60-70 % roma származású” (Ecorys Magyarország Kft, 2008; p. 23.).

A zártkertek tényleges gazdasági jelentősége nem jellemző, mivel mára jellemzően nagyon kis százalékban művelik az eredeti művelési ágnak megfelelően az ingatlanokat, valamint gazdasági (üzleti) tevékenységet meg nem lehet e területeken folytatni. Ezzel szemben a lakó funkció térnyerése miatt inkább a társadalmi jelentősége, illetve szerepe van, mint un. másodlagos pihenő övezet. Régebben többen gazdálkodtak a zártkertekben, ma már nem annyira jellemző, sokan kivonták művelés alól. A COVID illetve egyéb gazdasági változások óta viszont ismét nagyobb az érdeklődés (Farkas et al., 2023).

4. ábra: Tájkép a Deseda mellett és utcakép a Szentjakabi szegregátumban
Figure 4: Landscape at the Deseda Lake and street view in Szentjakab Segregation
Forrás: Barna Róbert felvétele és Ecorys Magyarország Kft, 2008

A térbeli elemzéseket a QGIS programban végeztük, amelyhez az OpenStreetMap-et, a CORINE felszínborítási adatbázis 2018-ban kiadott verzióját és az EUDEM magasságmódellet használtuk fel, a belterületek és zártkertek térképei az ESRI ArcCatalog 2009-ben kiadott 9.3.0.1770 verziójából származnak. A térbeli elemzéseket kiegészítettük az interjúkban kapott ismeretekkel és személyes tapasztalatokkal.

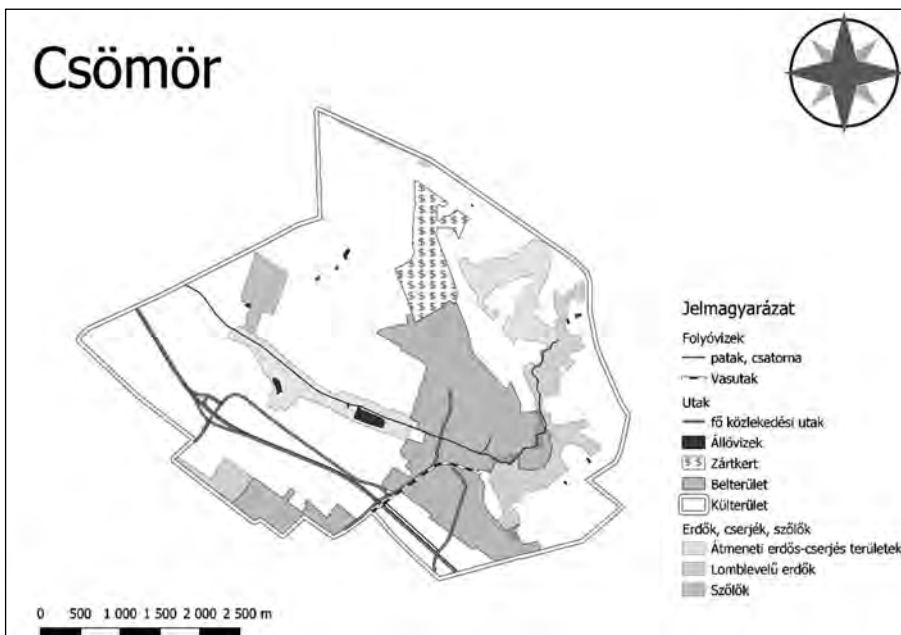
Eredmények

Csömörön a zártkert egybefüggő, a belterület szomszédságában fekszik, területe 77 hektár. Ez nagyobb a Lechner Tudásközpont (2016) adatánál, mert ott két kisebb terület még nem tartozik a zártkerti övezethez. A zártkertek a fő közlekedési utaktól a HÉV vég-

állomástól távol vannak. Csömör külterületén 132 hektáron erdő, 148 hektáron erdős cserjés terület és 31 hektáron szőlő található (5. ábra).

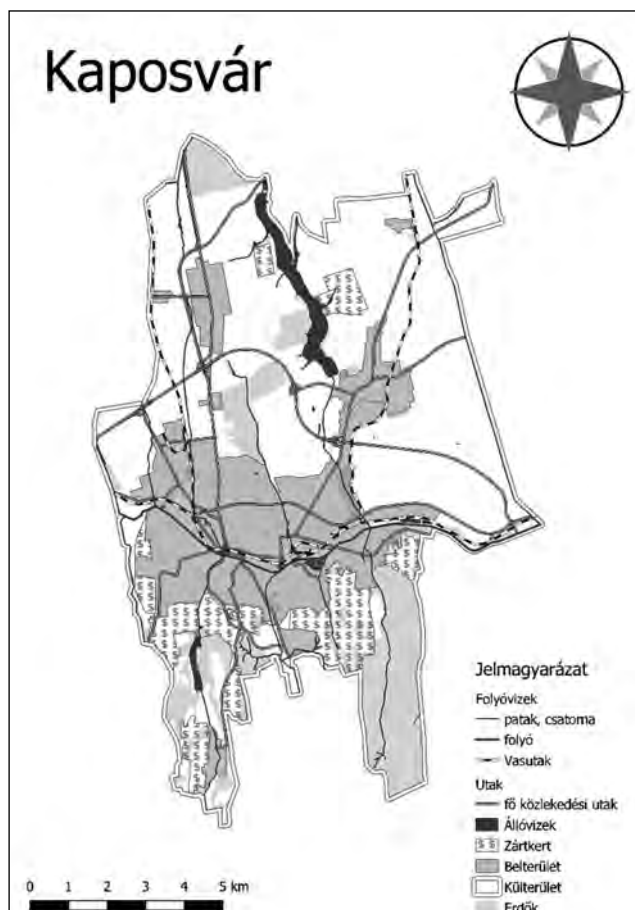
Kaposvár zártkertjei több területen, a város déli részén, a Zselic lábánál és a Deseda tó két partján fekszenek (6. ábra). Az összes területük mintegy 1040 ha. Bár a zártkertek a belterületekhez közel találhatóak, a főbb közlekedési utaktól¹, a vasúttól viszonylag távol vannak. A város külterületén jelentős részt, kb. 1820 hektárt foglalnak el az erdők. Ezek egy része a zártkerti területeken található.

Csömör domborzata egy patak völgy körül elterülő domboldalakkal áll (7. ábra). A legkisebb tengerszint feletti magasság 123 méter, a legnagyobb 254 méter. A Csömöri-patak magasan (~200 m) ered, keresztül folyik a külterületen, majd vize a Mogyoródi patakba torkolva éri el végül a Dunát. A legnagyobb

5. ábra: Zártkertek elhelyezkedése Csömörön
Figure 5: Location of garden plots in Csömörön
Forrás: szerzők saját szerkesztése

¹ Főközlekedési utak az első-, másod-, harmadrendű utak és az autópályák, autóutak, gyorsforgalmi utak.

6. ábra: Zártkertek elhelyezkedése Kaposváron
Figure 6: Location of garden plots in Kaposvár
Forrás: szerzők saját szerkesztése

állóvíz a Csömöri-tó, amelyet a Csömöri-patak felduzzasztásával hoztak létre.

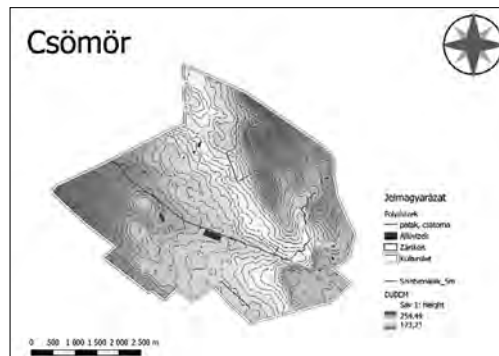
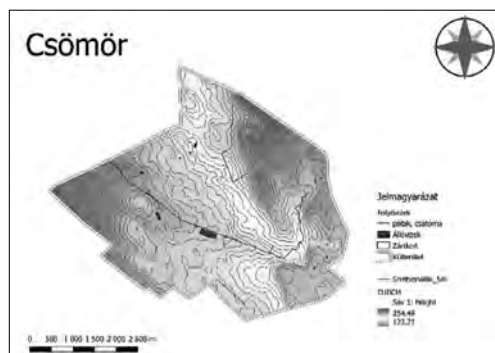
Kaposvár domborzata változatos (8. ábra). A Kapos folyó völgyének déli oldalán a Zselic mély völgyekkel szabdalta dombjai terülnek el, míg az északi oldalon jóval lankásabb dombokkal, helyenként meredekebb lejtőkkel tarkított a táj. A tengerszint feletti magasság 118 és 267 méter között változik. A város a

Kapos vízgyűjtő területére esik. Legnagyobb tava – hazánk leghosszabb mesterséges tava – a Deseda, amelynek nagyobb része Kaposvár külterületén fekszik. A zártkertek domborzatát is meghatározza a fekvésük, az északi részen jóval lankásabbak, mint délen, ahol a Zselic erőteljes szabdalta felszíne érvényesül.

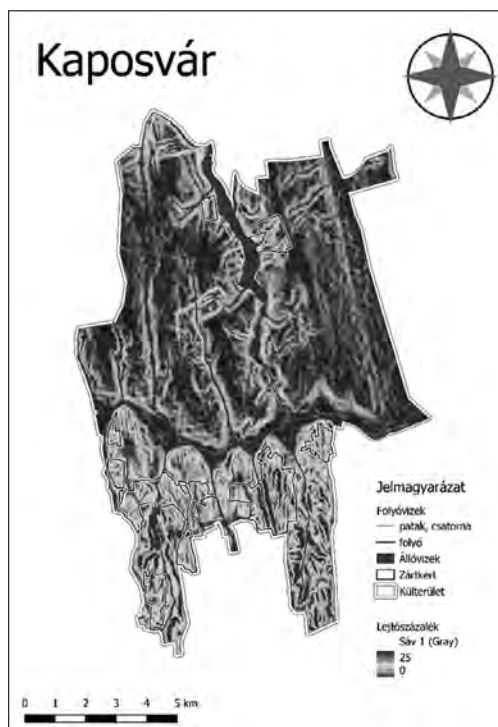
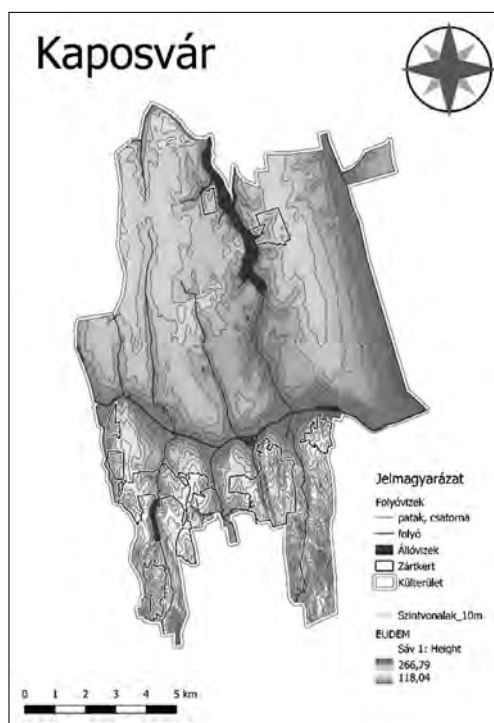
A meredekséget jobban kifejezi a lejtőszázalék térkép. A térkép elkészítésénél Márkus és Sárközy (1986) alapján 5 kategóriába soroltuk a lejtőket: 0-5%, 5-12%, 12-17%, 17-25% és 25% feletti lejtés. Csömörön az átlagos lejtés 4,13%, a maximum 22,95%. A legmeredekebb területek egy része a belterületen belül található, a zártkertek meredek területe ennél kisebb (7. ábra). Kaposvár lejtői meredekebbek, az átlag 5,32%, a legmeredekebb lejtő 57,96%. A déli zártkertekben a lejtés több helyen is meghaladja a 25%-ot, míg a Deseda melletti zártkertekben ilyen nem fordul elő, a Kapostól északra csak egészen kis területeken jellemző az ilyen nagy lejtés (8. ábra).

Csömör zártkertjeit csak két kategória fedi le a 2018-as CORINE² adatbázisban (9. ábra). A 112 kódú 'Nem összefüggő település szerkezet' területe 11,52 ha, amely teljesen összefügg a belterülettel. A maradék 62,89 ha a 142-es kódú 'Sport-, szabadidő és üdülő létesítmények' kategóriába lett besorolva. A némenklatúra szerinti meghatározás: „Kempingek, sportpályák, szabadidőparkok, golfpályák, löverseny-pályák stb. infrastruktúrái. Ide tartoznak a

² https://www.teir.hu/teir_adatmodszertan_uj/Corine.pdf

7. ábra: Csömör domborzata és lejtőszázalék-térképe
Figure 7: Topography and slope map of Csömör
Forrás: szerzők saját szerkesztése

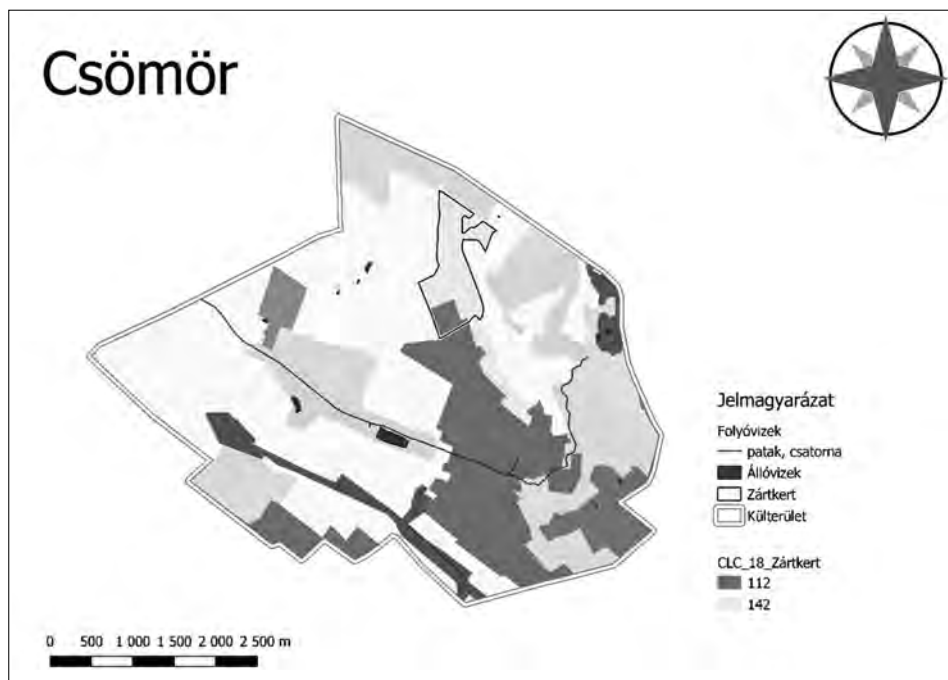

8. ábra: Kaposvár domborzata és lejtőszázalék-térképe
Figure 8: Topography and slope percentage map of Kaposvár
Forrás: szerzők saját szerkesztése

nem a település szerkezetbe tartozó kiépített parkok". A műholdképeket böngészve ez a besorolás nem fedti a valóságot, ez a terület ugyanolyan jellegű, mint a mellette lévő. Va-

lósínú, hogy a 242 kód helyett tévesen a 142 kódot adták meg.

A felszínborítás a kaposvári zártkertekben változatos (1. táblázat). A CORINE nomen-

9. ábra: Csömör felszínborítás-térképe
Figure 9: Land cover map of Csömör
Forrás: szerzők saját szerkesztése

klatúra szerint a 'Komplex művelési módok' területe a legnagyobb. Ennek a kategóriának a megfogalmazása: „Kisterületű földrészek, vegyes egynyári növényi kultúrák, legelők és évelő növényi kultúrák egymás mellett. Ide sorolandók a hazánkban gyakori szőlőhegyek, ill. zártkertek”. A kategória több egymástól eltérő jellegű felszínborítást tartalmaz. A CORINE adatbázisban a legkisebb térképezett folt mérete (Minimum Mapping Unit – MMU) 25 hektár³, ezáltal az annál kisebb összetett térszerkezetű területeket is homogén egységként jeleníti meg. Ez a két tényező együtt elfedi a funkcióváltásokat. A CORINE hat évente közread felszínborítás változást tartalmazó térképet is, amelyen a legkisebb folt mérete csak 5 hektár. Azonban

a 2012-2018 közötti időszakot mutató térképen sem található változás a zártkertekben.

A 'Lomblevelű erdők területe' is jelentős. A 243-as kóddal jelölt területek jellemzői: "Túlsúlyban mezőgazdasági területek, melyeket természetes formációk (erdészeti facsoportok, tavak, stb.) szabdalnak fel". A zártkertekben előforduló erdők a zártkerti funkció változását jelentik. Ezeken a területeken valószínű, hogy nem erdőtelepítés folyt, hanem az elhagyott zártkertekben nőttek fel a fák. Hasonlóan a 'Nem öntözött szántóföldek' is funkcióváltásra utalnak, a zártkerti funkció mezőgazdasági funkcióvá változott. Ez a két kategória együttesen a zártkerti területek 11,2%-át teszi ki.

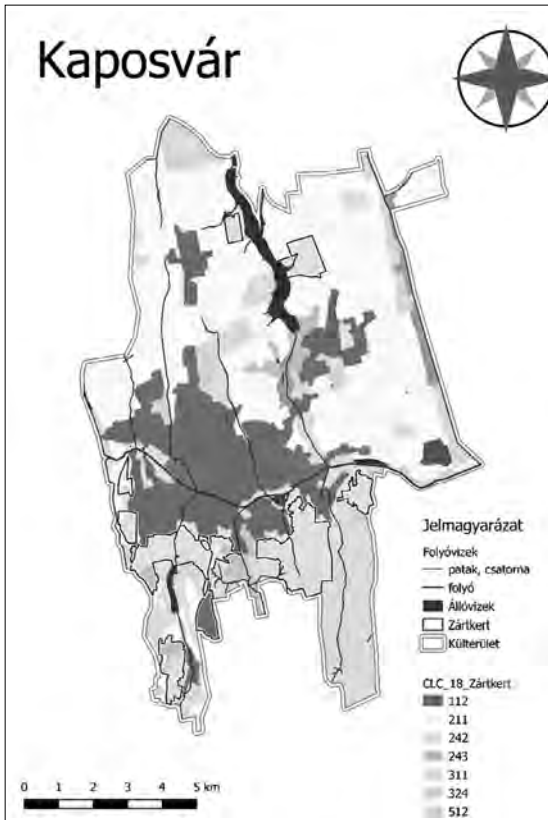
A 'Nem összefüggő településszerkezet'

³ <https://land.copernicus.eu/en/products/corine-land-cover>

Kód	Megnevezés	Terület (ha)
112	Nem összefüggő település szerkezet	59,87
211	Nem öntözött szántóföldek	26,11
242	Komplex művelési módok	793,48
243	Elsődlegesen mezőgazdasági területek, jelentős természetes növényzettel	68,27
311	Lomblevelű erdők	90,16
324	Átmeneti erdős-cserjés területek	0,37
512	Állóvizek	0,06
Összesen		1038,33

1. táblázat: A különböző felszínborítás területei Kaposváron
Table 1: Typical land cover areas in Kaposvár
Forrás: CORINE Land Cover alapján szerzők saját szerkesztése

10. ábra: Kaposvár felszínborítás-térképe
Figure 10: Land cover map of Kaposvár
Forrás: szerzők saját szerkesztése

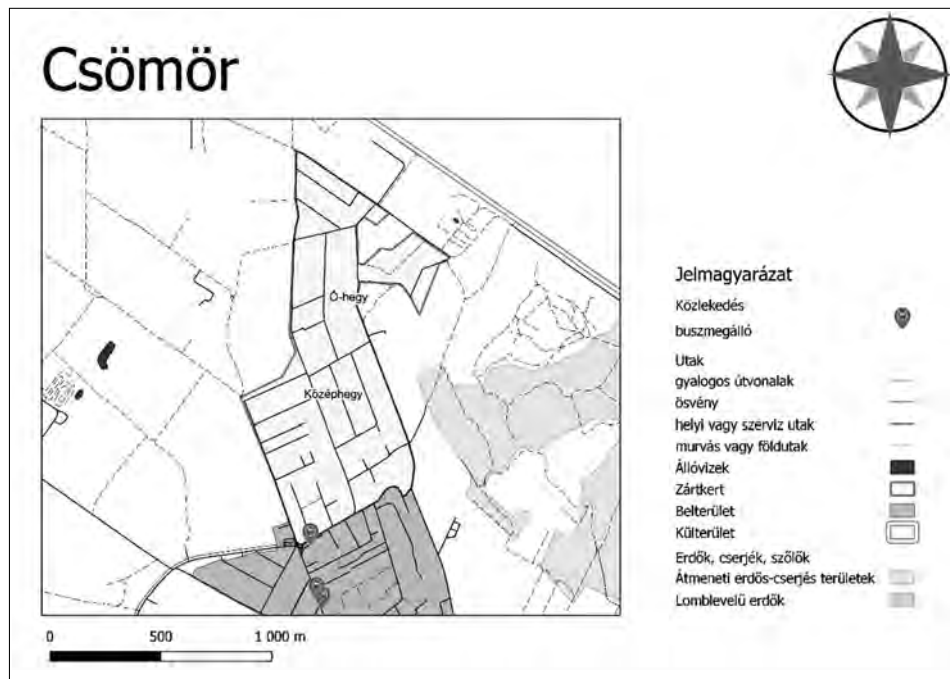
kategória képét „az épületek határozzák meg”, tkp. ez egy családi házas terület. Kaposváron a Zselic kertváros felel meg ennek a kategóriának (10. ábra).

A vizsgált zártkertek térképei 2009-ből valók, így azok adattartalma mára valószínűsíthetően elavult, az ebből szármított terület adatok emiatt csak közelítő értéként fogadhatók el. A vizsgált területek úthálózatához a közösségi fejlesztésű OpenStreetMap rétegeit használtuk. A rétegek objektumainak osztályozása – helyi tapasztalat szerint – nem egyértelmű. A zártkerti utak esetén sok esetben fordul elő helyi (residential) út⁴, amelyről nem dönthető el, hogy burkolt vagy sem. A burkolt nélküli (murvás vagy földutak) viszont egyértelműen megkülönböztethetőek.

A zártkertek infrastrukturális ellátottságáról az E-Közmű lakossági oldalán találtunk adatokat⁵. Az online

⁴ Lakások megközelítését szolgáló utak, települések összekötő funkciója nélkül. Gyakran lakóházakkal szegélyezettek.

⁵ <https://ekozmu.e-epites.hu/alkalmazas/lakosság/menu/terkep/tajekoztatas/koz-muterkep>

11. ábra: Zártkertek közlekedési térképe Csömörön
Figure 11: Transport map of garden plots in Csömör
Forrás: szerzők saját szerkesztése

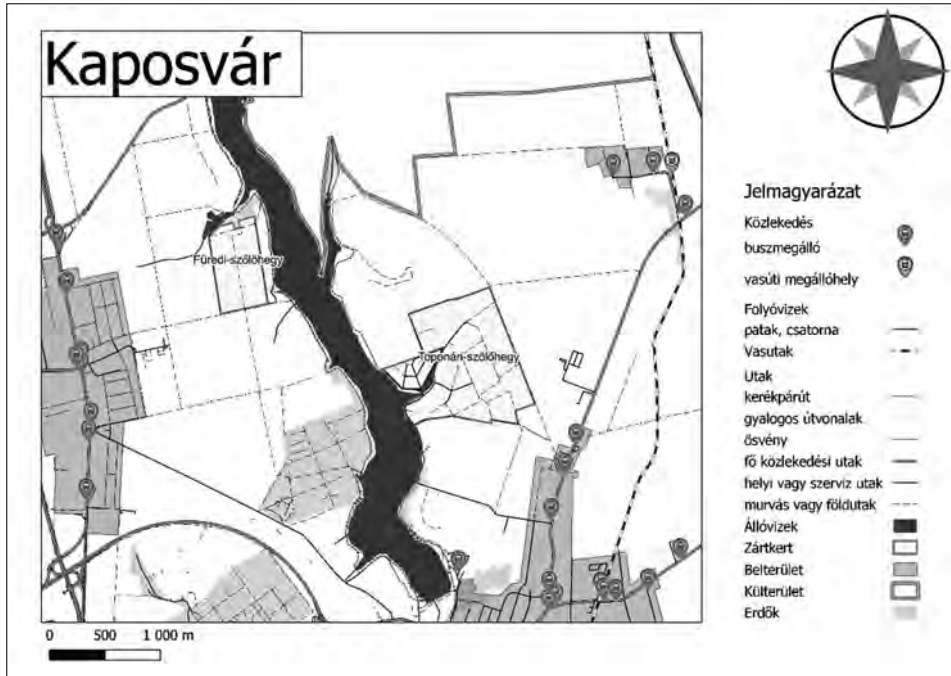
felület a Nemzeti Térinformatikai Alaptérképet (NTA) használja, amelyen jelölve lettek a burkolt és burkolat nélküli helyi utak⁶. A térképet szemlélve következtettünk a zártkerti úthálózatra.

Csömörön az egybefüggő zártkertek a Középhegyen és az Ó-hegyen terülnek el. Az utak nagyobb része burkolt, néhány mellékút és a belterületől legtávolabb lévő utak burkolat nélküliek (11. ábra). A zártkertek mellett egy buszmegálló van, ahonnan maximum 1800 métert kell gyalogni a legtávolabbi házig. A községben az infrastruktúra szinte teljes mértékben kiépített. A villamos energia, vízellátás és hírközlés mellett gázvezeték is kiépített a teljes zártkerti övezetben. A szennyvízcsatorna-hálózat a Középhegy

majdnem teljes területén kiépített az Ó-hegyen viszont nem található.

Kaposváron a zártkertek úthálózata jól kiépült. A Toponári-szőlőhegy útjainak jelentős része szilárd burkolatú. A Füredi-szőlőhegyre is aszfaltozott út vezet, ezen keresztül lehet megközelíteni a Deseda tavat, és be lehet csatlakozni az azt körbevevő bicikliútra (12. ábra). Tömegközlekedéssel nehezen érhető el ez a két zártkerti zóna. Kaposfüred felől 1,5 km-t kell gyalogni a buszmegállótól. A szőlőhegy területe nem nagy (33 ha), de a zártkertek szélétől így is kell még 1 km-t sétálni a legtávolabbi telkekhez. Toponáron földúton van közelebb a zártkertek széle a buszmegálléhoz, kövezet úton ez majdnem két km. Mivel a zártkert területe nagy (~94

⁶ 3.1.18. Helyi út, 3.1.22. Burkolatlan helyi út

12. ábra: Zártkertek közlekedési térképe Kaposvár északi részén
Figure 12: Transport map of garden plots in the northern part of Kaposvár
Forrás: szerzők saját szerkesztése

ha) ezért további 1,5-2 km séta vár az ide látogatókra. A Toponári-szőlőhegyen kiépített a villany és vízhálózat, egyéb közmű nem található. A Füredi-szőlőhegyen csak a villany lett eddig bevezetve.

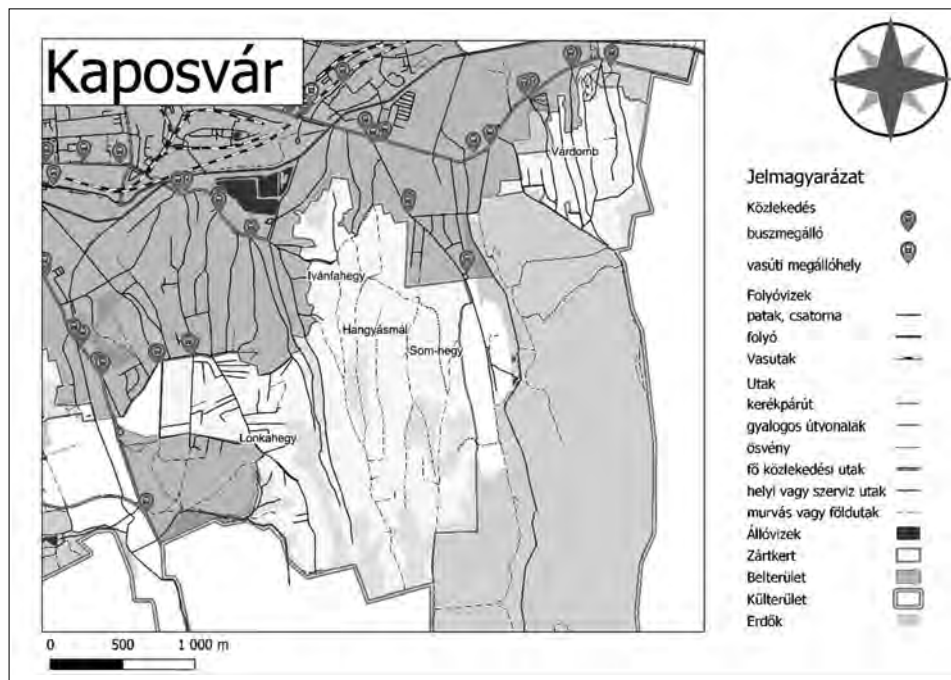
A Kaposszentjakab melletti Várdomb útjainak mintegy fele szilárd burkolatú. A tömegközlekedés is segíti a kijutást, négy buszmegálló található a domb alatti úton. A gyalogosoknak maximum 1,5 km sétát kell tenni a legtávolabbi pontig. A zártkertek összterülete kb. 66 ha.

A villamoshálózatra a zártkert minden ingatlanja csatlakozik. A kiépített vízhálózat nem éri el az összes telket, két utcából teljesen hiányzik. A Monostor utcában és a Bástyá utcában kiépített a csatorna és a gázvezeték, a Várdomb utcában csak a gáz. Hírközlési hálózat minden utcában van, de csak a Monostor és Bástyá utcában van bekötve az ingatlanokra.

Az Ivánfahegyet, Lonkahegyet, Hangyásmált és a Som-hegyet magába foglaló 342 ha területű zártkerti övezet a legnagyobb Kaposváron. Ezen a területen csak néhány főbb útvonal burkolt, a többi földút. Két buszmegálló is van a zártkertek mellet, de a gyalogosoknak közel 2 km-t kell megtenniük a legtávolabbi telkekig. Az Ivánfai-patak keleti oldalán is van két buszmegálló, az egyik közvetlenül a zártkertek mellett a másik kb. 600 méterre azoktól. A legtávolabbi pontig itt kell legtöbbet – közel 3 km-t – gyalogni.

Lonkahegyen víz villany mindenhol van a gáz is sok utcában elérhető hírközlési hálózat csak néhány utcában. A Ivánfahegyen, Hangyásmálon és a Som-hegyen csak a villamos hálózat teljes kiépítettségű, víz csak a Fagyöngy és az Ivánfahegyalja utcákba lett bevezetve (13. ábra).

Kecelhegy a legkisebb területű, mind-

13. ábra: Zártkertek közlekedési térképe Kaposvár dél-keleti részén
 Figure 13: Transport map of garden plots in the south-eastern part of Kaposvár
 Forrás: szerzők saját szerkesztése

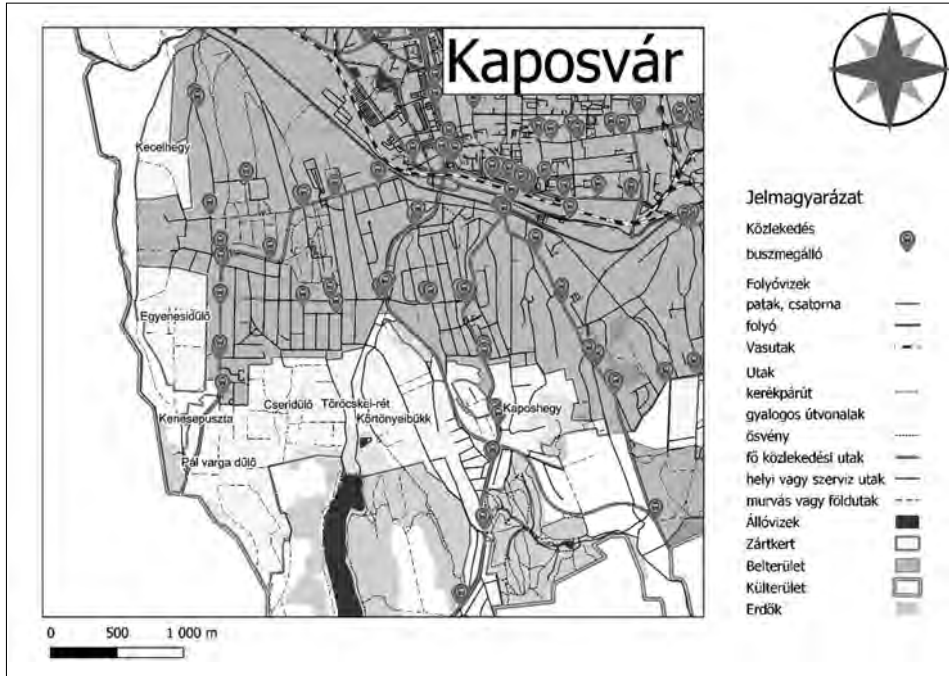
össze 25 ha. Útjai burkolat nélküliek (14. ábra). Két buszmegállóból is el lehet érni a zártkertek szélét, nagyjából 300 m-es sétával, a hegy legtávolabbi pontja még 500 méter földúton. A víz és villany hálózat teljesen kiépített. A Nagyváthy János utca egyharmadáig elér a csatorna, a hírközlési hálózat a feléig, de arra nincs bekötve egy ingatlan sem.

Egyenesidülő területe sem nagy, mindössze 40 ha. A két odavezető út vége burkolt, a többi földút. A zártkerteket két buszmegállótól lehet megközelíteni, 100 méter gyaloglással elérhető az övezet széle, a legtávolabbi pontjáig még 1300 métert kell megtenni földúton. A villamos hálózat teljesen kiépített. A Tökaj utca zártkerti szakaszán van víz, gáz és hírközlési hálózat is, a csatornára csak a két szélső ingatlantulajdonos tudott bekötni. Vízhálózat van még a Berkenye és a Diófa

utcában, gáz a Diófa utcában, hírközlési kábel a Berkenye utcában.

A Pálvargadűlőt, Cseridűlőt és Körtönyeibükköt (vagy Körtönyét) magába foglaló övezet 217 ha területű. A Pálvargadűlőben és a Cseridűlőben csak a Töröcskei-tóhoz vezető út szilárd burkolatú. Három buszmegállótól 3-400 méter sétával lehet elérni a zártkerteket, egy buszforduló viszont közvetlenül a zártkertek mellett van. A legtávolabbi részekig másfél kilométert is lehet gyalogolni. A Töröcskei-pataktól keletre fekvő Körtönyeibükkön viszont az utak többsége aszfaltos, csak néhány földút található. A zártkertek mellett van két buszmegálló is, egy kilométeres sétával elérhető minden telek.

A villamoshálózat a teljes területet lefedi. A vezetékes víz a Pálvargadűlő teljes területén, a Cseridűlőben néhány szélső utca kivételével biztosított, Körtönyén csak a Körtönye

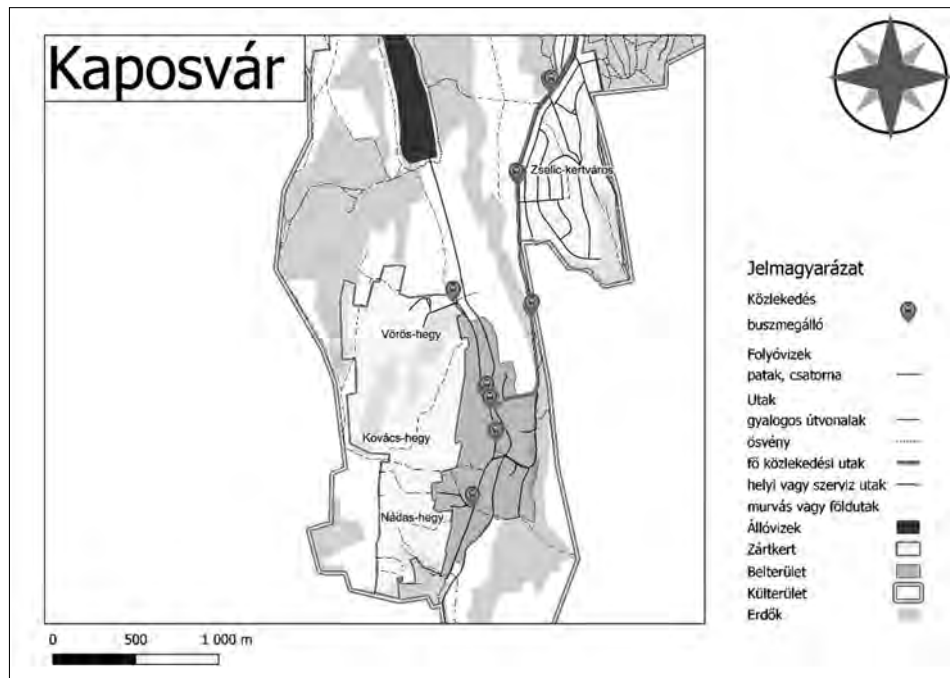
14. ábra: Zártkertek közlekedési térképe Kaposvár nyugati és dél-nyugati részén
Figure 14: Transport map of garden plots in the western and south-western part of Kaposvár
Forrás: szerzők saját szerkesztése

bükk utcában, az Alma utcában és az Alma közben hiányzik. Hírközlési hálózat és gázvezeték az Egyenesi út kétoldalán elérhető. Gáz ezenkívül még a Pálvarga dűlő út elején lévő ingatlanokon van bekötve. A csatorna csak átmegegy a területen a Pálvarga dűlő és a Széna utcán, de nincs rá bekötés.

A Kaposhegy viszonylag kis területű (47 ha). Úthálózata többnyire szilárd burkolatú és a tömegközlekedése is szerencsés. Közvetlenül mellette van buszmegálló, ahonnan maximum 500 métert kell gyalogni a legtávolabbi pontig. A Kaposhegy villany és víz-hálózata teljes. Hírközlési hálózatra a terület mintegy felén, a Bartók Béla utcában a Zrínyi utcában a Legénysor utcában és a Kaposhegy utcában lehet kapcsolódni. Csatorna a Bartók Béla utca és a Zrínyi Miklós utca város felőli részén van kiépítve.

Zselickertváros a Deres-hegyre épült, az utak mintegy harmada burkolt. Kettő buszmegálló van mellette, ahonnan 1 km-es gyaloglással minden telek elérhető. A villamos hálózat teljes. A vezetékes víz a Bojtorján és a Tücsök utca, valamint az Áfonya utca végének kivételével mindenhol be lett vezetve. A hírközlési hálózat néhány szélső utca kivételével elérhető.

A Töröcskei zártkertek a Vörös-hegy, Kovács-hegy, Nádas-hegy lejtőin fekszenek, területük 98 ha, útjai mind földutak (15. ábra). Egy buszforduló közvetlen a zártkertek szélén van, egy másik buszmegállótól 150-250 méterre érhető el a zártkertek, ahonnan 1800 méter távolságra van az övezet széle. A villamoshálózat teljesen kiépített, más közmű viszont nem elérhető ezen a területen.

15. ábra: Zártkertek közlekedési térképe Kaposvár déli részén
Figure 15: Transport map of garden plots in the southern part of Kaposvár
Forrás: szerzők saját szerkesztése

Következtetések és javaslatok

A zártkertek funkcióinak térbeli változását igazolni tudtuk a vizsgált településeken. A térképek elemzése, a személyes bejárások, fotódokumentáció és az interjúk alapján igazolni tudjuk a zártkertek eredeti funkcióinak megváltozását. Az országos folyamatokhoz hasonlóan a vizsgált településeken is megfigyelhető, hogy a gazdálkodási jelentősége a zártkerteknek kis mértékű. Csömörön körülbelül a zártkerti terület 10%-án van gazdálkodási funkció, de kisebb nagyobb mértékben a zártkerti lakosok 20%-a termel valamit. A zártkertek tényleges gazdasági jelentősége Kaposváron sem jellemző, mivel mára jellemzően nagyon kis százalékban művelik az eredeti művelési ágának megfelelően az ingatlanokat, valamint gazdasági (üzleti) tevékenységet nem lehet e területeken folytatni.

Ezzel szemben a lakó funkció térnyerése miatt inkább a zártkerteknek társadalmi jelentősége, illetve szerepe van, mint un. másodlagos pihenő övezet. Régebben többen gazdálkodtak a zártkertekben, ma már nem annyira jellemző, sokan kivonták művelés alól. Ahol van mezőgazdasági hasznosítás, ott jellemzően önellátás jellegű gyümölcs-, szőlő-, és zöldségtermesztés folyik. Érdeklenség a desedai levendulakert. Van néhány nagyobb zártkerti ingatlan, ahol szántóként hasznosítják a területet. Állattartás egyáltalán nem jellemző. Leginkább családi gazdálkodás jellemző, ennek megfelelő a kisgépesítéssel lehet találkozni.

Csömörön komoly gondot jelent a zártkertek eredetihez hasonló funkcióinak a megőrzése, hiszen igen erőteljes a nyomás a területek beépítésére. Lakóparkokat nem szeretnének. Aki beköltözik már nem szeretne senki további beköltözőt beengedni.

A településfejlesztés lényege az ott élő emberek életminőségének javítása. Az élhetőséghez a kiskertek is hozzájárulnak, a kert a közvetlen életminőséget is emeli, emellett erősíti a közösséget is. A zártkertek viszonylag egységes természetes dombos területen helyezkednek el, egybefüggőek, úthálózat által tagoltak. A zártkertek hozzájárulnak a biodiverzitás megőrzéséhez, a természetnek és az ökoszisztémának jól tesz a több elhagyott zártkerti ingatlan összefüggő területi egysége. A terület természeti értéke jellemző és érzékelhető, a beépítettség csak foltokban hagy nyomot a gazdasági épületek által, de nem túlzó mértékben. Paradox módon a zártkertek még akkor is hozzájárulnak a biodiverzitás megőrzéséhez, ha elhanyagoltakká válnak. Sok helyen spontán erdősülés is zajlik.

A zártkertek napjainkban is számottevő szerepet töltenek be mind az élelmiszertermelés, mind a rekreáció tekintetében. Ezek a szerepkörök meghatározók a rurális terekben, ugyanakkor a városias térségekben is fontos az ökoszisztéma szolgáltatások elérhetőségének biztosítása. A fejlesztési irány fontos eleme, hogy a hagyományos zártkerti funkció és hangulat megőrzése lehetséges legyen. Ezt lehetne erősíteni közösségi célú épületek, bemutatótermek, mintakertek létrehozásával is. A zártkerti funkciók fenntartásához oktatásra is szükség van, gyakorlati oktatóhelyekkel, bemutatókertekkel, bemutatópincékkel. Ugyanezek a helyek közösségi célokat is szolgálhatnának, a zártkertek lakói, használói és mások is tarthatnának ott összejöveteleket, rendezvényeket. Ugyancsak fontos lenne a kertekben előállított termékek feldolgozása, piacra-vitele, az ahhoz tartozó szervezési és oktatási tevékenységek támogatása.

Összefoglalás

Tanulmányunkban a zártkertek funkcióváltását elemeztük két település – Csömör és Kaposvár – segítségével. A funkcióvál-

tozás mindkét településen tetten érhető. A zártkertek jogi szabályozásának bemutatása után általánosságban vizsgáltuk a funkciók változását. Megállapítottuk, hogy a zártkertek általában hozzájárulnak a helyi társadalom és az identitás megerősítéséhez, új és szerte ágazóbb társadalmi kapcsolatok kiépítéséhez is, de egyben alkalmat teremtenek a szociálisan hátrányos helyzetű rétegek megtelepedésének is.

A lakófunkcióval bíró zártkertekben azonban a lakhatás alapvető feltételei is gyakran hiányoznak. Problémát jelent az ivóvíz, a csatorna és a gázellátás biztosítása, de nem megoldott a szennyvíztárolás/szállítás, a kommunális hulladékgyűjtés, illetve gyakran a katasztrófavédelem által szükségesnek ítélt útszélesség hiánya is. Az üdülőfunkcióval rendelkező zártkertek hasznosításának jellege időszakos. A mezőgazdasági termelés nem valósítható meg, azonban szőlő vagy gyümölcsös telepítése lehetséges, amely zártkertek tájképi értéket képes megőrizni.

Kaposváron a fogyatkozó és anyagilag is leszakadó népesség valószínűsíthetően egyre kisebb számban költözik ki zártkertekbe. A tehetősebb kiköltözők a közművekkel, úthálózattal jobban ellátott területeket részesítik előnyben (például a Toponári-szőlőhegy), ami autóval is jól megközelíthető. A vidékről városba költöző szegényebb családok vagy a városi lakhatást feladni kényszerülők a rosszabb ellátottságú területeken találnak számukra is megfizethető árú lakást. Ők elfogadják a rosszabb infrastrukturális helyzetet és az ott élő perifériára szorult lakókat.

Csömörön a zártkert még mindig vonzó alternatíva a fővárosból kiköltözni szándékozók számára. A fővárosi jövedelmek lehetővé teszik az ingatlan vásárlást a még mindig jóval olcsóbb agglomerációban. Csömör fekvése akár közúti, akár tömegközlekedési szempontból nagyon jó. A kiépített kerékpárutak, lovardák, a Gödöllői dombság rekreációs szempontból is vonzóvá teszi a települést.

Az önkormányzat azonban nem támogatja a település lélekszámának a növelését és a zártkertek lakóövezetté való nyilvánítását. Szeretnék megőrizni a település lakható, faszusias jellegét.

Köszönetnyilvánítás

A szerzők köszönetüket fejezik ki az Agrárminisztériumnak, a Hermann Ottó Intézetnek, valamint Csömör és Kaposvár önkormányzatainak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Albicz K. (2021): Zártkertek földhasználat-változásainak összefüggései a meredekség és megközelíthetőség tükrében pilisi mintaterületen. Településföldrajzi Tanulmányok 10 (1-2) pp. 3-26.
- Bajmócy P. – Ilcsikné Makra Zs. – Tóth L. (2018): A hazai külterületek átalakulása 1990 után. Településföldrajzi Tanulmányok 7 (1) pp. 3-17.
- Bali J. (2005): Zártkerti gazdálkodás a 20. század második felében. *Ethnographia* 116 (2) pp. 153-182.
- Balogh A. (2012): A külterületek településföldrajzi vonatkozásai. *Nyugat-Magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ Tudományos Közleményei* 13 pp. 127-138.
- Csatári B. – Farkas J. Zs. – Lennert J. (2013): Land Use Changes in the Rural-Urban Fringe of Kecskemét after the Economic Transition. *Journal of Settlements and Spatial Planning* 4 (2) pp. 153-159.
- Csirszki M. M. (2018): Closed gardens: the peripheries of agriculture. *Journal of Agricultural and Environmental Law* 13 (25) pp. 22-45.
- Csordás L. (2021): A zártkertek kialakulása, a térbeli terjedésüket eredményező legfontosabb jogszabályok és azok hatásai Magyarországon 1959-1994 között. *Gradus* 8 (3) pp. 88-96.
- Ecorys Magyarország Kft (2008): Kaposvár megyei jogú város antiszegregációs terve az integrált városfejlesztési stratégia része, 2008. március 14. <https://kph.kaposvar.hu/eloterjesztesek/et20080416/doku/elaszt.pdf> Letöltés: 2023.07.10.
- Farkas T. – Koncz G. – Barna R. – Bazsik I. (2023): A zártkertek helyzete és a zártkerti program eredményessége. Kutatási beszámoló.
- Gyarmati K. (2005): Kispárcellás művelésű dombvidéki szőlőhegyek tájszerkezetének kialakulása és fejlődése. *Tájékológiai Lapok* 3 (1) pp. 1-12.
- Hegedüs J. (2020): Kaposvár egy "zöldvárosi" példa. pp 131-157. In.: Szirmai V. (szerk.) *Középvárosi társadalmak. Egy új, innovatív városfejlesztési modell megalapozása.* Soproni Egyetemi Kiadó, Sopron. 250. p.
- Illés P. (2020): Paraszti szőlőhegyek a Délnyugat-Dunántúlon (Vas, Zala, Nyugat-Somogy). *Vasi Múzeumbarát Egylet, Szombathely.* 108. p.
- Illés P. (2022a): A tájváltozás és a szociokulturális környezeti átalakulás kölcsönhatásairól a kispfalusi zártkerti művelésű szőlőhegyeken. *Vasi Szemle* 76 (3) pp. 341-354.
- Illés P. (2022b): Tájváltozás és szociokulturális környezeti átalakulás: Esettanulmányok a kispárcellás művelésű délnyugat-dunántúli szőlőhegyekről. 1. rész. *Ethnographia* 133 (3) pp. 479-502.
- Jaczkó J. – Szikora A. Á. (2018): The Garden-Plot Programme. *Hungarian Agricultural Research* 27 (4) pp. 18-22.
- Kocsis K. (főszerk.) (2021): *Magyarország Nemzeti Atlasza - Társadalom.* Budapest, CSFK Földrajztudományi Intézet. 196. p.
- KSH (2016): A külterületen élők társadalmi, gazdasági jellemzői. Népszámlálás 2011 – 20.
- KSH (2022a): Helységnevtár – Csömör https://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=22804 Letöltés: 2023.03.23.

KSH (2022b): Helységnévtár – Kaposvár https://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=20473 Letöltés: 2023.03.23.

Lechner Tudásközpont (2016): Zártkert felmérés szakmai előkészítése. Előkészítő tanulmány.

Méhes T. (2017). Birtokpolitika–A földszerzés elmélete és gyakorlata. *Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények* 5 (3) pp. 47-69.

Miénk a város Kaposvár (2020): Kaposvár története. <https://mienkavaroskaposvar.hu/kaposvar-tortenete/> Letöltés: 2022.04.06.

Pénzes J. – Hegedűs L. D. – Makhanov K. – Túri Z. (2023): Changes in the Patterns of Population Distribution and Built-Up Areas of the Rural–Urban Fringe in Post-Socialist Context - A Central European Case Study. *Land* 12 (9) pp. 1-20.

Pócsi G. (2012): Vidéki terek a városok peremén: a kiskertes övezet funkcionális differenciálódása. *A Falu* 28 (2) pp. 55–64.

Sárközy F. – Márkus B. (1986): Geodéziai AMT. Tankönyvkiadó, Budapest. 475. p.

Slámová M. – Belčáková I. (2019): The Role of Small Farm Activities for the Sustainable Management of Agricultural Landscapes: Case Studies from Europe. *Sustainability* 11 (21) pp. 1-22.

Vasárus G. (2018): A lakossági szuburbanizáció szerepe a hazai vidéki agglomerációk külterületeinek átalakulásában. Doktori (PhD) értekezés. SZTE Földtudományok Doktori Iskola, Szeged. 147. p.

Vasárus G. – Bajmócy P. – Lennert J. (2018): In the shadow of the city: demographic processes and emerging conflicts in the rural-urban fringe of the Hungarian agglomerations. *Geographica Pannonica* 22 (1) pp. 14-29.

Vigvári A. (2022): A külterületi zártkertek benépesülése a lakhatási válság árnyékában: Egy Budapest környéki eset tanulságai. *Szociológiai Szemle* 32 (1) pp. 145-168.

A FALU – szerzői útmutató

„A FALU” c. negyedévente megjelenő lektorált szakmai folyóirat, amely magyar nyelven tesz közzé a vidékfejlesztés témaköréhez kapcsolódó eredeti kutatási eredményeket. A folyóirat akadémiai besorolása:

- MTA IV. Agrártudományok Osztálya - magyar nyelvű folyóiratok: A,
- MTA X. Földtudományok Osztálya - magyar nyelvű folyóiratok: A,
- MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya, Regionális Tudományok Bizottsága - magyar nyelvű folyóiratok: C.

A folyóiratot 1985-ben alapította az Agroinform Kiadó és Nyomda Kft. A kiadás joga 2012-ben a Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézethez (NAKVI), majd pedig a mostani Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft.-hez (HOI) került át.

„A FALU” nagy hagyományokkal rendelkező, minősített, – azaz két lektor által értékelt – tudományos folyóirat, a benne található közlemények megfelelnek ezeknek a követelményeknek. A cikkek által feldolgozott témakörök tudományos szemléletűek, módszertanilag megalapozott, igényes szakmai nyelvezettel íródnak. Valamennyi tanulmányhoz angol nyelvű összefoglaló (abstract) is tartozik. A tanulmányok végén a felhasznált szakirodalmat szabályos jegyzékben tüntetik fel. A cikkek – noha tudományos igényűek – ismeretterjesztő jelleggel és az igényes vidéki olvasóközönség számára is közérthető nyelvezettel íródnak.

A folyóiratban publikált tanulmányok tematikája változatos, lefedik a modern vidéktudományok szakterületeit úgy, mint az agrárgazdaságtan, a földrajztudomány, a környezettudomány, a közgazdaságtan, a közigazgatás, a politikatudomány, a regionális tudomány, a szociológia, a természetvédelem és a turizmus területeit. Míg az egyes diszciplínák szabályai szerint készült közlemények módszertani megközelítései különbözőek, a vizsgálatuk tárgya

minden esetben a vidékre és a vidéki térségek fejlesztésére fókuszál.

A kéziratok elkészítése:

Az elkészült és benyújtásra kerülő kézirat hossza – táblázatokkal, ábrákkal és irodalomjegyzékkel együtt – nem haladhatja meg a 20 oldalt. A kézirat szövege A4-es lapméretben, Times New Roman betűtípussal és 12-es betűmérettel, sorkizártan készüljön.

A címdoldalon sorrendben a következők szerepeljenek:

- a kézirat címe, esetleg alcíme (magyar és angol nyelven),

- a szerző(k) neve, a szerző(k) tudományos fokozata (ha van), munkahelye, beosztása, elérhetősége.

A kéziratok szerkezete:

- absztrakt magyar nyelven,

- absztrakt angol nyelven,

- bevezetés, irodalmi feldolgozás,

- felhasznált anyag és alkalmazott módszertan,

- eredmények és azok értékelése,

- következtetések, javaslatok,

- köszönetnyilvánítás (amennyiben indokolt),

- felhasznált irodalom.

Az absztraktot magyar és angol nyelven is el kell készíteni. Az nem tartalmazhat rövidítéseket, s fontos, hogy a magyar és angol nyelvű összefoglalás hossza igazodjon egymáshoz. Az absztraktok hossza minimum 10, maximum 25 sor legyen.

A kézirat elkészítésekor kérjük, vegyék figyelembe, hogy annak közérthetősége különösen fontos az olvasók számára. A cikk elején, annak bevezetőjében kérjük feltüntetni a leglényegesebb szakmai-tudományos kérdéseket, állításokat, kutatási problémákat, amelyekre a tanulmány reagálni kíván. Ehhez kapcsolódóan egyértelműen megfogalmazandó(k) a tanulmány célkitűzése(i), amennyiben releváns

hipotézise(i). Elvárás, hogy már ez alapján derüljön ki a közlemény újszerűsége, érdekessége. A szövegben az egyes fejezetek között a lényegre törő közcímek használatát kérjük.

A módszertani részben világosan és pontosan kell bemutatni vagy hivatkozni azokat a módszereket, adatbázisokat, amelyek alapján a szerzők a kutatást, vagy elemzést elvégezték és az eredményeiket megkapták. Fontos bírálati szempont a közlésre szánt tanulmány elfogadásakor, hogy a kézirat összefoglalójának szövege hiteles és értékelhető választ ad-e a felvetett és vizsgált vidéki problémá(k)ra.

Az irodalmi hivatkozásokat a legújabb eredeti közleményekre és összefoglalókra kell korlátozni. Csak azok az irodalmi hivatkozások sorolhatók fel, amelyekre a szövegben utalás történt és direkt kapcsolatban vannak a vizsgált és bemutatott kérdésekkel, problémákkal, eredményekkel.

A szövegen belüli szakirodalmi utalásokat a következő módon, zárójelben kérjük feltüntetni:

- Egy szerző esetén a szerző nevére hivatkozással: a szerző neve, ezt követi a közlemény megjelenésének évszáma vesszővel elválasztva (Kovács, 2009).

- Három vagy több szerző esetén: az első szerző pontos neve után „et al.” és a közlemény megjelenésének évszáma vesszővel elválasztva (Benedek et al., 2014).

- Ha két szerző van, akkor mindkettő nevét ki kell írni gondolatjellel elválasztva (Szöllősi – Molnár, 2018).

- Egy szerzőnek ugyanazon évben megjelent több munkájára történő hivatkozás esetén a szerző neve, az évszámok „a”, „b”, „c” stb. megjelöléssel (Szöllősi, 2010a).

- Szó szerinti idézetnél az oldalszám megadása kötelező.

Az irodalomjegyzéket a tanulmány végén abc-sorrendben kérjük közölni a következők szerint:

- Folyóirat esetében: Benedek Zs. – Fertő I. – Baráth L. – Tóth J. (2014): Termelői heterogenitás a rövid ellátási láncokban: a piacokon értékesítő gazdák jellemző különbségei. A Falu 25 (4) pp. 15-30.

- Könyv esetében: Kiss I. (2014): Az Alföld helyzete és perspektívái. Alföld Kiadó, Szeged. 250. p.

- Könyvfejezet esetében: Csatári B. (2018): Rendszerváltoztatás Kelet-Közép-Európa vidékein és egy alföldi faluban, többféle nézőpontból. pp. 262-275. In.: Péntes J. (szerk.) Falu - város - periféria: határon innen és túl. 374. p.

- Honlap esetében: www.ksh.hu, a letöltés dátuma 2021. július 20.

A táblázatokat magyar és angol nyelvű címmel kell ellátni. A táblázatok címét a táblázat alatt, középre igazítva kérjük elhelyezni. A táblázatokat – annak érdekében, hogy a szerkesztésnél pontosak legyenek – kérjük az adatsorokkal együtt megadni. A táblázatok forrását kérjük megjelölni, a szövegben megfelelő helyen jelenjen meg a táblázatokra való hivatkozás (1. táblázat). A táblázatok ne képként kerüljenek beillesztésre, azokat a Word dokumentumban kérjük elkészíteni.

Az ábrákat magyar és angol címmel kell ellátni. Az ábrák címét az ábra alatt, középre igazítva kérjük elhelyezni. Az ábrákat – annak érdekében, hogy a szerkesztésnél pontosak legyenek – kérjük az adatsorokkal együtt megadni. Kérjük a mértékegység és a jelmagyarázat megadását. Az ábra forrását kérjük megjelölni, a szövegben megfelelő helyen jelenjen meg az ábrákra való hivatkozás (1. ábra). Az ábrákat szerkeszthető excel file formában kérjük megküldeni.

A kézíráttal együtt kérjük külön-külön csatolják a cikkben közölni kívánt táblázatokat, ábrákat (excel file), illetve képeket (jpg vagy tif file). Ezek fájlcíme jelezze az ábrák, táblázatok, képek sorrendjét. A kézíratban az ábrák, táblázatok és képek helyét, címét kérjük arab számokkal jelölni.

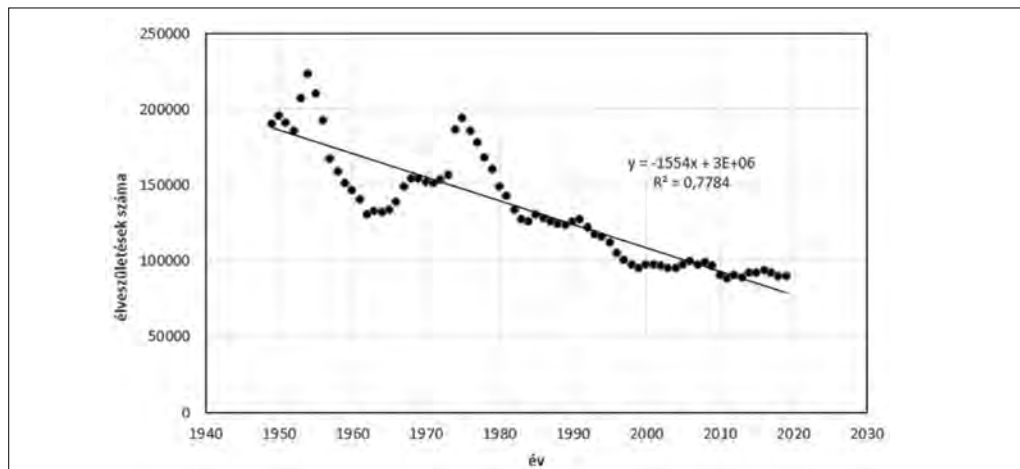
A kézíratokat elektronikus formában küldött levél mellékleteként kérjük beküldeni a következő e-mail címre: komarek.levente@szte.hu

Köszönjük, hogy megfelelően előkészített kézíráttal segíti munkánkat!

Budapest, 2021. július 1.

A FALU c. folyóirat szerkesztősége

PÉLDA – ÁBRA

1. ábra: Az élvészületések száma Magyarországon, 1949-2019

Figure 1: Number of live births in Hungary, 1949-2019

Forrás: KSH, 2021 adatok alapján saját szerkesztés

PÉLDA – TÁBLÁZAT

BELSŐ TÉNYEZŐK	
ERŐSSÉGEK (S)	GYENGESÉGEK (W)
jó környezeti források	magas fuvar költségek
kiváló minőség	magas előállítási költségek
jó hírnevű termékek	marketing hiánya
hosszú szakmai múlt, tapasztalat	alacsony kihatási arány, sok veszteség
stabil értékesítési piac	
szigorú állategészségügyi kontroll	
KÜLSŐ TÉNYEZŐK	
LEHETŐSÉGEK (O)	VESZÉLYEK (T)
marketing tevékenység növelése	erős tengerentúli konkurencia
új piacok feltérképezése	felvásárlás nehézségei-külföldi kereskedők
egészségtudatos táplálkozási szokások növekedése	telítődő piac
új termékspecifikációk kialakítása	felhalmozódó készletek
pályázati lehetőségek feltérképezése	tenyésztett vad előnyei
	piac kiszámíthatatlansága
	vadbetegségek

1. táblázat: A magyar vadhúsértékesítés SWOT-analízise

Table 1: The SWOT-analysis of Hungarian wild game-meat sale

Forrás: saját szerkesztés

MAGYAR NEMZETI
VIDÉKI HÁLÓZAT

EGYÜTT A MAGYAR VIDÉKÉRT!

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió

Európai Mezőgazdasági
Vidékfejlesztési Alap

A VIDÉKI TÉRSÉGEKBE BERUHÁZÓ EURÓPA